

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Kaili Paas

**E-SIGARETTIDE MAKSUSTAMISE PRAKTIKA EUROOPA
LIIDUS JA VÕIMALIK MAKSUSTAMINE EESTIS**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Kaidi Kallaste

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Kaili Paas

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 144137

Üliõpilase e-posti aadress: kaili.paas@gmail.com

Juhendaja lektor Kaidi Kallaste:

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. KLASSIKALISED TUBAKATOOTED JA E-SIGARETID	8
1.1. Klassikalised tubakatooted	8
1.1.1. Klassikaliste tubakatoodete olemus	8
1.1.2. Klassikaliste tubakatoodete maksustamine aktsiisiga	10
1.2. E-sigaret kui tubakatootega sarnaselt kasutatav toode.....	15
1.2.1. Elektrooniliste sigarettide ehk e-sigarettide olemus.....	15
1.2.2. E-sigarettide aktsiisiga maksustamise vajalikkuse poolt- ja vastuargumendid.....	18
2. ÜLEVAADE E-SIGARETTIDEST JA NENDE MAKSUSTAMISEST EUROOPA	
LIIDUS	29
2.1. E-sigarettide kasutamine Euroopa Liidus	29
2.2. E-sigarettide maksustamine Euroopa Liidu liikmesriikides	32
3. E-SIGARETTIDE MAKSUSTAMINE EESTIS	38
3.1. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuse analüüs e-sigarettide seisukohalt.....	38
3.2. Maksustamise mõju e-sigarettide turule ja e-sigarettide kasutajatele.....	43
3.2.1. Uuring e-sigarettide kasutajate ja maksustamise mõju kohta tarbijate käitumisele	43
3.2.2. E-sigarette müüvate ettevõtete müügitulu.....	48
3.2.3. Intervjuu E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu juhatuse esimehega	49
3.3. E-sigarettide võimalikud maksustamise lahendused ja järeldused	52
KOKKUVÕTE	57
VIIDATUD ALLIKAD	59
SUMMARY	66
LISAD	68
Lisa 1. Fikseeritud ja proportsionaalse määra mõjude võrdlus	68

Lisa 2. Eesti riigieelarvesse laekunud tubakaaktsiis ja sigaretipaki levinuim hind (eurodes)	69
Lisa 3. E-sigarettide kasutamine Euroopa Liidu liikmesriikides	70
Lisa 4. E-vedelikes kasutatavad koostisosad ja nende protsentuaalne suhe	71
Lisa 5. Küsitluse näidis	72
Lisa 6. E-sigareti kasutaja profiil	75
Lisa 7. E-sigareti kasutamise põhjused	77
Lisa 8. E-sigareti kasutajate võimalik reaktsioon e-vedelike hinnatõusule	78
Lisa 9. Eestis e-sigarette müüvate ettevõtete müügitulu ja selle muutus	79
Lisa 10. Intervjuu Ingmar Kurega MTÜ-st E-sigareti müüjate ja kasutajate liit	80

ABSTRAKT

Töö pealkiri on: E-sigarettide maksustamise praktika Euroopa Liidus ja võimalik maksustamine Eestis.

Tubakatoodete turule on ilmunud e-sigaretid, mis ei sisalda tubakat, kuid võivad sisaldada nikotiini. Neid on hakatud reguleerima sarnaselt klassikalistele sigarettidele ning järgmiseks probleemiks on esile tõusnud nende maksustamine. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada Euroopa Liidu liikmesriikide e-sigarettide maksustamise praktika ja pakkuda välja lahendus või võimalikud lahendusvariandid, kas ja kuidas maksustada aktsiisiga e-sigarette ja/või e-vedelikke Eestis. Selleks anti ülevaade e-sigarettide olemusest, toodi välja selle kasutamise harjumused Euroopa Liidus ning liikmesriikide e-sigarettide maksustamise põhimõtted. Tehti ka küsitlus e-sigareti kasutajate seas ning intervjuu E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu juhatuse esimehega.

Maksustamise pooltargumentideks on ebavõrdne konkurents võrreldes tavasigaretidega, e-sigareti kasutajate hulga suurenemine, mis vähendab riigieelarvesse sigarettidelt laekuvat aktsiisitulu, atraktiivsus noorte seas ja vähene teadlikkus nende ohutusest pikaajalise kasutamise käigus. Samas on teada, et vähemalt lühiajalise kasutamisega seotud terviseriskid ei ületa 5% tubakatoodetega seostatud terviseriskidest. E-sigarettide kasutamisega väheneksid tervishoiukulud ja tulekahjudega seotud kulud.

Kuigi küsitluse tulemuste põhjal ei pöörduks e-sigareti kasutajad e-vedelike maksustamise korral tavasigaretide juurde, ei ole see siiski piisav põhjus e-vedelike maksustamiseks. Kasutajad hakkaksid otsima odavamalt alternatiivi ja kasutaksid sealjuures musta turgu. Autori arvates võiks Eesti esialgu e-sigaretide maksustamisega oodata, sest nikotiiniga e-vedelike legaliseerimisest on veel vähe aega möödas ning e-sigaretid on praegu tavasigaretidega suhteliselt samas hinnaklassis. Kui maksustada, siis võiks teha seda sarnaselt Lätile, et vältida probleeme, mis tulenevad erinevatest maksumääradest naaberriikides.

Võtmesõnad: aktsiisiga maksustamine, elektrooniline sigaret ehk e-sigaret, Euroopa Liidu liikmesriigid, nikotiiniga ja nikotiinita e-vedelik

SISSEJUHATUS

Tubakatoodete kõrge maksustamine ja tehnoloogia areng paneb inimesi otsima uusi ja innovaatilisi lahendusi. Tubakatoodete turule on tekkinud uued ja tubakatoodetega sarnaselt kasutatavad tooted, mis küll ei sisalda tubakat ega põle, kuid võivad sisaldada nikotiini. Seesuguseid uudseid tooteid pole aktsiisiga maksustatud, sest need ei vasta aktsiisiseaduses sätestatud tubakatoodete määratlusele. Sellisteks toodeteks on näiteks elektroonilised sigaretid ehk e-sigaretid, mida kasutatakse sarnaselt sigarettidele ja kus kasutatakse nii nikotiiniga kui ka nikotiinita vedelikku.

E-sigaretide populaarsus ja kasutamine on kiirelt kasvanud. See tuleb aga praeguste sigareti kasutajate arvelt, mis toob kaasa ebavõrdse konkurentsi tubakaturul ning vähendab aktsiisitulu laekumist riigieelarvesse. Lisaks võib see soodustada tubakatoodete tarbimise kasvu ja e-sigaretide tarbimise alustamist eriti noorte seas. Samas võib olla tegemist kordades ohutuma tootega, mille poole võiks just suitsetajaid suunata ja tänu millele võiksid suitsetajad tavatubakast loobuda. Euroopa Liidus pole e-sigaretide osas veel ühtset maksustamise reeglistikku välja töötatud ning maksustatud on need Euroopa Liidu riikidest vaid Portugalis, Rumeenias ja Itaalias. Lisaks plaanivad lähiajal maksustamist ka Läti ja Ungari. Rahandusministeeriumi arengukavas aastateks 2016-2019 nähakse samuti ette e-sigareti maksustamine aktsiisiga, mistõttu on vajalik teemat lähemalt uurida.

Magistritöö uurimisobjektiks on e-sigaretide maksustamine ja selle eesmärk on välja selgitada Euroopa Liidu liikmesriikide e-sigaretide maksustamise praktika ja pakkuda välja lahendus või võimalikud lahendusvariandid, kas ja kuidas maksustada aktsiisiga e-sigarette ja/või e-vedelikke Eestis. Magistritöö eesmärgi täitmiseks on seatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade sigarettide olemusest ja maksustamisest.
2. Tuua välja e-sigaretide olemus, nende maksustamise poolt- ja vastuargumendid.
3. Selgitada välja e-sigaretide kasutamisharjumused ja maksustamine Euroopa Liidus.

4. Selgitada välja e-sigarettide kasutamise põhjused, tarbimisharjumused ja tarbija hinnatundlikkus Eestis.

Magistritöö koostamiseks töötab autor läbi teemaalase kirjanduse nagu teadusartiklid, artiklid ja uuringud, mis on seotud nii tubakatoodete ja elektrooniliste sigarettide mõjuga tervisele, tubakaturule ja maksustamisele. Olulisemateks uuringuteks on näiteks Euroopa Komisjoni poolt tellitud Eurobarometer ja Euromonitori uuringud. Lisaks analüüsitakse erinevaid kehtivaid ja tulevikus kehtima hakkavaid õigusakte nagu Tubakaseadus, Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus ja teiste liikmesriikide kättesaadavaid seaduseid, kus on reguleeritud elektroonilised sigarettid ja nende maksustamine aktsiisiga. Samuti soovitakse läbi viia küsitlus ehk kvantitatiivne uuring e-sigarettide tarbijate seas, et selgitada välja nende tarbijakäitumine võimalikule maksustamisele. Viimase põhjal püstitatakse ka hüpotees, et e-sigarettide või e-vedelike maksustamisel jäädakse endiselt nende kasutamise juurde, mitte ei minda tagasi tavalisigareti kasutamise juurde. E-sigareti turust paremini aru saamiseks analüüsitakse ka Eestis e-sigarette müüvate ettevõtete majandusaasta aruandeid. Lisaks kasutatakse töös ka kvalitatiivset lühiuuringut ehk intervjuud.

Magistritöö on jaotatud kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis antakse kõigepealt ülevaade klassikalistest tubakatoodetest ja nende maksustamisest. Seejärel tutvustatakse e-sigaretti kui tubakatootega sarnaselt kasutatavat toodet, kus kirjeldatakse e-sigareti olemust ja selle sarnasusi ning erinevusi klassikaliste tubakatoodetega. Esimese peatüki lõpus tuuaksegi välja e-sigarettide maksustamise probleemi kirjeldus ja selle tekke põhjus. Käsitletakse nii e-sigarettide maksustamise poolt- kui ka vastuargumente.

Teises peatükis tehakse ülevaade e-sigarettide tarbimisest Euroopa Liidus ja kuidas neid Itaalias, Portugalis ja Rumeenias juba maksustatakse ja Lätis ja Ungaris kavatakse maksustama hakata. Selleks kirjeldatakse esmalt e-sigarettide tarbimist Euroopa Liidus, võrreldakse uuringute tulemusi ja tarbimisharjumuste muutumist ajas. Seejärel keskendutakse liikmesriikidele, kes on e-sigaretid mingil viisil juba maksustanud või kavatses seda teha. Selleks analüüsitakse ja võrreldakse, kuidas ja milliste põhimõtete järgi e-sigarette maksustatakse.

Kolmandas ehk viimases peatükis analüüsitakse 2015. aasta detsembris valminud alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsust esitatud e-sigarettide maksustamise esialgseid põhimõtteid ning tuuakse võrdlusi teiste liikmesriikide maksustamise põhimõtetega ja E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu

MTÜ vastusega antud eelnõu väljatöötamise kavatsusele. Seejärel tuuakse välja, milline on reaalne olukord e-sigareti turul. E-sigarettide kasutajate hinnangu saamiseks koostatakse küsitlus, millele tahetakse vastuseid e-sigarettide kasutamise põhjuste ja suhtumise kohta ning hinnangut maksustamisele ja maksustamise mõjule seoses e-sigarettide tarbimisega. Peale selle, analüüsitakse e-sigarette müüvate ettevõtete majandusaasta aruandeid, et teada saada, kas nende müük võiks olla jätkusuutlik, kuidas on erinevad regulatsioonid seda mõjutanud ja kas käibed on kasvavas tendentsis ehk kas maksustamiseks oleks endiselt alust. Võimalusel tehakse intervjuu e-sigareti müüjate ja kasutajate esindajaga, et saada järelduste tegemiseks rohkem taustinformatsiooni. Lõpuks toob autor välja võimalikke lahendusi aktsiisiga maksustamiseks Eestis, milleks kasutatakse teiste Euroopa Liidu liikmesriikide e-sigarettide maksustamise praktikat ja põhimõtteid ning informatsiooni e-sigarettide realsel turul toimuva kohta.

Magistritöö annab lugejale ülevaate tubakaturust ja sinna ilmunud elektroonilistest sigarettidest, tubakatoodete maksustamisest ja e-sigarettide maksustamise poolt- ja vastuarumentidest. Töö võib olla kasulik ka Rahandusministeeriumile, kellel on kavas muuta alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadust, et maksustada e-sigarette Eestis.

Autor soovib tänada oma juhendajat lektorit Kaidi Kallastet nõuannete eest magistritöö koostamisel.

1. KLASSIKALISED TUBAKATOOTED JA E-SIGARETID

1.1. Klassikalised tubakatooted

1.1.1. Klassikaliste tubakatoodete olemus

Tubakas oli kasutusel juba umbes 10 000 aastat tagasi Ameerikas põlisrahvaste seas religioossetel põhjustel. Suitsu hingati sisse usurituaalidel, kus tehti ohverdusi jumalatele. Indiaanlased pakkusid tubakataime valgetele eurooplastele kui tervituskingitust ning Christopher Columbus oli esimene eurooplane, kes tõi tubaka ka Euroopasse. Algselt kasutasid Hispaania ja Portugali aristokraadid tubakataimi dekoratiivtaimedena, hiljem meditsiinilistel eesmärkidel. Tubaka suitsetamine tegi läbimurde aga hoopis Inglismaal. 1573. aastal tutvustati tubakataimi kuninganna Elisabeth I õukonnas ning järgmise 40 aasta jooksul oli Londonis juba tuhandeid tubakat müüvaid müügikohti. 17. sajandil oli tubakataim ja sellest tehtud tooted maailmas juba laialdaselt levinud, kuid see oli siiski luksuskaup. Tubakamüük sai veel suurema tõuke, kui 19. sajandi keskel tutvustati kuivatusprotsessi kõrgetel temperatuuridel Põhja-Carolinas, USAs. Nüüdseks on saanud tubakast tänu sigarettidele massitarbekaup mitte luksustoode. (Castaldelli-Maia *et al.* 2016, 25)

Tubakaseaduse paragrahvis 2 on sõnastatud tubakas kui taim, mis kuulub *Nicotiana* perekonda (Tubakaseadus, § 2, 01.01.2016). Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2014/40/EL artiklis 2 on öeldud, et tubakas on tubakataimede lehed ja muud looduslikud töödeldud või töötlemata osad, sealhulgas paisutatud või taastatud tubakas. Tubakatoode on aga osaliselt või täielikult tubakast valmistatud toode, mida kasutatakse suitsetamiseks, närimiseks või ninna tõmbamiseks (*Ibid.*, § 3 lg 1). Sealjuures loetakse suitsetamiseks sigareti, sigari, sigarillo või suitsetamistubaka eesmärgipärast tarvitamist ning see ei sõltu asjaolust, kas ja millist vahendit selleks kasutatakse (*Ibid.*, § 7). Tubakatooteid on kahte liiki – suitsetatavad ja suitsuvabad tubakatooted. Esimeste ehk suitsetavate tubakatoodete alla kuuluvad sigaret, sigar, sigarillo ja suitsetamistubakas. (*Ibid.*, § 3 lg 2-3) Viimased on aga

täpsemalt määratletud alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduses (lühendatult ATKEAS) järgmiselt (ATKEAS, § 16, lg 2-4, 01.02.2016):

1. Sigaret – paberkesta pandud peeneks lõigatud valmistubakast suitsetamistarve. Lisaks loetakse sigaretiks ka tubakarulli, mis on pandud lihtsate mittetööstuslike vahenditega paberist hülssi või keeratud lihtsate mittetööstuslike vahenditega paberisse.
2. Sigar ja sigarillo – looduslikust tubakast välimise ümbrislehega tubakarullid ja tubakarullid, mille tädissegu koosneb vartest puhastatud purustatud tubakast ning mille välimine ümbrisleht on taastatud tubakast ja sigarile omast värvi, kattes täielikult toote, sealhulgas filtri, kuid mitte suuotsa selle olemasolu korral, kusjuures toote ühiku mass ilma filtri või suuotsata on vähemalt 2,3 grammi ja mitte rohkem kui 10 grammi ning toote pikkusest vähemalt ühe kolmandiku ümbermõõt on vähemalt 34 millimeetrit. Sigarillot võib ka nimetada kui väike sigar (direktiiv 2014/40/EL, art 2 p 12).
3. Suitsetamistubakas – tarbimisvalmiks töödeldud tubakas, mis on peeneks lõigatud või muul viisil purustatud või mis on keeratud/pressitud kangideks ja on suitsetamiskõlblik täiendava töötlemiseta. Suitsetamistubakaks võib lugeda ka jaemüüki suunatud tubakajäätmeid (tubakalehtede jäägid ja tubaka töötlemisel või tubakatoodete tootmisel tekkivad kõrvalsaadused), mis ei kuulu sigari, sigarillo ega sigaretti alla, aga mida on võimalik suitsetada. Suitsetamistubakas on seaduse mõistes ka jaemüüki suunatud töödeldud või töötlemata tubakas, mis on suitsetamiskõlblik.

Suitsuvabadeks tubakatoodeks on närimistubakas, nuuskubakas ja suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakas, mille tarvitamiseks ei ole vaja põlemisprotsessi (Tubakaseadus, § 3 lg 4, 01.01.2016).

Lisaks tubakatoodele on tubakaseaduse paragrahvis 3¹ lõikes 1 ära toodud ka tubakatoodelega seonduvad tooted. Nende all mõeldakse tooteid, millega jäljendatakse tubakatoodete tarbimist ja mida kasutatakse tubakatoodete asendamiseks. Nendeks on elektrooniline sigaret, taimsed suitsetatavad tooted, vesipiibutubaka asendustooded, tubakavaba huuletubakas ja tubakatoote kasutamiseks mõeldud tooted, näiteks vesipiibud, piibud ning muud osad ja tarvikud. (*Ibid.*, § 3¹ lg 1 p 1-2)

Tubakas on kasutusel olnud juba kaua aega ja ka tubakatooted on seadustes väga täpselt määratletud. Klassikalistest tubakatoodetest on levinuim sigaret, mistõttu mõeldakse töös edaspidi traditsiooniliste tubakatoodete all just seda.

1.1.2. Klassikaliste tubakatoodete maksustamine aktsiisiga

Sigarette on aktsiisiga ikka maksustatud valitsuste poolt, et koguda makse ja hoida inimesi eemale halvadest kommetest, mis rikuvad nende tervist. Inglismaa kuninganna Elizabeth I oli aga arvatavalt esimene, kelle tahtel hakati tubakat maksustama. Maksumääraks sai 2 vana inglise penni naela kohta. (Davey) Kuningas James I, kes tuli troonile peale Elizabeth I, suurendas tubakamaksu lausa 40 korda, mille tõttu muutus tubakas isegi kallimaks kui hõbe. James I-l oli tubakast väga tugev arvamus ning ilmselt võis olla ta ka esimene, kes tõstis maksu tervist puudutavatel põhjustel. Ta lootis, et tubakamaks tapab tubakaturu, kuid arvatavasti polnud ta teadlik väljakujunenud tubakasõltuvuse tugevusest. (Slama 1995, 221)

Aktsiisid on oma olemuselt tarbimismaksud, millel on fiskaalne eesmärk, aga millest olulisemaks võib pidada isegi tarbimist piiravat ja turgu reguleerivat iseloomu (Tubakaaktsiisi analüüs, 3). Tubakaaktsiis on üks kuluefektiivsemaid tubakakontrolli meetodeid seoses suitsetamise alustamise, mahajätmise ja tarbimise vähendamisega. Paljudes industrialiseeritud riikides tehtud uuringud näitavad, et kõrgema aktsiisi tulemusena tõusnud hinnad viivad sigareti suitsetamise vähenemiseni. (Chaloupka *et al.* 2010, 1) On leitud, et suurte sissetulekutega Euroopa Liidu liikmesriikides vähendab 10%-line hinnatõus tubakatoodete tarbimist täiskasvanute seas umbes 4% (Tubakaaktsiisi analüüs, 16). Eesti Konjunktuuriinstituudi 2014. aasta uuringus illegaalsete sigarettide tarbimise ja turuolukorra kohta selgus, et sigarettidest loobumise peamiseks põhjuseks oli see, et suitsetamine muutus liiga kalliks (Illegaalsete ..., 27). Seega on mõjutab tubakatoodete hinnatõus tubakast loobumist.

Tubakaaktsiisi puhul on levinud kaks peamist määra – fikseeritud määr, mis põhineb kogusel või toote tunnustel ja proportsionaalne määr, mis põhineb toote hinnal (Chaloupka *et al.* 2010, 1). Lisaks kasutatakse ka kahe eelneva määra kombinatsiooni ning paljudes riikides on kehtestatud ka miinimumaktsiis, mis tähendab, et sigaretipaki kohta tuleb maksta kindel minimaalne aktsiisisumma (Tubakaaktsiisi analüüs, 5, 20). Euroopa Liidus toodetud või kolmandatest riikidest imporditud sigarettid maksustatakse nii fikseeritud kui ka

proportsionaalse määraga ehk kasutatakse kahekomponendilist aktsiisimäära (direktiiv 2011/64/EL, art 7 lg 1).

Tubakaaktsiisi struktuuri valik sõltub mitmest asjaoludest, kuid üldjuhul kasutavad väiksema sissetulekuga riigid hinnal põhinevat aktsiisimäära ja kõrgema sissetulekuga, arenenud riigid pigem kogusel põhinevat aktsiisimäära (Tubakaaktsiisi analüüs, 5). Mõlemal aktsiisimääral on eeliseid ja puuduseid (vt Lisa 1), mistõttu ongi Euroopa Liidus rakendatud nende kahe kombinatsioon. Fikseeritud määr vähendab hinnaerinevusi kallimate ja odavamate sigaretimarkide vahel ja seeläbi ka odavamate markide kättesaadavust. See võib aga suurendada illegaalset kaubandust, sest odavamad sigaretid muutuvad kallimaks ja väiksema sissetulekuga inimestele raskemini kättesaadavamaks. Proportsionaalne määr suurendab hinnaerinevusi ja vähendab kvaliteeti, sest see lisatakse hinnale ja seetõttu püüavad tootjad hoida sigaretipaki hinda võimalikult madalal. (Tubakaaktsiisi analüüs, 6) Chaloupka ja teiste uuringust, kus analüüsiti 1998-2007 aastate andmeid 21 Euroopa Liidu liikmesriigi aktsiisi struktuuri kohta, selgus, et sigarettidele rakendatud fikseeritud määr oli efektiivsem viis saavutamaks fiskaalpoliitika ja rahvatervise eesmärke kui proportsionaalne määr. Samas mõjutab inflatsioon just fikseeritud määra tõenäolisemalt, seega võib olla vajalik seda aeg-ajalt korrigeerida. (Chaloupka *et al.* 2010, 41)

Eestis on olnud aktsiisid kasutusel alates taasiseseisvumisest ja maksumäärad on pidevalt tõusnud (Sadilov, Õun 2013, 59). Kombineeritud aktsiisimäära rakendatakse sigarettide maksustamisel Eestis alates 2001. aastast. Teiste tubakatoodete maksustamisel rakendatakse vaid fikseeritud määra. (Tubakaaktsiisi analüüs, 7) Tubakatoodete maksustamine on Eestis reguleeritud alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadusega, mille mõistes loetakse tubakatoodeteks suitsetatavaid tubakatooteid ehk sigarit, sigarillot, sigaretti ja suitsetamistubakat, mida maksustatakse aktsiisiga (ATKEAS, § 16 lg 1, 01.02.2016).

Sigari ja sigarillo maksustamine käib 1000 tooteühiku kohta ehk aktsiisimääraks on 211 eurot 1000 sigari või sigarillo kohta. Suitsetamistubaka aktsiisimäär on kaalu järgi ehk 61 eurot 1 kilogrammi suitsetamistubaka kohta. Sigarettide aktsiisimäär koosneb juba eelpool mainitud fikseeritud ja proportsionaalsest määrast. Fikseeritud määraks on 46,5 eurot 1000 sigareti kohta ja proportsionaalseks määraks on 34% sigarettide maksimaalsest jaehinnast. Sealjuures on ka sätestatud, et sigarettidelt makstakse aktsiisi mitte vähem kui 90 eurot 1000 sigareti kohta ehk minimaalselt 1,80 eurot sigaretipaki kohta. (*Ibid.*, § 56 lg 1-3, 01.02.2016)

Eelpool mainitud sigarettide aktsiisimäär kehtib sigarettide puhul, mille pikkus ilma filtri või suuotsata on kuni 8 cm. Üle 8 cm, kuid mitte rohkem kui 11 cm pikkust sigaretti loetakse aktsiisiga maksustamisel kahe sigaretina. Igat järgmist kuni 3 cm osa loetakse aktsiisiga maksustamisel eraldi sigaretina. (ATKEAS, § 16 lg 3¹, 01.02.2016) Alates 1. juunist 2016 muutuvad sigarettide ja suitsetamistubaka maksumäärad. Suitsetamistubaka aktsiisimääraks saab 65,88 eurot 1 kilogrammi suitsetamistubaka kohta. (*Ibid.*, § 56 lg 3) Sigarettide fikseeritud määraks saab 58 eurot 1000 sigareti kohta ja proportsionaalseks määraks 30% sigarettide maksimaalsest jaehinnast. Sigarettidelt makstav aktsiis peab olema vähemalt 97,2 eurot 1000 sigareti kohta ehk minimaalselt 1,94 eurot sigaretipaki kohta. (*Ibid.*, § 56 lg 1-1¹, 01.06.2016)

Tubakatoodete maksustamis põhimõtteid on hakatud viimastel aastatel Euroopa Liidus põhjalikumalt üle vaatama tulenevalt tubakatoodete maksustamise direktiivist (2011/64/EL) ja WHO tubakakontrolli raamkonventsiooni suunistest. Selle peamiseks põhjuseks on riigieelarveliste laekumiste tagamine majanduskriisi ajal ja selle järgselt. (Tubakaaktsiisi analüüs, 3-4) Seda, kuidas on sigarettide aktsiisimäärad muutunud on näha tabelist 1. Kui alates 2008. aastast oli fikseeritud määraks 23,01 eurot 1000 sigareti kohta, siis 1. juulil 2016. jõustuvast seadusest on see juba 58 eurot 1000 sigareti kohta. Proportsionaalne määr on olnud pigem stabiilne ja seda hoopis vähendatakse. Viimaste aastate trend Euroopa Liidu liikmesriikide seas on tõsta tubakaaktsiisi just läbi fikseeritud määra tõstmise ja väärtuselise määra vähendamise, millega liigutakse võrdsema, kogusest sõltuva maksustamise põhimõtte suunas (*Ibid.*, 4, 13).

Tabel 1. Sigarettide aktsiisimäärad aastatel 2011-2016

	Alates 01.01.08	Alates 01.06.08	Alates 01.01.10	Alates 01.01.11	Alates 01.01.12	Alates 01.01.13	Alates 01.01.14	Alates 01.06.16
fikseeritud määr, €/1000 tk	23,01	31,96	33,55	38,35	42,18	45	46,5	58
proportsionaalne määr %	28	31	33	33	33	33	34	30

Allikas: Autori koostatud (ATKEAS, §56 lg 1, 01.01.2008; ATKEAS, §56 lg 1, 01.01.2010; ATKEAS, §56 lg 1, 01.01.2011; ATKEAS, §56 lg 1, 01.01.2013; ATKEAS, §56 lg 1, 01.01.2014; ATKEAS, §56 lg 1, 01.06.2016)

Ülevaade, kuidas arvutatakse tubakaaktsiisi praegu ja kuidas see muutub alates 1. juunist 2016, on toodud tabelis 2. Sigarettide müügi pakend peab sisaldama vähemalt 20 sigaretti (Tubakaseadus, § 17, 01.01.2016), seega fikseeritud määr leitakse korrutades 20 sigaretti 46,5 euroga ja jagades see 1000 sigaretiga, saades 0,93 eurot. Proportsionaalse määra saamiseks korrutatakse sigaretipaki levinuim hind 34%-ga. 2015. aastal oli sigaretipaki levinuim hind 3 eurot (Tubakatooted), seega proportsionaalseks määraks saadakse 1,02 eurot. Kui toote hind ilma maksudeta on 0,55 eurot, siis koos aktsiisiga tuleb ühe sigaretipaki hinnaks 2,5 eurot. Lisades juurde käibemaksu 0,5 eurot, tulebki lõplikuks hinnaks 3 eurot. Maksud moodustavad sigaretipaki hinnast lausa 81,67%. Jättes algse paki hinna samaks (0,55 eurot ilma maksudeta), moodustavad maksud aga alates 1. juunist 2016, 82,81%.

Tabel 2. Tubakaaktsiisi arvutuse näide 20 sigaretiga sigaretipaki puhul

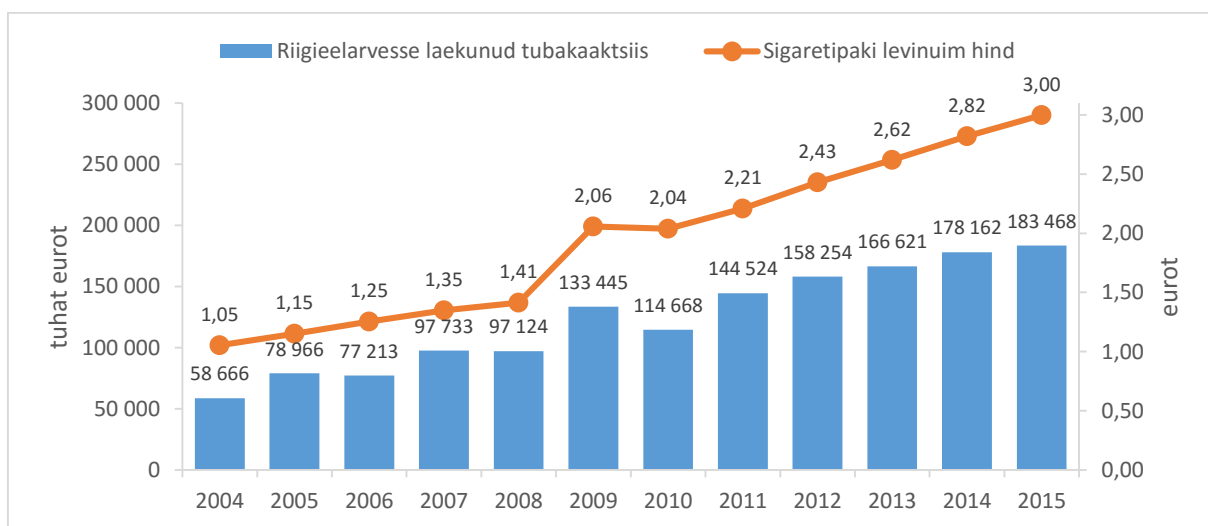
	Tubakaaktsiis kuni juuni 2016	Tubakaaktsiis alates juuni 2016
paki hind ilma maksudeta	0,55€	0,55€
+ aktsiis:		
fikseeritud määr	20tk*46,5€/1000 tk=0,93€	20tk*58€/1000tk=1,16€
proportsionaalne määr	3€*34%=1,02€	3,2*30%=0,96€
aktsiis kokku	1,95€	2,12€
= hind (v.a. käibemaks)	2,50€	2,67€
+ käibemaks 20%	0,50€	0,53€
= müügihind koos maksudega	3,00€	3,20€

Allikas: Autori koostatud (ATKEAS, §56 lg 1, 01.02.2016; ATKEAS, §56 lg 1, 01.06.2016; Tubakatooted)

Nagu on tõusnud aktsiisimäärad, on kasvanud ka tubakaaktsiisist saadav tulu, mis on näha jooniselt 1. 2015. aastal laekus tubakaaktsiisist riigieelarvesse üle 183 miljoni euro, mis on siiani olnud suurim. Tõusnud on ka sigareti levinuim hind, mis sisaldab endas juba aktsiisi. 2009. aastal on olnud järsk tõus nii aktsiisitulu laekumises kui ka sigareti hinnas. Kuigi 2009. aastal aktsiisimäärasid ei tõstetud, tõusis see märgatavalt 2008. aasta keskel, mis on näha tabelis 1. Seega võib autori arvates olla aktsiisitulu laekumise tõusu taga aktsiisimäära järsk

kasv. Samas tõusid aktsiisimäärad jälle 2010. aastal, mistõttu võisid inimesed ka sigarette ette osta, teades, et aktsiisimäärad jälle tõusevad. See võis olla ka põhjuseks, miks vähenes 2010. aastal tubakaaktsiisi laekumine riigieelarvesse.

Konjunktuuriinstituudi 2011. aasta uuringust selgus, et võrreldes 2009. aastaga oli 2010. aastal kahanenud nende vastajate osatähtsus, kelle majanduslik olukord võimaldas osta legaalseid sigarette (44%-lt 37%-le). See võib viidata sellele, et vähenenud sissetulekute ja tööpuuduse tõttu on keskmine ostujõud langenud. (Sadilov, Õun 2013, 66) Seega võis 2010. aasta aktsiisitululaekumist mõjutada lisaks eelpool mainitule ka inimeste ostujõu langus, mis tekkis majanduslanguse tulemusena.

Joonis 1. Eesti riigieelarvesse laekunud tubakaaktsiis ja sigaretipaki levinuim hind

Allikas: Autori koostatud lisas 2 toodud allikate alusel

Tubakatoodete aktsiisimäärad on pidevalt tõusnud ja tõusevad jätkuvalt, et need oleksid ühtlasemad Euroopa Liidu liikmesriikide seas ja täidaksid WHO poolseid eesmärke nagu suitsetamise vähendamine ja selle alustamise ennetamine. Aktsiisipoliitika liigub suunas, kus toetatakse pigem võrdsemale, fikseeritud määrale, mis vähendab sigarettide markide hinnaerinevusi.

1.2. E-sigaret kui tubakatootega sarnaselt kasutatav toode

Tehnoloogia pidevalt areneb ning ka klassikaliste tubakatoodete kõrvale on tekkinud tubakatoodetega sarnaselt kasutatavad tooted. Neist levinumad on elektroonilised sigaretid, mille olemusest ja maksustamise vajalikkusest antakse ülevaade järgnevatel alapeatükkides.

1.2.1. Elektrooniliste sigarettide ehk e-sigarettide olemus

Esimest elektroonilist sigaretti (edaspidi e-sigaret) võis näha juba 1963. aastal, kui ameeriklane Herbert A. Gilbert soovis patenteerida suitsu- ja tubakavaba sigareti. Toode kirjeldati kui ohutut ja kahjutut meetodit suitsetamiseks, kus põlev tubakas ja paber olid asendatud kuumutatud, niiske ja maitsestatud õhuga. Tootele anti patent 1965. aastal. (Smokeless ...) Moderne elektrooniline sigaret, mida praegu teatakse, on aga leiutatud hiinlasest farmatseudi Hon Liki poolt 2003. aastal. Seesugust seadet innustas teda leiutama tema tugev suitsetamise sõltuvus ja harjumus, mille tõttu oli hiljuti surnud ka tema isa. (Boseley 2015)

E-sigaretid on auru tekitavad akutoitel töötavad seadmed, kus kasutatakse kuumutuselementi aurustamiseks lahust, mis sisaldab propüleenglükooli, glütseriini, maitseid, tihti peale ka nikotiini ja teatud juhtudel etanooli ja vett ning nendega jäljendatakse sigareti suitsetamist (Lisko *et al.* 2015, 1270-1271; Tremblay *et al.* 2015, 1). Seega on e-sigaret erinevalt tavasigaretist tubakavaba ega sisalda tuhandeid mürgiseid ühendeid, sealhulgas tõrva ja vingugaasi, mis tekivad tavasigareti põlemise käigus (What's in ...). Lahus, mida tuntakse e-vedelikuna on sõltuvalt e-sigareti disainist kas ühekordses või täidetavas paagis. E-vedelikke on saadaval erinevate maitsetega, mis kuuluvad enamasti viide põhilisse kategooriasse: tubakamaitset (sarnased sigarettidele), puuvilja maitset, mentooli maitset, magusad maitset (komm, šokolaad jne) ja muud maitset (kohv, must tee, vein jne). (Lisko *et al.* 2015, 1271) E-vedelik muutub e-sigaretis auruks, mistõttu on e-sigareti suitsetamise protsess sarnane tavalise sigareti suitsetamisega ning rahuldab nii tegevuse vajaduse kui ka soovi korral nikotiinivajaduse. Auruks muutuv e-vedelik kaob õhust juba mõne sekundiga, mis tähendab, et pole suitsu ega ka ebameeldivat lõhna. (Mis on ...) E-vedelikke on tavaliselt erineva kangusega. Esiteks on olemas nikotiinivabad vedelikud ehk neis puudub nikotiin. Peamiselt on e-vedelikke saadaval nikotiinisisaldusega 6 mg/ml, 12 mg/ml, 18 mg/ml, aga ka

24 mg/ml. Kõige kangema kontsentratsiooniga pakutav e-vedelik on nikotiinisaldusega 36 mg/ml. (Global ..., 32)

Tüüpiline e-sigaret koosneb kolmest põhiosast – akust, paagist ja aurustajast, mis sisaldab kuumutuselementi (vaata joonis 2), kuigi hilisemad e-sigareti versioonid on kahte viimast omavahel kombineerinud (Lisko *et al.* 2015, 1271).

Joonis 2. Näide e-sigaretist ja selle osadest

Allikas: (E-sigaret)

Kui sigareti puhul kasutatakse sõna suitsetamine, siis e-sigareti puhul manustatakse nikotiini auru teel, mistõttu on hakatud kõnekeeles kasutama sõna veipimine, mis tuleb inglise keelsest sõnast *vaping* (e-sigareti poolt tekitatud auru sissehingamine) (Moody 2015, 7). E-sigareti kasutajaid aga nimetatakse veipijateks (E-sigaret).

Kuigi mõned e-sigaretid sarnanevad traditsiooniliste tubakatoodega – beež värvus, punane kumav ots ja suitsu meenutav aur, võivad need olla ka täiesti erinevad või võtta igapäevaste asjade kuju nagu pastakas, USB mäluvulk või kui suuremad silindrilised või ristkülikukujulised seadmed. Mõne puhul on aur vaevumärgatav (Voigt 2015, 3; Electronic nicotine ..., 2) E-sigarette on palju erinevaid, kuid üldiselt saab neid grupeerida kolme kategooriasse. Esiteks on sigaretilaadsed e-sigaretid (ing.k. *cigalikes*), mis oma kujult ja suuruselt meenutavad tavasigarette ning on üldiselt ühekordseks kasutamiseks. Teiseks on eGo e-sigaretid (ing.k. *eGos*), mis on suuremad kui esimesed, kuid neil on tavaliselt eemaldatav mahuti, mida saab uuesti vedelikuga täita. Kolmandaks on Mod e-sigaretid (ing.k. *Mods*), mis on suuremad kui eGo e-sigaretid ja mida saab oma vajadustele kohandada. (Zhu *et al.* 2014, iii3) Populaarsust on eriti kogumas modifitseeritavad variandid. Näiteks on võimalik muuta auru kogust või edastatavat nikotiinikogust tänu manuaalselt reguleeritavale kuumutuselemendile. E-sigaretid on muutunud kasutajate vajadustele kohandatavateks ning tarbijad võivad tajuda, et e-sigaret, mis on ohutum alternatiiv tavasigaretidele, annab neile

võimaluse rohkem eksperimenteerida. (Lisko *et al.* 2015, 1271) Ka Euromonitori uuringu andmetel on üle mindud e-vedelikega täidetavatele e-sigarettidele, kusjuures mõnedes piirkondades pole ühekordsed e-sigaretid üldse domineerinudki (Global ..., 9). Ülekaalus on seega korduvkasutatavad e-sigareti seadmed ja loomulikult sinna sisse lisatavad e-vedelikud.

E-sigaretid on reguleeritud riigiti väga erinevalt. Näiteks, WHO 2014. aasta uuringust selgus, et nikotiini sisaldavaid e-sigarette on määratletud kui tarbekaubad, meditsiinilised tooted, tubakatooted, muu kategooria alla kuuluvad või pole neid üldse reguleeritud (Electronic nicotine ..., 9). Pikka aega oli Eestis Ravimiamet määratlenud ravimitena e-sigaretide vedelikud, kus nikotiini sisaldus ületas 1,5 mg ning nikotiini kontsentratsioon tootes oli suurem kui 4 mg/ml (Ivask 2014). Nimelt sisaldasid e-vedelikud tööstuslikult toodetud nikotiini, mille Maailma Tervishoiuorganisatsioon on klassifitseerinud toimeaine tõttu nikotiinisõltuvuse ravimina. Samas on tööstuslikult toodetud nikotiin toksiline ja sõltuvusttekkitav. (Kohtuasi 3-3-1-5-15) See tähendas seda, et nende müümiseks oli vaja ravimi müügiluba. See tõi kaasa olukorra, kus nikotiiniga e-vedelikku ei saanud poest osta, sest see oli ravimina määratletud. Samas ei müüdnud seda ka apteekides ravimina, sest selle raviomadused polnud piisavalt tõestatud. Seega osteti nikotiiniga e-vedelikke vaid mustalt turult, sest legaalselt polnud seda võimalik teha. (Valdre, 2015) 2012. aastal soovis ettevõtte Zandera Ltd müüa oma E-lites tooteid ning taotles selleks Ravimiametilt luba. Ravimiamet määratles need ravimitena, mille peale mindi kohtusse. Alles 2015. aasta aprillis selgus lõplik lahend, kus Riigikohus otsustas, et tooteid ei kasutata ravi eesmärgil ning vaid nikotiinisalduse tõttu ei saa e-vedelikku ravimina määratleda, kusjuures viimast pole tehtud ka tavasigareti puhul. (Kohtuasi 3-3-1-5-15) Peale Riigikohtu otsust ehk alles 2015. aastal sai võimalikuks nikotiiniga e-vedelike müük legaalselt.

Eesti tubakaseaduses pole küll e-vedelikke määratletud, kuid Tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõus on välja toodud, mida elektroonilise sigareti nikotiini sisaldav vedelik sisaldada ei tohi. Nendeks on vitamiinid või ained, mis kujutavad toodet tervislikuna, kofeiin, tauriin ja muud stimulaatorid, samuti ained, mis annavad eralduvatele ainetele värvuse ja ained, mis on inimese tervisele ohtlikud, kuid mille hulka ei kuulu nikotiin. (Tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõu, p 9) Elektrooniline sigaret on aga klassifitseeritud tubakatootega seonduvate toodete alla ning selle definitsioon on tubakaseaduses järgmine: „Elektrooniline sigaret on toode, mida võib kasutada nikotiini sisaldava auru suuotsa kaudu tarbimiseks, või sellise toote komponent, sealhulgas täitekapslid, mahutid ja seade ilma

täitekapsli või mahutita. Elektroonilised sigaretid võivad olla ühekordsed või täitepakendi või mahuti abil täidetavad või ühekordselt kasutatavate täitekapslitega laetavad.“ (Tubakaseadus, § 3¹ lg 2, 01.01.2016) Moody arvates on sõna e-sigaret või elektrooniline sigaret eksitav, sest see ei sisalda tubakat nagu traditsiooniline kergestisüttiv sigaret (Moody 2015, 7). Samas on see sõna juba pikka aega kasutusel olnud ning see on autori arvates suupärasem versioon kui näiteks ka kasutusel olev „elektrooniline nikotiini manustamise seade“ või „elektrooniline suitsetamise seade“. Lisaks tasub mainida, et e-sigarette võrreldakse just pigem sigarettide mitte teiste tubakatoodetega nende sarnasuse tõttu.

E-vedelikke hakatakse nii Eestis kui ka mujal Euroopas rohkem reguleerima, sest just need on e-sigaretide üks olulisemaid komponente. 20. maist 2016 hakkas Eestis kehtima Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/40/EL nõue, et nikotiini sisaldava elektroonilise sigareti täitevedeliku pakendi maht ei tohi olla suurem kui 10 milliliitrit ning nikotiini sisaldava ühekordse elektroonilise sigareti ja ühekordselt kasutatava täitekapsli või mahuti maht ei tohi olla suurem kui 2 milliliitrit. (Tubakaseaduse muutmise seadus, § 17 lg 3-4) Lisaks peavad liikmesriigid Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/40/EL artikli 20 lõike 3 punkti b kohaselt tagama, et vedelik ei sisaldaks nikotiini rohkem kui 20 mg/ml.

Kuigi e-sigarette peetakse potentsiaalseteks kahju vähendavateks seadmeteks tänu põlemisega seotud mürkide ja kantserogeenide puudumisele, pole teada, kuidas mõjutab auru sissehingamine tervist pikaajaliselt (Tremblay *et al.* 2015, 1). Kui sigarettide puhul on teada juba ammu millised ained on mürgised ja mismoodi kahjustab suitsetamine tervist, siis e-sigareti puhul pole veel täielikku selgust. E-sigareti töötamise protsess on erinev ja seal midagi ei põle. Ilmselt selgub see aastate pärast, kui e-sigaretid on olnud kasutusel pikemat aega ja nende kohta saab järeldusi tegema hakata. Teadmatuse tõttu ei tohiks neid aga reguleerimata jätta, vaid reguleerida mõistlikkuse piires, et ennetada võimalikku kahju.

1.2.2. E-sigaretide aktsiisiga maksustamise vajalikkuse poolt- ja vastuargumendid

Tubakakontroll on ajalooliselt toetunud nii reguleerimisele kui ka maksustamisele. Reguleerimisega seotud seadused keskenduvad rohkem pakkumise poolele, kontrollides niimoodi toodete kättesaadavust. Maksupoliitika keskendub aga nõudluse poolele läbi hinnaelastsuse. (Mainous *et al.* 2015, 804) Kuigi e-sigaretid on olnud saadaval juba 21. sajandi algusest, on need alles viimastel aastatel tulisema arutelu keskele sattunud (Castaldelli-Maia 2016, 29). Paljude riikide valitsused on hädas sellega, kuhu paigutada

tubakaturul e-sigaretid ja millised keelud ja nõuded nendega seoses kehtestada (E-Cigarette Taxation ..., 1). On neid, kelle arvates peaks e-sigarette reguleerima sarnaselt tavasigaretidele. Näiteks peaks keelama e-sigaretide igal pool suitsetamise, kehtestama samasugused reklaami- ja müügikeelud. (Fraser *et al.*, 2015, 590) WHO raportist selgub, et 2014. aasta uuringu andmetel on nikotiiniga e-sigaretid keelatud 13 riigis 59-st, kus need on reguleeritud (Electronic nicotine ..., 10). Suurem osa riike on sätestanud lisaks e-sigaretide müügi ja kasutusega seotud keeldudele ja nõuetele ka vanusepiirangud kasutamisele ja kättesaadavusele (E-Cigarette Taxation ..., 1). Seesugused soovitusel on osaliselt välja toodud ka WHO raportis ja EU tubakatoote direktiivis (2014/40/EU), millest viimasega pidid liikmesriigid oma seadused vastavusse viima 20. maiks 2016. Direktiivi kohaselt peavad olema tooted, mis sisaldavad nikotiini kuni 20 mg/ml, reguleeritud kui tubakatooteid ja suurema kontsentratsiooniga tooteid peaks käsitlema kui meditsiinilisi tooteid (Fraser *et al.*, 2015, 590). Kui praegu pole e-sigaretid paljudes riikides täpselt määratletud või on need määratletud erinevalt, siis nende viimine tubakatoote alla kõikides liikmesriikides loob võimaluse rakendada neile tavasigaretidega sarnaseid regulatsioone.

E-sigaretide kõikvõimalike sortide kättesaadavus internetis on muutnud keeldude rakendamise keeruliseks. Erinevate allikate väitel tehakse 30-50% e-sigaretide müügist just internetis. (Zhu *et al.* 2014, iii3) Ka on enamik e-sigareti müügi keelustanud riikidest andnud teada, et e-sigaretid on avalikkusele siiski saadaval ilmselt läbi ebaseadusliku kaubanduse ja piiriülese internetimüügi (Electronic nicotine ..., 10). E-sigaretide või vedelike maksustamine ühes riigis võib samuti luua olukorra, kus leitakse viis, kuidas tuua tooteid sisse riigist, kus need on maksustamata. Seega ei pruugi e-sigaretide maksustamine olla lähiajal piisavalt mõistlik või tõhus.

Tubakatoote ja tubakatootega seonduva toote jaemüüki piiriüleisel kaugmüügil soovitakse Eestis keelata (Tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõu, p 16). See keeld on hetkel eelnõu kujul, kuid võib mõjutada oluliselt e-sigareti turgu. Nimelt tähendab see seda, et e-vedelikke ja e-sigaretidega muid seonduvaid osi enam välismaalt näiteks interneti teel tellida ei saa. Seesugune muudatus loob võimaluse erinevaid keelde siiski rakendada ja loob ka parema aluse maksustamiseks.

Tubakatööstuse aina suurenev seotus elektrooniliste nikotiini manustamise seadmete turuga, paneb muretsema, et tubakatööstus võib tahta kasutada e-sigarette, et säilitada või isegi suurendada tubaka tarbimist (Voigt 2015, 1-2). Paljud eksperdid ja organisatsioonid,

kellest ilmselt kõige tähelepanuväärsem on Maailma Tervise Organisatsioon (WHO), on hakanud nõudma rangemaid regulatsioone seesugustele seadmetele. Regulatsioonid peaksid põhinema klassikalistel sigarettidel ning need peaksid sisaldama vanusepiiranguid, reklaami ja kasutamist kohtades, kus tavasigaretid on praegu keelatud. Eeldatakse, et see peaks suitsetamist ühtlustama. (Voigt 2015, 2) Vähemolulisem pole ka maksustamise temaatika, sest sigaretid on aktsiisiga maksustatud. Nii Eestis kui ka enamikes Euroopa Liidu liikmesriikides on e-sigaretid aktsiisiga maksustamata, sest need ei vasta aktsiisiseaduses traditsiooniliste tubakatoodete määratlusele (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ...). E-sigaretide kasutamine on aga tõusuteel ja nende maht turul aina kasvab.

Zhu ja teiste uuringust selgus, et 2014. aasta jaanuaris oli internetist leitavate e-sigaretide brände 466 ning erinevaid e-vedelike maitseid 7764. Lisaks, leiti, et iga kuu lisandus keskmiselt 242 uut maitset. (Zhu *et al.* 2014, iii5) 2013. aastal kulutati e-sigaretide peale kokku umbes 2,3 miljardit eurot (3 miljardit USA dollarit), 2014. aastal kulutati seesuguste seadmetele juba 4,9 miljardit eurot (6,5 miljardit USA dollarit) ja 2015. aastal 7,5 miljardit eurot. (Global ..., 8 ; Rettman 2016; Electronic nicotine ..., 2) Analüütikud ennustavad, et 2025. või 2030. aastaks kasvab müük 46 miljardi euroni (Rettman 2016). 2014. aastal oli hinnanguliselt 13 miljonit suitsetamisseadmete kasutajat. Kuigi olenevalt piirkonnast võib olla areng erinev, eeldatakse, et väike osa tarbijatest jätkab samal ajal ka tavasigaretide kasutamist ning e-sigarette kasutavad nad tubakasuitsetamise vähendamiseks või sellest loobumiseks. (Global ..., 8) E-sigareti turu kasvu on näiteks täheldanud Itaalia, kus on sellekohased andmed saadud tänu nende maksustamisele (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ...). Näiteks Eestis kasvas e-sigaretide müük 2014. aastal 53%, jõudes 5 miljoni euroni (Vapour devices in Estonia, 2).

Sigareti kohta käib väide, et mida rohkem suitsetatakse täna, seda suurem on sõltuvus homme ehk suureneb soov järgmise sigareti järele (Gruber, Mullainathan 2002, 4). Sama väide võib käia ka e-sigareti kohta. Kui 2012. aastal läbi viidud uuringu Eurobarometer tulemustest selgus, et e-sigarette on proovinud 7% vastanutest, siis 2014. aasta uuringu andmetel juba 12% vastanutest ning 2% kasutab neid regulaarselt (Attitudes ..., 76-77). Üldjoontes kasvab e-sigaretide maht just praeguste sigareti suitsetajate arvelt. E-sigaretide suurimatel turgudel USA-s ja Lääne-Euroopas väheneb tavasigaretide turuosa kõige kiiremini (Global ..., 13). Elektroonilised suitsetamisseadmed on eriti laialt levinud riikides, kus

traditsioonilised sigaretid on suurema seadusandliku ja maksu surve all. Seal on sigarettide kasutamine vähenemas tendentsis ja suitsetamisest loobumise soovijate hulk juba praegu kõrge. (Global ..., 16) See tähendab seda, et e-sigaretid hakkavad üle võtma klassikaliste sigarettide turuosa. Neid pole veel nii detailselt reguleeritud ja need on tarbijatele odavamaks alternatiiviks. Sigaretid on asendatavad tooted, sest ka e-sigarette kaudu on inimesel võimalik saada nikotiinikogus kätte, kuid vahe on selles, et sigaretid on aktsiisiga maksustatud ja e-sigaretid mitte. Seeläbi on sigaretid kallimad ning see loob ebavõrdse seisutubakaturul.

Lisaks ebavõrdsele konkurentsile turul, vähendab üleminek sigarettidelt e-sigaretidele ka riigieelarvesse laekuvat aktsiisitulu. Tubakaaktsiisi tõstmist on alati vaadatud, kui efektiivset ja poliitiliselt populaarset meetodit suurendamiseks riigieelarvesse laekuvat tulu, et täita oma rahalisi kohustusi (Callison, Kaestner 2012, 158). Üha enam valitsusi näeb e-sigaretides, täpsemalt nendes kasutatavate e-vedelike puhul, tuluallikat aktsiisiga maksustamise näol (Global ..., 33). Tabelis 3 on näha, kuidas e-sigarette valdkonna käive erinevates riikides on olulisel määral kasvanud ja mõnel aastal lausa mitmekordselt. Kui Eestis müüdi 2009. aastal e-sigarette 0,2 miljoni euro eest, siis 2014. aastal juba 5,3 miljoni euro eest, millest e-vedelike käive oli umbes 1,5 miljonit eurot. E-vedelike all pole siin välja toodud näiteks ühekordseid sigarette, kus on vedelik juba sees. Itaalias on kasv olnud eriti drastiline. See võis autori arvates olla põhjuseks, miks oli Itaalia üks esimesi riike Euroopas, kes maksustamisega algust tegi. Seega võib olla e-sigarette maksustamine otstarbekas, sest nende turumaht aina kasvab ja kui need ka veel sigareti turgu nii oluliselt ei mõjuta, siis lähiajal kindlasti.

Mõne arvates pakuvad e-sigaretid tavasigaretidele alternatiivi tänu sellele, et nende kasutamisega jäljendatakse suitsetamist läbi sarnase liigutuse ja auru sissehingamise ning e-sigaretid on hea lahendus suitsetajatele, et tubakast loobuda või selle tarbimist vähendada. Teiste arvates on e-sigaretid rahvatervise jaoks üks suur viga ja muudavad olematuks olulise progressi, mis on saavutatud tänu tubaka kontrollimeetmetele viimastel aastakümnetel. (Voigt 2015, 1) Miks maksustada e-sigarette? Enamik e-sigarette või e-vedelikke sisaldab nikotiini ehk sõltuvusttekitavat ainet, mis on tervisele kahjulik. Lisaks mürgituse riskile on nikotiinil kahju nii ema kui ka loote tervisele raseduse ajal ning sellel võib olla negatiivne mõju täiskasvanu aju arengule. Seega, vähendades nikotiini kasutamist ja seda eriti laste seas, tähendab suurt kasu rahvatervisele. Hinna tõstmine on üks võimalik viis eesmärgini

jõudmiseks. Uuringud on näidanud, et tubakatoodete hinna suurendamine vähendab uute kasutajate suitsetamise alustamist ja praeguste kasutajate hulka. See kehtib eriti noorte kohta, kes on kõige hinnatundlikumad tarbijad. Seetõttu võiks e-sigarettide maksustamine aidata saavutada olulisi eesmärke, mis on seotud rahvatervise parendamisega. (E-Cigarette Taxation ..., 1)

Tabel 3. Vaadeldavate Euroopa Liidu liikmesriikide e-sigarettide ja e-vedelike käive miljonites eurodes aastatel 2009-2014

Riik	Toode	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Eesti	E-sigaretid	0,2	0,4	0,7	1,5	3,4	5,3
	- e-vedelikud	0,0	0,1	0,2	0,4	0,9	1,5
Itaalia	E-sigaretid	8,0	44,5	97,1	351,7	566,2	346,5
	- e-vedelikud	2,8	21,0	60,4	255,4	428,1	265,2
Portugal	E-sigaretid	0,1	0,2	0,7	0,4	0,4	6,8
	- e-vedelikud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	3,1
Rumeenia	E-sigaretid	-	-	-	1,2	1,3	1,4
	- e-vedelikud	-	-	-	0,8	0,9	0,9
Läti	E-sigaretid	-	-	-	0,2	0,4	0,8
	- e-vedelikud	-	-	-	0,1	0,2	0,5
Ungari	E-sigaretid	1,6	2,3	3,5	5,0	6,3	7,2
	- e-vedelikud	1,2	1,7	2,6	3,7	4,7	5,3

Allikas: Autori koostatud (Vapour devices in Estonia, 6; Vapour devices in Italy, 6; Vapour devices in Portugal, 5-6; Vapour devices in Romania, 4; Vapour devices in Latvia, 6; Vapour devices in Hungary, 5-6)

Enamik e-sigarettide vedelikke sisaldab nikotiini, mis võib pärineda tubakast. Seega, peaks neid maksustama nagu tubakatooteid. Jättes need maksustamata, oleks tegemist justkui allahindlusega, mis aga suurendab suitsetamise alustajate hulka ja suitsetamist. Nikotiini sissehingamisest tulenevaid terviseriske mõjutavad mitmed tegurid. E-sigarettide võime edastada kasutajale nikotiini erineb oluliselt alustades väga madalalt tasemelt ja lõpetades sama kogusega, mis sarnaneb sigarettidele. See kõik sõltub toote omadustest, tarbija suitsetamise harjumustest ja nikotiini sisaldusest. On selge, et kõikidest tubakatoodetest loobumine, sealhulgas e-sigarettidest, on tervisele parem kui e-sigarettide kasutamine. (E-Cigarette Taxation ..., 1) Lisaks eelpool mainitule on mõned uuringud näidanud, et e-sigarettidest tulev aerosool võib endast kujutada terviseriske ka kõrvalseisjatele (*Ibid.*, 2). Täpsemalt võivad just maitseessentsid vabastada mürgiseid aineid (Gallus *et al.* 2014, 1546). E-sigarettide ja maitsete tootjad ning turundajad võivad küll öelda, et maitsete koostisained on

ohutud tänu FEMA GRASTM¹ poolse heakskiidu tõttu kasutada neid toidu sees, kuid see võib olla vale ning eksitav. Heakskiit ei kehti sissehingatavatele ainetele, vaid ainult toidule, mis tähendab, et FEMA GRASTM staatusega ained on ohutud söömiseks, kuid ei pruugi seda olla sissehingamiseks. (E-cigarettes and Lung Health) Nende põhjuste tõttu peaks e-sigarette käsitlema kui tubakatooteid kõikides juriidiliselt reguleerivate struktuuride tahkudes, sealhulgas maksustamises (E-Cigarette Taxation ..., 2).

E-sigaret võib olla ohtlik ka oskamatu kasutamise tõttu. Mitmel pool on juhtunud olukordi, kus elektroonilised sigaretid on tarbijate käes või läheduses plahvatanud, tekitades nii vigastusi. Selle põhjuseks on aku jaoks mittesobiva laadija kasutamine, mis võib põhjustada ülekuumenemise. (Seitse ...; Whaley) Maksustamisega suureneks kontroll toodete üle ja selle läbi võiks tõusta ka nende kvaliteet.

Samas avaldati 2015. aastal uuring, kus analüüsiti e-sigaretidest tuleva auru kahjulikkust. E-vedelikel eeldatakse olevat mõned tsütotoksilised (rakkudele mürgised) mõjud, kuid neid seostatakse pigem maitseessentside kui baasainetega (sealhulgas nikotiiniga). (Neilson *et al.* 2015, 1953) Uuringus võrreldi sigareti suitsu ja e-sigaretidest tuleva auru tsütotoksilisust. Kui sigarettide suits vähendas rakkude eluvõimet, siis e-sigaretidest tuleva auru puhul seda niivõrd ei täheldatud ehk e-sigaretidest tuleva auru mõju on oluliselt väiksem. (Neilson *et al.* 2015, 1952, 1961) Lisaks on ka neid, kelle arvates pole e-sigaret tubakatoode, sest sellel ei ole tubakaga mingit seost ja koostisaineid on hoopis vähem (vesi, taimne glütseriin või propüleenglükool, maitseained ning mõnel juhul nikotiin). (Seitse ...)

Seega ei tohiks eelpool mainitud uuringu põhjal olla e-sigareti aur oluliselt kahjulik ja seda eriti kõrvalseisjatele. Samuti ei sisalda e-sigaret nii suurt kogust mürgiseid aineid ega kemikaale, mis tekivad põlemise käigus tavasigaretil, mistõttu võiks pidada e-sigaretti ohutumaks. Selle valguses võib öelda, et e-sigaretidest tuleva auru puhul on kahjulikuks osaks nikotiin ja võib-olla võiks e-sigaret aidata hoopis tavasigareti suitsetamist maha jätta, mistõttu võib e-sigaretidest maksustamine seda takistada. Näiteks Euroopa Komisjoni andmetel on suitsetamine Euroopa Liidus üks peamisi haiguste ja suremuse põhjuseid (Tubakaaktsiisi analüüs, 16) ja vastavalt Tartu Ülikooli poolt läbi viidud uuringule, on suitsetamine otseselt või kaudselt ühe surma põhjuseks viiest. Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel on aga

¹ FEMA GRASTM – FEMA (The Flavor and Extract Manufacturers Association of the United States) poolt läbiviidav programm, kus hinnatakse maitse koostisosade ohutust. (About the Fema ...)

suitsetamisest loobumise peamiseks põhjuseks sigarettide kallinev hind, mitte niivõrd terviseprobleemid. (Vapour devices in Estonia, 18)

Võib väita, et e-sigaretid on sarnased teistele nikotiini asendusravi toodetele (näiteks nikotiininätsud ja -plaastrid), mis ei vaja retsepti ja seega võiks e-sigaret kontseptuaalselt kuuluda pigem nikotiini asendusravi toodete kui tavasigareti alla. Samas pole teiste nikotiini asendusravi toodete strateegiaks meelitada neid kasutama inimesi, kes pole ega pole ka olnud suitsetajad. (Mainous *et al.* 2015, 804) Hetkel pole ka piisavalt tõendeid, et e-sigaretid on efektiivsed tubaka suitsetamisest loobumisel, mistõttu ei saa seesuguseid järeldusi veel teha, kuigi mõned uuringud on näidanud mõningast, kuid madalat efektiivsust. E-sigaretid võivad aidata mõnel suitsetajal loobuda sigarettidest, kuid on suur hulk suitsetajaid, kelle puhul e-sigaretide kasutamine pigem vähendab sigarettide kasutamist kui loobumist. See viib topelt ehk nii e-sigaretide kui ka sigarettide kasutamiseni, mille kasulikud mõjud on kindlasti väiksemad kui täielikult suitsetamisest loobumine. (Electronic nicotine ..., 6)

Kõige rohkem on e-sigareti proovijaid nooremate seas, kusjuures 13% 15-24-aastastest Euroopa Liidus on neid proovinud (Attitudes ..., 80). Noored on kõigele uuele alati rohkem avatud ning nad on kergemini mõjutatavad ja valmis uusi asju proovima. E-sigaretide vedelikke on erinevate maitsetega, mis võib noori jällegi e-sigarette proovima innustada. Näiteks kommimaitselised maitsete võivad ahvatleda noori e-sigaretidega eksperimenteerima. Maitsete on mänginud olulist rolli tubakatööstuses laste ja noorte seas ning on olemas oht, et see mängib samasugust rolli ka e-sigaretide puhul. (Electronic nicotine ..., 9) E-sigaretide puhul on võimalus, et lapsed (ja üldiselt mitte-suitsetajad) alustavad nikotiini tarbimist tänu e-sigaretidele, suurem võrreldes olukorraga, kus e-sigarette ei eksisteeri. Lisaks kardetakse, et kui juba ollakse nikotiinist e-sigaretide tõttu sõltuvuses, on ka suurem tõenäosus, et minnakse üle sigarettide suitsetamisele. (*Ibid.*, 6) Seetõttu on oluline kindlasti ennetustöö, et noored nii lihtsalt e-sigaretideni ei jõuaks. E-sigaretide valikul mängib kõige enam rolli maitse ja hind. (Attitudes ..., 89) 40% 15-17-aastastest ja 45% 18-24-aastastest on öelnud, et hind on nende jaoks oluline (*Ibid.*, 92). Ka enamikest uuringutest on selgunud, et teismelised vähendavad tarbimist, kui hinnad (maksud) suurenevad ja nende hinnatundlikkus on suurem kui täiskasvanutel (Callison, Kaestner 2012, 157). Tavapäraselt ongi hind noore inimese jaoks oluline, sest tal endal puudub tihtipeale sissetulek. E-sigaretide maksustamine võib panna noore rohkem mõtlema ja võib-olla jätab ta kallima hinna tõttu e-sigareti ostmata.

Elektrooniline sigaret peaks olema e-sigarette müüvate poodide sõnul kordades odavam kui tavasigaret. Üks 10 milliliitrine e-vedeliku pudel on võrdeline umbes 7 tavasigaretipakiga ja selle hind võib jääda umbes 8 euro piiresse. Üks tavaline suitsupakk võib maksta olenevalt margist ja kvaliteedist keskmiselt 3-4 eurot. Paki päevas suitsetaja võib ühes kuus kulutada kuni 130 eurot. Suuremad kulutused e-sigareti kasutajale on alguses stardipaketi ostmisel, kuid igakuised kulutused moodustavad tavaliselt 1/3 tavasigaretidele tehtavatest kulutustest. E-sigaretide puhul on suurimaks kuluallikaks vedelikud ja aurustite osad, millele tehtavad kulutused jäävad vahemikku 30-60 eurot, olenevalt tarbija e-sigareti kasutamise sagedusest. (Korduma ...; Mis on ...) Samas E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu 2015. aasta mais Eestis tehtud uuringust tuli välja, et kui enamik ehk 41% tegid enne 16-25 sigaretti päevas ehk umbes ühe sigaretipaki, siis e-sigareti kasutamisel kulutab 39% vastanutest päevas keskmiselt 1-4 milliliitrit ja 45% 4-6 milliliitrit e-vedelikku. (E-sigareti teemaline ...) Selle põhjal ei ole 10 milliliitrit e-vedelikku kindlasti võrdeline 7 tavasigaretipakiga ning e-sigareti kasutamine võib olla sama kallis või isegi kallim kui tavasigaret. Kasutajatest 58% on ise hinnanud, et neil kulub e-vedelikele päevas keskmiselt 1 euro ja 40%, et kulub keskmiselt 1-3 eurot (*Ibid.*). Autori arvates tekib siinkohal maksustamise seisukohalt küsimus, mida oleks kõige mõistlikum maksustada – kas esialgset suurt kulutust seadmele või tihedamini ostetavaid vedelikke. Noorte e-sigaretide kasutamise ennetamiseks võiks maksustada seadme. Samas võidakse seda näha kui lihtsalt esialgset paratamatut suuremat kulutust ja teadvustatakse, et edasine toob vaid võrreldes tavasigaretidega kasu. Seega, teiseks variandiks on maksustada vedelikke, et ennetada e-sigaretide kasutamise jätkamist. Kuni pole piisavalt tõendeid e-sigareti kasulikkuse kohta, peaks ettevaatuse mõttes võtma seda kui potentsiaalselt kahjulikku ja sõltuvustekitavat toodet, mida võiks reguleerida ja maksustada sarnaselt tavasigaretidele (Mainous *et al.* 2015, 805).

E-sigaretide maksustamise poolt on mitmeid argumente. E-sigareti teeb kahjulikuks selle e-vedelikus sisalduv nikotiin ja võimalik, et ka maitseessentsid või muud koostisaineid, mille täpset mõju veel ei teata, sest toode on kasutusel olnud alles lühikest aega. Samuti on see atraktiivne noortele, kes on kõigele uuele alati avatumad. E-sigaretide kasutamise alustamine noorte ja mitte-suitsetajate seas võib aga viia tavasigareti kasutamiseni või mõlema ehk topelt kasutamiseni. E-sigaretide turg on aina kasvav ja hakkab üle võtma tavasigaretide turgu. Seeläbi on maksustamata e-sigaretidel eelis tavasigaretide ees, mis loob ebavõrdse konkurentsi turul ja vähendab tubakatoodetelt saadavat aktsiisitulu. Kuid nii

nagu leidub pooltargumente, leidub ka vastuargumente. Paljud arvavad, et e-sigarettide kasutusele võtmine on pigem kasulik ja nende maksustamine teeks vaid kahju.

Kuigi on olemas tugev teoreetiline alus, miks arvata, et tubakaaktsiis vähendab suitsetamist, on ka tegureid, mille puhul mõjutavad maksud suitsetamist suhteliselt vähesel määral. Näiteks, brändilojaalsuse tõttu ei pruugi olla maksudel väga suurt mõju. (Callison, Kaestner 2012, 156) Juhul, kui tarbija on juba e-sigareti kasutamisega niivõrd harjunud ja ta on kasutatavale brändile lojaalne, siis ei pruugi hind teda mõjutada, sest olenemata sellest kavatses ta toodet edasi tarbida. Tarbijad võivad ka brände vahetada ja otsida uusi või leida müügikohti, kus müüakse kaupa odavamalt, sealhulgas osta tooteid mustalt turult (*Ibid.*). Kui hind hakkab tarbijat mõjutama, siis otsitakse odavam bränd, mis võib olla tihtipeale ebakvaliteetsem. Sama oht valitseb ka mustal turul müüdavate toodete hulgas. Inimesed hakkavad otsima odavamat lahendust, kuid võivad sattuda toote otsa, mis pole ohutu ja seeläbi oma tervist hoopis rohkem kahjustada ehk maksu vältimise nimel ollakse valmis rohkem riskima.

Suitsetamine tekitab negatiivseid tagajärgi nagu tervise halvenemine. Lisaks ei kahjusta tervist mitte ainult suitsetaja ise, vaid tervist kahjustab ka passiivne suitsetamine ehk kahjud tekivad ka inimestele, kes on pidevalt suitsetajate läheduses. Seetõttu esineb ka tööviljakuse kadu, kui inimene sureb enneaegselt või puudub töölt suitsetamise tõttu (Moody 2015, 2). Kahjud saaksid potentsiaalselt väheneda, kui praegused suitsetajad kasutaksid hoopis e-sigarette, mille tulemusena väheneksid tervishoiukulud seoses haigestumuse ja suremusega, mis tulenevad suitsevate ja põlevate sigarettide kasutamisest (*Ibid.*, 1).

2016. aasta aprillil avaldas Inglismaa Arstide Kuninglik Kolleegium (*RCP - Royal College of Physicians*) raporti „Nicotine without smoke: tobacco harm reduction“, kus on võetud ühene seisukoht seoses e-sigarettidega. E-sigarette on kättesaadaval erinevate standarditega ja paljud on tõenäoliselt ohtlikumad kui nikotiini asendusravi jaoks mõeldud tooted. Mõningaid kantserogeene, oksüdante ja teisi toksine, mis on olemas tubakas, on leitud ka e-sigareti aurust. See suurendab võimalust, et e-sigarettide pikaajaline kasutamine võib tõsta suitsetamisega seotud haiguste riski. Siiski on seesuguste riskide esinemine oluliselt madalam kui suitsetamise puhul. Kuigi täpselt pole võimalik veel pikaajalisi mõjusid hinnata, siis Inglismaa Arstide Kuningliku Kolleegiumi hinnangul ei ületa tubakatoodete suitsetamisega seotud pikaajaliste tervise riskide esinemine e-sigarettide kasutamisel 5% või isegi vähem. (Nicotine without ..., 87) Kolleegiumi arvates peaks e-sigarette reguleerima

niimoodi, et see innustaks suitsetajaid asendama tubakat e-sigarettidega ning seetõttu on oluline, et mittetubakatooted, mis sisaldavad nikotiini, pole tubakaaktsiisiga maksustatud. Ideaalne nikotiinitoodete regulatsioon minimeerib rahvatervisele tekkivat kahju. Seega soovitab kolleegium e-sigarette suitsetamisest loobumiseks. (Nicotine without ..., 164)

Kahjuks ei saa selline stsenaarium teoks, kui tekitatakse kunstlikult takistusi, mis aeglustavad e-sigarettide kasutuselevõttu praeguste suitsetajate seas. Ohtu nähakse selles, et sigarettidel olevat aktsiisi laiendatakse ka e-sigarettidele. Moody uuringust selgus, et võimalik sääst, mis tuleneb e-sigarettide kasutusele võtmisest ja tubakast loobumisega, oleks võinud 2012. aastal olla Ameerikas kuni 48 miljardit dollarit. Seesugune sääst oleks isegi 87% kõrgem kui kõikide osariikide maksutulu samal aastal kokku. (Moody 2015, 1) Kuigi see näide on toodud Ameerika kohta, võib selline teoreetiliselt ideaalne olukord kehtida nimetatud stsenaariumi korral ka mujal.

Lisaks eelpool mainitule on suitsetamine üks peamisi tulekahjude põhjuseid paljudes riikides. Suitsetamisest põhjustatud tulekahjude globaalne kulu on umbes 27,2 miljardit USA dollarit aastas. (Fact ...) E-sigaretides midagi ei põle, mis vähendab suitsu- ja tuleohtu ning kulusid, mis tekivad seoses tulekahjude või suitsukahjustustega. Kuigi näiteks kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides on nõutud vähendatud süttivusega sigarette ja tänu nendele on tulekahjude ohvrite arv ja kahjustused märkimisväärselt vähenenud, pole sellised sigaretid kasutusel siiski kõikides riikides ja probleem pole ka täielikult kadunud. Sigarettidest põhjustatud tulekahjusurmi on aga vähem kui suitsetamisest põhjustatud surmi. (Fact ...)

Sigaretidelt makstav aktsiis on maks, mida majandusteadlased nimetavad Pigou maksuks ning mille eesmärk on leevendada teatud negatiivseid mõjusid, mis seoses toote tarbimisega tekivad. Arvatakse, et e-sigarettide puhul on kõik kahjulikud mõjud elimineeritud. Kui negatiivse mõju tõestuseta rakendatakse e-sigaretidele sigarettidega sarnane aktsiis, siis tegutsetakse läbimõtlematult, millel võivad olla soovimatud tagajärjed. Kuna Moody uuringust Ameerikas selgus, et potentsiaalne sääst arstiabi kuludelt ületab tulu, mida saadaks aktsiisi tõstmisega, võiks olla mõistlik e-sigarettide arengusse mitte sekkuda nii kaua, kuni pole suudetud tõestada e-sigarettide olulist kahjulikkust. Jättes e-sigaretid maksustamata, võidaksid sellest nii maksumaksjad kui ka poliitikakujundajad. (Moody 2015, 7-8)

E-sigaretide maksustamise vastuargumentideks oleks seega see, et nad on ohutumad, mistõttu vähendaks üleminek sigarettidelt e-sigaretidele arstiabi kulusid ja kulusid, mis on

seotud sigarettidest tekkinud tulekahjudega ning suurendaks inimeste tööviljakust. E-sigarettide maksustamine võib seda suuresti takistada ega pruugi luua rahalises mõttes paremat olukorda ehk maksustamisega ei pruugi saada suuremat tulu kui seda saaks nende maksustamata jätmisega. Kuigi mõnede arvates tekitatakse e-sigarettide maksustamata jätmisega turul ebavõrdne konkurents, siis seda päris üheselt öelda ei saa. Sigareti ja e-sigareti puhul on tegemist väga erinevate toodetega nende koostise ja kahjulikkuse mõttes.

E-sigarette peaks mingil määral siiski reguleerima, et inimesed ennast ei kahjustaks, kas selle üheks osaks on siis maksustamine või mitte. Kõik ilmselt nagunii e-sigarette kasutama ei hakka ja ka sigarette kasutatakse edasi. Seega ideaalset olukorda kunagi ei teki ja peab leidma kõige parema variandi, mis vähendaks kulusid kõige enam ja säästaks seejuures inimeste tervist.

2. ÜLEVAADE E-SIGARETTIDEST JA NENDE MAKSUSTAMISEST EUROOPA LIIDUS

2.1. E-sigarettide kasutamine Euroopa Liidus

Euroopa Komisjoni poolt tellitud uuringu Eurobarometer andmetel on 2014. aastal võrreldes 2012. aastaga vähenenud suitsetajate hulk 28%-lt 26%-le (Attitudes ..., 10). Kui 2012. aastal läbi viidud uuringu Eurobarometer tulemustest selgus, et e-sigarete on proovinud 7% vastanutest, siis 2014. aasta uuringu andmetel juba 12% vastanutest ning 2% kasutab neid regulaarselt. Kõige enam on e-sigarete proovinud Prantsusmaal (21%), millele järgnevad Küpros (17%) ja Eesti (15%). Vastukaaluks, kõige vähem on e-sigarete või sarnaseid seadmeid proovitud Portugalis (6%), Sloveenias (7%) ja Kreekas (8%) (vt Lisa 3). E-sigarete proovinud on kõige rohkem nooremate seas, kusjuures 13% 15-24-aastastest on proovinud võrreldes üle 55-aastastega, kus proovinud on 3%. Nii proovijate kui ka kasutajate seas on kõige enam praeguseid tubaka suitsetajaid. Mittesuitsetajatest 97% pole e-sigarete kunagi proovinud. E-sigarettide kasutajaid on aga kõige enam Prantsusmaal ja Inglismaal (mõlemas 4%). Samas on Prantsusmaal, aga ka Eestis ja Lätis kõige rohkem neid, kes on e-sigarete proovinud, kuid ei kasuta neid enam (kõikides 12% vastanutest). Keskmiselt on e-sigarettide kasutajate hulgas 4% neid, kes tarbivad ka tavalisi sigarete, 3% endisi suitsetajaid ja 0% neid, kes pole kunagi suitsetanud (*Ibid.*, 76-80).

Vastanud, kes on proovinud suitsetamisest loobuda, on tõenäolisemalt praegused või endised e-sigarettide tarbijad. Uuringust selgus, et pigem kasutatakse nikotiiniga kui nikotiinita e-sigarete. (*Ibid.*, 80-81) Mida vanem vastaja, seda suurema tõenäosusega kasutatakse nikotiiniga e-sigarete (*Ibid.*, 87). Suur osa nendest, kes kasutavad nikotiinita e-sigarete kasutavad ka nikotiiniga sigarete. E-sigarettide valikul mängib kõige enam rolli maitse ja hind. (*Ibid.*, 89) 45% 15-17-aastastest ja 40% 18-24-aastastest on öelnud, et hind on

nende jaoks oluline. Hind on olulisem ka praeguste suitsetajate (41%) ja nende jaoks, kes proovivad suitsetamisest loobuda (42%). (*Attitudes ...*, 92)

Levinuim põhjus eurooplaste seas, miks hakatakse e-sigarettide kasutama, on suitsetamisest loobumiseks või selle vähendamiseks, kusjuures seesuguse põhjuse tõid välja 67% vastanutest. 44% tõi põhjuseks ka võimaluse suitsetada seal, kus tavasigarettid on keelatud, 24% aga ütles, et põhjuseks on e-sigarettide atraktiivsus ja moodsus. (*Ibid.*, 94) E-sigarettide kasutamine aitab siiski väikest osa neid, kes soovivad suitsetamisest loobuda – 14% e-sigaretti tarbijatest on tubakast täielikult loobunud ja 21% tubakasuitsetamist vähendanud. (*Ibid.*, 103) Eurobarometer uuringu andmetel pole eurooplasted eriti karmimate reeglite vastu, mis on seotud tubakatoodete, e-sigarettide müügi ja kasutamisega. Tubakatoodete maksude suurendamise poolt on 53% vastanutest (17% suitsetajatest ja 65% mitte-suitsetajatest). (*Ibid.*, 116, 118)

2013. aastal Itaalias läbi viidud uuringust selgus, et 91,1% olid kuulnud e-sigarettidest. Vastajatest 84,4% olid e-sigarettidest kuulnud, kuid polnud neid kunagi proovinud (74,3% - polnud plaaniski proovida, 10,1% oli plaanis proovida), 5,6% olid proovinud ja 1,2% kasutas regulaarselt. Regulaarsete kasutajate hulgas oli rohkem mehi (1,5%) ja praeguseid suitsetajaid (3,7%). Lisaks oli e-sigarettide kasutamise osatähtsus kõrgem 15-24-aastaste seas (2,4%). Vaid 0,1% e-sigaretti kasutajatest moodustasid need, kes pole kunagi tubakat suitsetanud. Regulaarsetest kasutajatest 95,5% kasutas nikotiiniga ehk vaid 4,5% kasutas nikotiinita e-sigarettide. E-sigarettide kasutamise alustamise tulemusena oli 78% muutnud oma suitsetamisharjumusi. 67,7% vähendas tavasigarettide tarbimist ja 10,4% loobus neist täielikult. E-sigarettide proovimine oli tavalisim praeguste suitsetajate seas kavatsusega suitsetamisest järgmise 6 kuu jooksul loobuda ja nende seas, kes olid vähemalt korra proovinud loobuda. (*Gallus et al.* 2014, 1543-1545)

Ühelt poolt võivad olla e-sigarettid alternatiiviks tubakasuitsetamisele, sest kolm neljast suitsetajast on Itaalias peale e-sigarettide kasutamise algust oma suitsetamisharjumusi muutnud (6% vähendas, 10% loobus täielikult suitsetamisest). Teiselt poolt aga 90% e-sigarettide kasutajatest pole suitsetamisest loobunud ja suurem osa e-sigarettide kasutajaid on jäänud siiski praegusteks suitsetajateks. Tuleb esile murekoht topelt kasutamise kohta, sest sigarettide kasutamise vähendamine toob endaga kaasa selgelt vähem kasu kui suitsetamisest täielikult loobumine. Peaaegu 900 000 Itaallast, kes pole kunagi kasutanud, eriti noored, on proovinud vähemalt korra uut ja potentsiaalselt sõltuvust tekitavat toodet. See võib viidata

sellele, et e-sigarettide kasutamine on tee nikotiinisõltuvuseni ja viib ka tubaka suitsetamiseni. (Gallus *et al.* 2014, 1546)

2012. aastal küsitleti Saksamaal samuti inimesi seoses nende e-sigarettide tarbimisharjumustega. Tuli välja, et e-sigarettide kasutajate seas on rohkem mehi ja üldiselt kasutati pigem nikotiiniga kui nikotiinita e-vedelikku. (Rüther *et al.* 2015, 4) Ligi pooled vastanutest olid topeltkasutajad, kes kalduvad kasutama e-sigarette sigareti asendajana seal, kus suitsetamine on keelatud või kahju vähendamiseks, kuid eelistavad üldiselt siiski sigarette. E-sigarettide kasutajad olid rohkem motiveeritud suitsetamist maha jätma kui sigareti suitsetajad ja topelt suitsetajad. See on ka arusaadav, sest need, kes olid enne sigaretti suitsetanud olid selle ka juba maha jätanud. Lisaks märkisid e-sigareti tarbijad, et nad tunnevad end tervemana kui topeltkasutajad. Uuringus jäi aga selgusetuks, kas topeltkasutamine viis kõrgema nikotiinisõltuvuseni või viis kõrgem nikotiinisõltuvus suitsetajaid kasutama lisaks ka e-sigarette. Selgus, et e-sigarettide kasutamisel on ka sotsiaalne mõju. Võrreldes suitsetajatega, oli e-sigarettide kasutajate tutvusringkonnas rohkem e-sigareti tarbijaid. Lisaks märkisid e-sigareti tarbijad, et nende kaaslased, sõbrad ja töökaaslased eelistasid, et nad kasutaksid pigem e-sigaretti kui tavasigaretti. (*Ibid.*, 6-7)

E-sigarettide tarbimise kohta on eraldi küsitlus täiskasvanute seas läbi viidud ka Eestis Eesti Maksumaksjate Liidu tellimisel 2014. aasta novembris Turu-uuringute AS poolt. Uuringust selgus, et 9% suitsetajatest tarbib e-sigarette. Nendest 86% kasutab nikotiiniga e-sigarette, kusjuures ainult nikotiiniga e-vedelikke tarbib 58% ja nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-vedelikke tarbib 28%. Ligi pooled ehk 49% kasutajatest ostavad nikotiinivedelikud poest, ostab 31% neid tuttava käest, 19% tellib neid internetist ja 11% isegi interneti kaudu välismaa e-sigaretipoest (86% e-sigareti ...) Nikotiiniga e-vedelike kasutajate hulk on ülekaalus nagu ka eelnevate uuringute puhul. Kuigi nikotiiniga e-vedelikud polnud uuringu tegemise ajal legaalselt Eestis müügil, näitab see seda, et kasutajatel polnud selle hankimisega siiski probleeme.

Antud uuringutest ei selgu päris täpselt, milline on e-sigarettide kasutamise olukord noorte seas. Eurobarometeri uuringust ilmneb, et noorte seas on palju proovijaid ja Itaalias tehtud uuringust, et 15-24-aastaste e-sigarettide kasutamise osatähtsus oli kõrgem võrreldes teistega. Samas 2014. aastal Suurbritannias tehtud uuringust selgus, et alaealisi e-sigareti kasutajaid on pigem äärmiselt vähe ning nende hulgas on rohkem neid, kes on suitsetanud ka tubakat (Nicotine without ..., 117). Seega vajab see autori arvates rohkem uurimist, sest pole

piisavalt tõendeid, et e-sigarettide kasutamine on noorte ja eriti alaealiste seas oluliseks probleemiks.

Kokkuvõttes saab öelda, et Euroopas on e-sigarette proovinuid umbes 12%, kuid regulaarselt kasutab neid keskmiselt 2%. Üldiselt on kasutajateks endised suitsetajad ning kartus, et seda hakkavad kasutama ka mittesuitsetajad, pole põhjendatud. Mõnel juhul võib olla levinud topelt kasutamine ehk e-sigarettide kõrval kasutatakse ka endiselt tavasigarette. E-vedelikest tarbitakse siiski enam-jaolt nikotiiniga kui nikotiinita e-vedelikke. Hind on oluline noortele, tubaka suitsetajatele ja tubakast loobuda soovijatele.

2.2. E-sigarettide maksustamine Euroopa Liidu liikmesriikides

Regulatsioonides on hiljuti võetud fookuse alla just e-vedelikud, mis on olulised ka maksustamise seisukohast (Global ..., 32). E-sigarette on aga võimalik maksustada erinevatel viisidel. Näiteks Lõuna-Koreas on nikotiiniga e-sigaretid klassifitseeritud kui sigaretid ja seetõttu ka rangelt maksustatud (aktsiisimääraks sai alates 1. jaanuar 2015 umbes 0,97 eurot/ml (1,09 dollarit/ml)), nikotiinita e-sigaret on aga määratletud suitsetamisvastase seadmena (Global ..., 32; Taxes and ...). Ka paaris USA osariigis on e-sigarette aktsiisiga maksustatud. Näiteks Minnesotas on maksustatud e-sigaretid kui seadmed, mille maksumääraks on 95% hulgimüügi hinnast. Põhja-Carolinas on e-vedelikele rakendatud aktsiis umbes 0,04 eurot (0,05 dollarit) milliliitri kohta. (Vapour devices in the US, 1) Need on mõned näited maailmast, kuid järgnevalt keskendutakse maksustamise regulatsioonidele Euroopa Liidu liikmesriikides.

Euroopa Liidu majandusministrid leiavad, et e-sigarette peaks maksustama, et turul valitseks õiglane maksusüsteem ja puuduksid vastuolud ja õiguslik ebamäärasus. Euroopa Liidu riigid valmistuvadki e-sigarette maksustama sigarettidega sama korra alusel. 26. veebruaril nõustusid liikmesriikide saadikud võtma ette samme e-sigarettide maksustamiseks. Selleks peaks Euroopa Komisjon koostama võimalikud muudatuste ettepanekud 2017. aastaks. Praeguste reeglite kohaselt peavad kõik Euroopa Liidu riigid kehtestama tubakatoodetele aktsiisimäära vähemalt 57%, lisandub ka käibemaks. E-sigarettidele on suurem osa riike kehtestanud aga vaid käibemaksu umbes 20% määraga. (Rettman 2016)

Viimane kord ehk 2014. aastal, kui Euroopa Liit reguleeris e-sigarette, proovisid suured tubakaettevõtted nagu Philip Morris International uusi regulatsioone nõrgendada,

öeldes, et e-sigaretid aitavad inimestel suitsetamisest loobuda. Põhjuseks oli see, et nad ostsid ära e-sigaretite tootjaid, et kaitsta oma kasumit. Samas suured farmaatsiaettevõtted nagu GlaxoSmithKline, soovisid e-sigaretitele just karmimaid reegleid, tuues põhjuseks, et e-sigaretid julgustavad noori suitsetamisega alustama. Nemad aga toodavad nikotiininätsu ja –plaastrid, mis peaksid aitama inimestel suitsetamisest loobuda. Nätsud ja plaastrid on aga rangemalt reguleeritud kui e-sigaretid. Lisaks arvatakse, et pole õiglane reguleerida e-sigarette samamoodi nagu tavasigarette, kui teadus pole veel nende osas kõike selgeks teinud. (Rettman 2016) Maksustamise teema on väga tundlik globaalsetele ettevõtetele, kellel on ühes või teises osas oma huvid mängus. Seega soovivad nad endale muidugi soodsamaid tingimusi, kuid arvestama peaks kõigi osapooltega ja mitte lihtsalt nende tahtmise vaid tegelikkusega ja sellega, mis oleks õiglane. Seega on oht olla mõjutatud globaalsete ettevõtete soovist, kuid oluline on e-sigaretite mõju rohkem uurida, et teha nende osas õigeid otsuseid. Järgnevalt vaadatakse, kuidas on e-sigarette Euroopa Liidu liikmesriikides maksustatud või kuidas kavatakse maksustama hakata.

Itaalia oli esimene riik Euroopas, kes hakkas e-sigarette maksustama. 2013. aastal loodi seadus, millega kavatseti 2014. aastal hakata maksustama e-sigarette kui seadmeid, mille aktsiisimääraks oleks 58,5% müügi hinnast. See aga jõudis Itaalia konstitutsioonikohtusse, kus leiti, et seadus andis liialt suure valikuvabaduse otsustada, mis võib maksustamise alla kuuluda. Itaalia konstitutsioonikohus otsustas, et e-sigarette ei saa maksustada kui tubakatooteid. Tubakatoote maksu õigustatakse tubakatoote äärmiselt kahjuliku mõjuga tervisele. Siiski polnud see eeldus ilmselge e-sigareti kui toote puhul, mistõttu ei saanud e-sigaretti paigutada tubaka asendaja alla. Leiti, et regulatsioon oli liiga lai ehk see ei defineerinud täpselt, missuguseid tooteid peetakse tubaka asendajateks ning see oleks rakendunud isegi e-sigaretitele, mis ei sisaldanud nikotiini. Seesugune aktsiis oleks ähvardanud ära jätta investeringuid innovatsiooni ja turundusse aga ka e-sigaretite kaupluste sulgemist. Aktsiisi ei jõutudki kunagi rakendada ja samal ajal kui oli käimas kohtuasi, loodi e-sigaretite maksustamiseks uued regulatsioonid. (Trill 2015; Figueroa 2015)

Mehaanilised ja elektroonilised seadmed, sealhulgas varuosad, mis võimaldavad tarbida nikotiini sisaldavaid tooteid või teisi aineid, mis on tööstusliku tubaka asendusaine, on nüüd Itaalias aktsiisiga maksustamisest välja jäetud. Aktsiis on kehtestatud vaid e-sigaretites kasutatavatele vedelikele, mis hakkas kehtima nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-sigareti vedelikele 1. jaanuaril 2015. Maksumäär põhineb keerulisel valemil, mille aluseks on 50%

madalam aktsiis kui tavasigaretidel. (Figuroa 2015) Aktsiisimäära välja selgitamiseks võrreldi nikotiinita ja nikotiinisaldusega e-vedelike tarbimisaega tavasigaretide tarbimisajaga. Katsete tulemusena leiti, et ühe milliliitri e-vedeliku tarbimisele vastab 5,63 sigaretti. Seejärel selgitati välja ühe sigareti aktsiisisumma ja läbi selle omakorda ühe milliliitri e-vedeliku aktsiis, mis jagati kahega, sest Itaalia poliitikute hinnangul kahjustavad e-sigaretid vähem tervist kui sigaretid. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 10) Itaalias kehtivaks aktsiisimääraks sai arvutuste tulemusena e-vedelikele 3,72 eurot 10 milliliitri kohta. Arvatakse, et tegemist on ebareaalse võrdlusega e-vedelike ja tavasigaretide vahel, mille arvutamise aluseks pole ühtegi teaduslikku või tööstuses kasutatavat standardit. Valitsus eiras hoiatusi võimaliku vale valiku eest ja soovitusi maksustada vaid nikotiiniga vedelikke, mida pidas ideaalseks variandiks ka Itaalia Konstitutsioonikohus. (Marini 2015)

Itaalias oli e-sigaretide turukasv märkimisväärne ja 2013. aastaks oli kasutajaid ligi 750 000. Aktsiisil oli aga turule suur mõju. 2013. ja 2014 aasta vahel koges Itaalia e-sigaretide turg umbes 40%-list väärtuse kaotust ja alles nüüd on see hakanud näitama stabiliseerumise märke. (Global ..., 20) Euroopas polnud ükski riik varem e-sigarette maksustanud ja kui Itaalia seda tegi, siis langes e-sigaretide käive oluliselt, sest tarbijatel polnud keeruline osta tooteid naaberriikidest odavamalt või tellida neid teisest riigist interneti kaudu.

Portugalis on elektroonilised sigaretid määratletud samamoodi nagu Eesti tubakaseaduses. (Tributação ..., 4) 2015. aasta jaanuarist hakati Portugalis maksustama vaid nikotiiniga vedelikke, mida kasutatakse elektroonilistes sigarettides. Maksumääraks sai 0,60 eurot milliliitri kohta. (CIEC, art 104.º-C p 1-2) Portugali valitsus tõi maksustamise põhjuseks rahvatervise ja ka võrdse maksustamise, sest tooteid esitletakse kui tubaka asendajatena (Portuguese ...).

Peale e-vedelike maksustamist muutus mõnel juhul e-vedeliku hind tarbija jaoks isegi kahekordseks. E-vedelike turg, mis oli 2014. aastal tohutult kasvanud, kukkus peale maksustamist justkui üleöö kokku. (Global ..., 33) Peale selle tõi maksustamine kaasa ka e-sigarette müüvate poodide sulgemise juba 2014. aasta lõpus ja 2015. aasta alguses. Ilmselt on see aga suurendanud naaberriigi Hispaania e-sigarette müüvate poodide käivet. Siiski pole veel maksustamise mõju täielikult tunnetatud, sest selle rakendamine on olnud aeglane logistiliste ja tehniliste probleemide tõttu. Lisaks ostsid mõned ettevõtted kaupa suurtes

kogustes enne 1. jaanuari 2015, et seda siis võimalikult kaua müüa. (E-cigarette tax hampers ...)

Lisaks Itaaliale ja Portugalile on alates 2016. aastast e-sigaretid maksustatud ka Rumeenias. Rumeenias on tubakatööstus peale õlisektorit suuruselt teine (The excise ...). Alates 2010. aastast, kui e-sigaretid Rumeenia turule jõudsid, on nende turukasv olnud stabiilne. Tubakatööstus proovis e-sigaretide turukasvu peatada, kuid vahetas siiski pooli, saades aru, et on parem e-sigaretide turule minna kui selle vastu võidelda. (Vapour devices in Romania, 1) Sarnaselt Portugalile on maksustatud vaid nikotiiniga vedelikke, mille aktsiisimääraks on 0,11 eurot milliliitri kohta. See määr peaks aga iga-aastaselt tõusma koos inflatsiooniga. (The excise ...) Autori arvates võib olla aktsiisi kehtestamine Rumeenias seotud osaliselt tubakatööstuse vastuseisuga e-sigaretidele.

Peale eelpool mainitud kolme Euroopa Liidu liikmesriigi, on e-sigarette aktsiisiga maksustatud ka Euroopa Liidu kandidaatriigis Serbias. Seda reguleeriv seadus hakkas Serbias kehtima 26. juunil 2015. Nimelt maksustatakse aktsiisiga vedelikku, mida kasutatakse elektroonilise sigareti täitmiseks, kui neid sigarette kasutatakse ettenähtud viisil auru sissehingamiseks. Seaduses ei mainita nikotiini ega nõuta, et e-vedelik sisaldaks nikotiini, mis tähendab, et maksustatakse kõiki e-vedelikke sõltumata nikotiinisaldusest. Kehtima hakanud aktsiisimäär, umbes 0,04 eurot (0,04 dollarit) milliliitri kohta, muutub, sest seaduses on nõutud, et aktsiisimäär oleks korrelatsioonis tarbijahinnaindeksiga. Aktsiisimäära arvutamise aluseks oli tavasigaretide aktsiisimäär, kusjuures arvesse võeti sigarettide jaemüügihinda ja potentsiaalset säästu, mis tekib tarbijatel tubakatoodete üleminekust e-sigaretidele. (Roudik 2015)

Lätis ega Ungaris hetkel e-sigarette ei maksustata, kuid vastavad seadused, mis e-sigarette mingil viisil maksustavad, hakkavad lähiajal kehtima. Lätis on alates 1. juulist 2016 põhjalikumalt luubi all e-sigaretid ja nendes kasutatavad vedelikud. E-sigaret on määratletud kui elektroonilise suitsetamise seade, mille eesmärk on nikotiini või teiste kemikaalide viimine hingamisteedesse, kuid seda mitte raviotstarbel. (Par tabakas, 1. jagu, p 20) Elektroonilised sigaretid viiakse 2016. aasta keskpaigast aktsiisikauba alla. (Par akcīzes nodokli, art 1 lg 2 p 1) Lāti aktsiisiseaduses on defineeritud maksustatav e-vedelik kui elektrooniliste sigarettide ühekordselt kasutatav vedelik, mis on vedelik, mida kasutatakse ühekordsetes või kordvukasutatavates elektroonilistes sigarettides või mida kasutatakse elektrooniliste sigarettide täitmiseks ning mis on nikotiiniga või nikotiinita. (*Ibid.*, art 1 lg 2 p

17) Seega, maksustama hakatakse kõiki e-vedelikke, sõltumata sellest, kas need sisaldavad nikotiini või mitte. E-vedeliku 1 milliliitri maksumääraks saab olema 0,01 eurot ning 1 milligrammi nikotiini maksumääraks 0,005 eurot. (Par akcīzes nodokli, art 13¹, lg 1 p 1-2)

E-sigarette tutvustati Ungaris 2006. aastal. Tarbimine kasvas stabiilselt, kuid oli aastaid ebaoluline, sest ungarlased polnud toodetest teadlikud ja turul tegutsesid vaid mõned selle kategooria tooteid müüvad poed. 2012. aastal alanud jõulised suitsetamise keelud viisid inimeste tähelepanu e-sigarettidele, mille tulemusena paljud suitsetajad seda proovima hakkasid. (Vapour devices in Hungary, 1) Ungaris on e-sigaretid määratletud kui elektroonilised koduseadmed, mistõttu peavad jaemüüjad maksma nendelt käibemaksu 27%. Alates 2013. aasta juulist on nikotiiniga e-vedelikud meditsiinitoodete all ja peavad olema registreeritud Rahvuslikus Farmakoloogia Instituudis (*National Institute of Pharmacology*), mida on oluliselt kritiseeritud. Ravimi litsentsi protsess võtab aastaid aega ja on kulukas. Seetõttu pole nikotiiniga e-vedelikud Ungaris legaalselt saadaval ja ainult nikotiinita e-vedelikke saab legaalselt müüa. Paljud tarbijad on e-sigarette kasutama hakanud aga just suitsetamisest loobumise tõttu, seega otsitakse esmajoones just nikotiiniga e-vedelikke. Ravimi litsentsi nõue ei mõjutanud tarbimist oluliselt, vaid kasvas 2014. aastal ja isegi tugevdas musta turu ja välismaa veebipoodide tegevust. Kohalikud e-vedelike tootjad viisid oma tootmise naaberriikidesse ja registreerisid e-poed Slovakkiasse ja Rumeeniasse, et oma tooteid müüa. Paljude ekspertide arvates oli aktsiisi kehtestamine lähiajal võimalik, sest paljud suitsetajad pöördusid just e-sigarettide kui odavama suitsetamise alternatiivi poole. (Vapour devices in Hungary, 1-5)

Ungari saab välja tuua palju juhtumeid, kus e-vedelike nikotiinisisalduse analüüsi tulemusel on nikotiinivabana esitletud e-vedelik tegelikult nikotiiniga. Just sellel põhjusel kavandab Ungari maksustada nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-vedelikud. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 8) Maksumääraks saab alates 1. jaanuarist 2017 umbes 0,18 eurot (55 HUFi) milliliitri kohta. (Tervezet: A jövedéki adórol, § 145 lg 1)

Euroopa Liidu liikmesriikide seas on e-sigaretid maksustatud vaid kolmes ja alates 2017. aastast vähemalt viies riigis. Ülejäänud liikmesriigid ei pea hetkel maksustamist vajalikuks, sest nad ei näe veel ohtu maksutulude vähenemises. Lisaks on põhjuseks piiriülesed tehingud, mis tekitavad probleeme, kui ühes riigis on tooted maksustatud, teises aga mitte. Seega oodatakse, et aktsiis rakendatakse üheaegselt kõikides Euroopa Liidu

liikmesriikides ühtsete reeglite alusel. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 3) Üldiselt on maksustatud nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-vedelikud. Läti on aga ainuke, kes kavatseb e-vedelikke hakata maksustama ka nikotiinisalduse järgi.

3. E-SIGARETTIDE MAKSUSTAMINE EESTIS

3.1. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuse analüüs e-sigarettide seisukohalt

11. detsembril 2015 avaldati Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus, milles on kirjeldatud ka tubakatoodetega sarnaselt kasutatavaid tooteid, sealhulgas e-sigarette, mida on kavas aktsiisiga maksustama hakata. See on seotud valitsuse tegevusprogrammiga 2015-2019, milles nähti ette e-sigarettide maksustamise analüüs ja ettepanekute esitamine detsembriks 2015. Samuti on eelnõu väljatöötamise kavatsuse seotud Rahandusministeeriumi arengukavaga aastateks 2016-2019, milles nähakse ette e-sigareti maksustamist aktsiisiga. Eelnõu väljatöötamise kavatsuse aluseks on Turu-uuringute AS-i poolt läbi viidud küsitlus ja Euroopa Komisjoni tellitud Eurobarometer uuring, Eesti Kaubandus-Tööstuskojas toimunud e-sigarettide maksustamise teemaline ümarlaud aprillis 2015, e-sigarettide maksustamise kontseptsiooni arutamine Eesti Maksu- ja Tolliameti ning Sotsiaalministeeriumiga juunis 2015 ja Euroopa Komisjoni 2015. aastal loodud töörihm, kus arutati e-sigarettidega seonduvat. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 1)

Hetkel on kaalutud kahe võimaliku lahendusvariandi vahel, milleks on mitte-midagi tegemine ehk ootamine või uue regulatsiooni loomine. Esimese variandi kasuks räägib asjaolu, et Euroopa Liidus pole veel ühtset regulatsiooni loodud, mistõttu võiks ka Eesti e-sigarettide maksustamisega oodata. Ka suurem osa liikmesriike ootab, et aktsiis rakendataks kõikides liikmesriikides korraga. Leitakse aga, et see pole probleemi lahendus, vaid selle edasi lükkamine, sest ebavõrdne konkurents turul jätkub ja aktsiisitulud vähenevad. Teise variandi, kas uue seaduse loomise või olemasoleva täiendamise puhul pooldatakse pigem senise regulatsiooni täiendamist. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 5) Kuigi on välja toodud, et aktsiisitulud vähenevad, siis Statistikaameti andmete põhjal esimeses peatükis esitatud joonisel 1 on aktsiisitulud pidevalt kasvanud 2015.

aastani, seega ei saaks veel väita, et aktsiisitulu e-sigarettide kasutamise tõttu oluliselt väheneb.

Maksuobjekti osas on samuti kaalutud erinevaid võimalusi. E-sigarettide kui seadmete maksustamist ei pooldata, sest see võib kaasa tuua keerulisi probleeme. E-sigarettide puhul müüakse nii seadet tervikuna kui ka eraldi osasid. Ka vesipiibu puhul ei maksustata seadet ennast ning sama lugu kehtib ka isekeeratavate sigarettide filtri ja paberi kohta. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 7) Ilmselt oleks e-sigareti kui seadme maksustamine äärmiselt keeruline, kerge poleks ka maksustamise süsteemi välja töötamine. Itaalia näitest on näha, et see variant ei tööta, mistõttu nõustub autor, et e-sigaretti kui seadet poleks mõistlik maksustada.

Küll on aga jõutud arusaamisele, et maksustama peaks kindlasti e-vedelikke ja seda sõltumata nikotiinisaldusest. Põhjuseks on maksupettuste vähendamine ehk olukordade välistamine, kus toodet esitletakse nikotiinivabana selleks, et aktsiisimaksimisest pääseda. Seda, kas toode on ka reaalselt nikotiinivaba, on raske kontrollida, sest visuaalselt pole võimalik seda eristada. Nikotiinita e-vedelike kasutajate hulk on väike, mistõttu on administratiivkulude poolest odavam ka neilt aktsiisi koguda kui teha pidevalt analüüse nikotiinisalduse kohta vedelikes. (*Ibid.*, 7-8) Samas on E-sigareti müüjate ja kasutajate liit välja toonud, et nikotiini on võimalik lihtsalt kiirtestiga tuvastada (E-sigareti müüjate ...). Lisaks tuuakse välja tervisekaitse eesmärk. Tooteid peaks kohtlema võrdselt ja maksustama peaks kõiki tooteid, mida kasutatakse sarnaselt tubakatoodetega või sarnasel eesmärgil. Nikotiinita e-vedelike tarbimine võib lihtsustada ja kiirendada üleminekut nikotiiniga e-vedelikele ja seda eriti noorte seas, kes on uutele kogemustele kõige rohkem avatud. Maksustamise vajalikkuse põhjenduseks tuuakse välja ka kindla teabe puudumine nende kahjutuse kohta. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 7-8) Seega maksustatakse nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-vedelikud sarnaselt Itaaliale, Lätile ja Ungarile.

Lisaks on välja toodud, et maksustada võiks e-vedelikuga samadel alustel ka e-sigarettides kasutatavaid maitsetugevdajaid (*Ibid.*, 9). E-sigareti müüjate ja kasutajate liit leiab, et seda pole võimalik teha. E-vedelike maitsestamiseks kasutatakse maitsestajaid, mis on kasutusel toiduainetööstuses, mis tähendaks, et aktsiis laieneks ka poes müüdavatele toiduainetele. (E-sigareti müüjate ...) Ilmselt pole maitsetugevdajate maksustamise mõte piisavalt läbimõeldud või on Rahandusministeeriumil selle kohta vähe informatsiooni.

Järgnevalt on tõstatatud küsimus, kas maksustada e-vedelikud diferentseeritult nikotiinisisaldusest või sellest sõltumata. Eelnõu väljatöötamise kavatsuses leitakse, et määr võiks olla sama, sest ka klassikalisi tubakatooteid ei maksustata sõltuvalt nikotiinikogusest, tervist kahjustab nii lahja kui ka tugeva nikotiinisisaldusega vedeliku tarbimine ja see võib jällegi kaasa tuua maksupettusi ehk ettevõtjatel võib tekkida huvi näidata e-vedelikke väiksema nikotiinisisaldusega. Viimane võib omakorda tekitada suuri halduskulusid seoses e-vedelike nikotiinisisalduse kindlaks tegemisega. (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 9) Siinkohal valitakse sarnane tee Itaaliaga, kus samuti maksustatakse kõik e-vedelikud ja see ei sõltu nikotiinisisaldusest.

Lõpuks pakutakse välja aktsiisimäär e-vedelikele, mis ongi arvatud Itaalia näite põhjal. Selleks on kõigepealt võetud aluseks e-sigarettide hilisem jõustumise ajal kehtiv minimaalne makstav summa sigarettidelt, milleks on 104,19 eurot 1000 sigareti kohta 2018. aastal. Seega ühe sigareti aktsiis oleks 0,104 eurot. See on korrutatud ühele milliliitrile vastava sigarettide arvule, milleks Itaalia näitel on 5,63. ühe milliliitri e-vedeliku aktsiisiks saadakse sel juhul 0,586 eurot. Itaalias maksustatakse e-vedelikke 50% madalamalt kui sigarette, sest arvatakse, et e-sigaretid on ohutumad ning kui rakendada siin sama, siis oleks Eestis esialgne pakutav aktsiisimäär 0,293 eurot ühe milliliitri kohta. (*Ibid.*, 10) Praeguseks on 2018. aastal kehtima hakkav minimaalne aktsiisimäär muutunud ja selleks on 113,38 eurot 1000 sigareti kohta (Tubakaseadus, § 56 lg 11, 01.01.2018) See tähendab, et muutuks ka pakutav aktsiisisumma. Ühe sigareti aktsiis oleks antud juhul 0,113 eurot ja juba eelpool tehtud arvutuste põhjal tuleks e-vedeliku aktsiisiks 0,318 eurot ühe milliliitri kohta.

E-sigarettide regulatsioonide ja muude nendega seotud olulistel teemadel räägib kaasa ka E-sigareti müüjate ja kasutajate liit, mille eesmärgiks on kaitsta e-sigareti kasutajate, müüjate ja tootjate huve Eestis. Enamik Eestis tegutsevaid e-sigarettide müüjaid kuuluvad liitu. Esiteks on nad välja toonud, et e-sigarettides kasutatavate e-vedelike puhul on puudu selle definitsioon. Selleks, et midagi maksustada, peab olema maksustatav objekt täpselt määratletud. E-vedelik aga koosneb erinevatest koostisainetest nagu glütserool, propüleenglükool, maitseained, mõnel juhul ka nikotiin ja vesi. Koostis pole aga kunagi samasugune, sest kõikide komponentide olemasolu pole vajalik (vt Lisa 4). Seetõttu leitakse, et e-vedelikku on võimatu üheselt defineerida ja seeläbi ka efektiivset aktsiisi kogumise süsteemi luua. Samas ei saa seda defineerida ka vaid nime alusel, sest siis võivad tekkida turule vedelikud, mida on nimetatud teisiti, vältimaks aktsiisi maksmist, kuid on siiski

kasutatavad e-sigareti seadmetes. Lisaks on nikotiiniga e-vedeliku valmistamiseks kõik vajalik jaemüügis vabalt saadaval, seega on võimalik seda ise kokku segada. Seega ainukeseks komponendiks, mida jaekaubanduses vabalt kätte ei saa, on nikotiin, mille alusel saaks määrata, et tegemist on e-vedelikuga. (E-sigareti müüjate ...)

E-sigareti müüjate ja kasutajate liit viitab murekohale, et peale nikotiiniga e-vedelike ravimite nimekirjast eemaldamist on musta turu osakaal vähenenud, kuid kahjuks võib see elavneda kohe, kui e-vedelikele kehtestatakse aktsiis. Lisaks võib suureneda ise segatud vedelike turg, mille kvaliteedi üle puudub kontroll. Aktsiisi plussiks peetakse seda, et ise segatud e-vedelike müümine ning mustalt turult toomine on kriminaalkorras karistatav. See võiks mingil määral müüdavate toodete kvaliteeti tõsta. Eesti e-sigarette müüvate ettevõtete probleemiks on e-vedelike tellimine väljastpoolt Eestit. Peale nikotiiniga e-vedelike müügi keelu kadumist, peaks väljastpoolt Eestit tellijaid olema vähem. Samas võib nende osakaal olla endiselt suur, sest paljud kasutajad ei pruugi olla teadlikud, et nikotiiniga e-vedelikke saab osta ka Eestist. Aktsiisi rakendamise tulemusena peaks suurenema tollikontroll ja see peaks soodustama ühelt poolt Eesti kaupmeeste müüki. Teiselt poolt aga ka juba varem mainitud musta turgu. (*Ibid.*) Ilmselt võib autori hinnangul siiski suureneda rohkem musta turu osakaal, sest nikotiiniga e-vedelike müügikeelust on veel vähe aega möödas.

Prognoositakse, et e-vedelike maksustamisest saadav tulu oleks 6 miljonit eurot aastas, mis tugineb 2013. aasta Maksu- ja Tolliameti baasanalüüsis viidatud Eestisse imporditud e-vedelike kogustele (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 2). Oodatav tulu oleks umbes 3% 2015. aastal riigieelarvesse laekunud tubakaaktsiisi tulust. See oleks isegi suurem, kui sigarillode, sigarite ja muude tubakatoodetelt laekunud tulu kokku, mis 2015. aastal moodustas umbes 0,9%. Siinjuures ei ole aga arusaadav, kuidas on seesugune summa saadud. Kui vaadata juba eelpool mainitud tabelis 3 toodud andmeid, siis 2013. aastal oli e-sigaretide ja e-vedelike müügist saadud käive 3,4 miljonit eurot ja 2014. aastal 5,3 miljonit eurot, seega tundub oodatav aktsiisitulu e-vedelike maksustamisest ebareaalne. Sama küsimus on tekkinud ka E-sigareti müüjate ja kasutajate liidul, kelle 2016. aasta andmetel on e-sigareti müüjate käive aastas maksimaalselt 3,5 miljonit eurot (E-sigareti müüjate ...). Ebakõla võib olla tekkinud olukorrast, et ettevõtted on tooteid suurtes kogustes sisse ostnud, kuid pole kõike tegelikult maha müünud. Lisaks eeldatakse väljatöötamise kavatsuses, et maksustamise tulemusena pidurdub teatud määral traditsiooniliste

tubakatoodete aktsiisitulu vähenemine (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 2).

Tarbijale on oluline see, kuidas mõjutab maksustamine toote hinda. Eestis on suurim e-sigarettide müüja Elgery Group OÜ, mis pakub peamiselt tooteid SKYsmoke brändi nime all (Vapour devices in Estonia, 3). Kui võtta aluseks SKYsmoke'i e-poes müüdavate 10 ml e-vedelike hind 7,50 eurot, siis esialgse välja pakutud aktsiisimäära 0,293€/ml puhul oleks aktsiisisummaks 2,93 eurot ja e-vedeliku hind seega 11,02 eurot $((7,50/1,2+2,93)*1,2)$ (vaata tabel 4). Nimetatud summast moodustaks aktsiis 27%. E-vedeliku aktsiisimäär sarnaneks kõige rohkem Itaalia aktsiisimääraga. Kõige kallimaks kujuneks e-vedeliku hind Portugali aktsiisimääraga, kus on maksustatud vaid nikotiiniga e-vedelik. Kõige vähem mõjutab aktsiis e-vedeliku hinda Läti ja Rumeenia aktsiisimääradega, kus vahe on 1,32 eurot.

Tabel 4. E-vedeliku hind vaadeldavate Euroopa Liidu liikmesriikide aktsiisimääraga

	Nikotiiniga e-vedeliku aktsiisimäär	Nikotiinita e-vedeliku aktsiisimäär	E-vedelikus oleva nikotiini aktsiisimäär	E-vedeliku hind koos aktsiisiga*
Eesti	0,293€/ml		-	11,02€
Itaalia	0,372€/ml		-	11,96€
Portugal	0,60€/ml	-	-	14,70€
Rumeenia	0,11€/ml	-	-	8,82€
Läti	0,01€/ml		0,005€/mg	8,82€
Ungari	0,18€/ml		-	9,66€

* kõrgeima võimaliku nikotiinisaldusega (20mg/ml) 10 ml e-vedeliku hinnaks on võetud 7,50 eurot (käibemaksuta 6,25 eurot).

Allikas: Autori koostatud (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise ..., 2; CIEC, art 104.º-C p 1-2; Marini 2015; Par akcīzes nodokli, art 1 lg 2 p 1; Tervezet: A jövedéki adóról; The excise ...)

Välja pakutud aktsiisimäära rakendamisel suureneks e-vedeliku hind oluliselt. Kui Rahandusministeerium õigustab maksustamist ebavõrdse konkurentsi kaotamisega, siis E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu arvates hoopis luuakse sellega ebavõrdne konkurents, sest Inglismaa tervisekaitse organisatsiooni sõnul on e-sigarettide näol tegemist 95% ohutuma tootega. Mitmed MTÜ-s liikmena olevad poed on seisukohal, et toote hinna tõustes väheneb kasutajate arv ning mitmed kaupmehed võivad selle tagajärjel oma tegevuse lõpetada. (E-sigareti müüjate ...)

E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu arvates pole õiglane aga üldse nikotiinita e-vedelike maksustada. Lisaks hinnatakse, et e-vedelike maksustamine milliliitri põhiselt, võtmata arvesse nikotiinisisaldust pole samuti korrektne. Tegemist pole tubakatoote vaid alternatiivse tootega tavatubakale ning liidu hinnangul ei tohiks seda käsitleda osana tubakatootest. (E-sigareti müüjate ...)

Hetkel välja pakutud aktsiisimäär e-vedelikele Eestis muudaks e-vedeliku hinna poole kallimaks, odavamate e-vedelike korral isegi kaks korda kallimaks. Autori arvates oleks seesugune aktsiisimäär liiga suur ning samuti pole mõistlik aktsiisimäära arvutada Itaalia näitel, sest tegemist on äärmiselt erinevate riikide, kus tarbimisharjumused võivad olla erinevad.

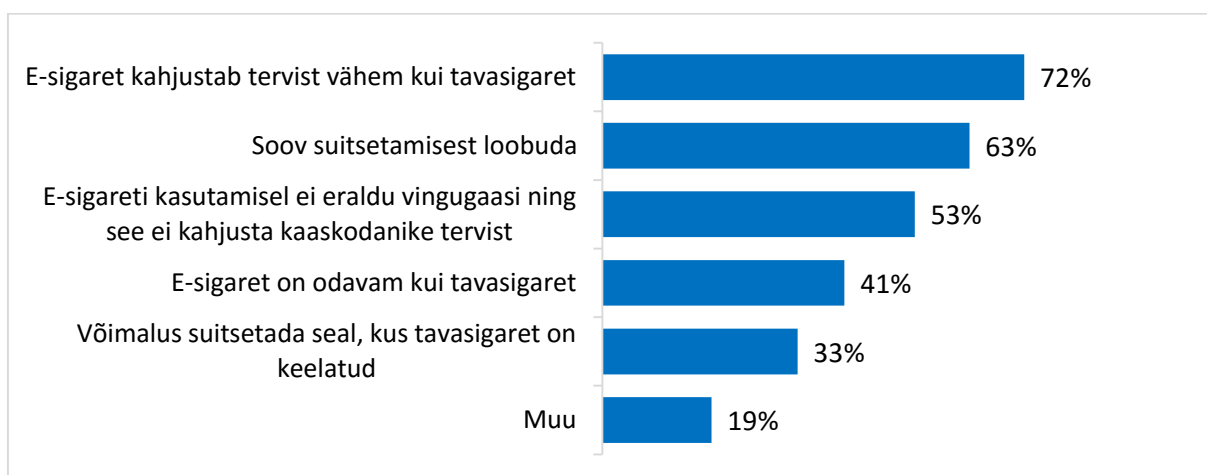
3.2. Maksustamise mõju e-sigarettide turule ja e-sigarettide kasutajatele

3.2.1. Uuring e-sigarettide kasutajate ja maksustamise mõju kohta tarbijate käitumisele

E-sigarettide kasutajaid küsitleti, et teada saada, kuidas mõjutaks neid maksustamine ja hinnatõus. Selleks loodi küsitlus Google.Docs lehel ning sellele sai vastata perioodil 21.-25. aprill 2016. Küsitlust jagati e-sigarettide teemalises foorumis ja autori tutvusringkonnas. Eesmärgiks oli saada vähemalt 50 vastaja tulemused, sest tegemist on kitsa sihtrühmaga. Küsimustikule vastas 77 inimest, kuid 2 vastaja andmeid arvesse ei võetud, sest küsitlusest selgus, et tegemist polnud e-sigareti kasutajatega. Seega on analüüsitud 75 vastaja tulemusi. Küsimustik koosnes 17 küsimusest, mille hulgas oli nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi (vt Lisa 5). Tulemuste analüüsimisel kasutati tabelarvutusprogrammi MS Excel. Andmeid töödeldi liigendtabelit (*PivotTable*) kasutades.

Küsimustikule profiil on näha lisast 6. Vastanutest suurem osa ehk 79% olid mehed. Seda, et e-sigarettide peamised kasutajad on mehed, on välja tulnud ka peatükis 2.1. kirjeldatud uuringutest (Gallus *et al.* uuring Itaalia ja Rütter *et al.* uuring Saksamaa e-sigareti kasutamise kohta). 17% vastanutest olid 15-19-aastased (6 vastajat ehk 8% vastanutest olid alaealised), 28% 20-29-aastased, 29% 30-39-aastased ja 8% üle 50 aastased. 23% vastanutest on e-sigarette tarbinud kuni 1 aasta. Kõige enam vastanuid (36%) on e-sigaretti kasutanud 1-2 aastat. 31% vastanutest on e-sigaretti tarbinud 2-3 aastat ja 11% rohkem kui 3 aastat.

E-sigareti kasutamise peamiseks põhjuseks on selle ohutus võrreldes tavasigaretiga, mille tõi välja 72% vastanutest (vt joonis 3). Teine levinuim põhjus on soov suitsetamisest loobuda, mida soovib teha üle poolte ehk 63%. 53% vastanute e-sigareti tarbimise põhjuseks on see, et kasutamisel ei eraldu vingugaasi ning see ei kahjusta kaaskodanike tervist, 41% tõi põhjuseks välja selle hinnaeelise tavasigareti ees ning 33% ütles, et seda saab tarvitada ka seal, kus tavasigaret on keelatud. Hinnaeelis on kõige olulisem 40-49-aastaste seas. Kuni 19-aastaste hulgas polnud hinnaeelis niivõrd oluline, vaid tähtsam oli võimalus suitsetada seal, kus tavasigaret on keelatud. Lisaks toodi välja, et e-sigareti lõhn ja maitse on meeldivamad, see ei haise ega häiri ka teisi ning üks vastanu tõi välja, et see on lihtne võimalus suitsetamisest loobuda – üleminek toimub päevapealt. Mainiti ka võimalust teha sporti ja et tegemist on innovatiivse tootega. Rääkides e-sigareti ohutusest, siis 85% arvab, et e-sigaret on ohutum kui tavasigaret, 8%, et e-sigaret on täiesti ohutu ja 7%, et e-sigaret pole ohutu.

Joonis 3. E-sigareti kasutamise põhjused

Allikas: Autori koostatud lisa 7 toodud andmete alusel

Suurem osa – 69% kasutab nikotiiniga e-vedelikke ning vaid 7% kasutab ainult nikotiinita e-vedelikke. Nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-vedelikke tarbib 24% vastanutest. Üllatavalt, 53% segab e-vedeliku ise kokku ning 40% ostab valmis e-vedeliku, mõlemat varianti kasutab 7% vastanutest. Nikotiiniga e-vedelike kasutajate e-sigareti tarbimise põhjusteks on peamiselt soov suitsetamisest loobuda ja selle ohutus võrreldes tavasigaretiga.

Vastanutest 76% tarbisid enne e-sigareti kasutamist ka tubakat, kuid enam mitte. 5% e-sigareti kasutajatest ei tarbi tubakat ega pole seda ka eelnevalt teinud. E-sigaretiga

paralleelselt tarbib tubakat 19%. Nendest, kes tarbib korraga nii tubakat kui ka e-sigaretti, 57% kasutab e-sigaretti põhjusel, et seda saab tarbida seal, kus tavasigaret on keelatud.

Vastanutelt küsiti, kas nende arvates peaks e-sigarette maksustama ning ootusepärast arvas 84%, et ei peaks ning 16%, et peaks. Viimaste arvates peaks e-sigarette maksustama, sest tegemist on siiski tervist kahjustava tootega, turult kaoksid ära ebakvaliteetsed tooted, piiritlemaks kättesaamist, kuid maksustama peaks mõistuse piires, sest vastasel juhul võidakse tagasi pöörduda tavasigaretide poole. E-sigaretide maksustamist pooldajate hulgas polnud kedagi, kes kasutaks ainult nikotiinita e-vedelikku. 12-st pooldajast 10 enam tubakat ei tarbi.

E-sigaretide maksustamise vastastest 32% tõid põhjuseks, et e-sigaret on vähem kahjulik kui tavasigaret, mistõttu ei peaks seda maksustama. 19% arvates muudaks maksustamine e-sigareti kasutamise kalliks ning isegi kallimaks kui tavasigareti kasutamise. Näiteks 13% tõid välja, et maksustama ei peaks, sest e-sigaret on juba praegugi kallis. E-sigareti maksustamise mittepooledajatest 19% arvab, et maksustamine toob kaasa olukorra, kus minnakse tagasi tavalise tubaka juurde või takistab see tubakast loobumist. 14% maksustamise vastastest ei näe maksustamiseks ühtegi head põhjust ning 11% ei osanud oma otsust põhjendada. Seda, et e-sigaret pole tubakatoode ega tubakaga seotud ja et näiteks nikotiinivabu vedelikke pole õiglane maksustada, tõi põhjuseks 5%. Muu põhjuse tõi välja 22% e-sigareti maksustamise mittepooledajatest. Näiteks leiti, et maksustamisega soovitakse riigile vaid raha juurde saada ja karistatakse neid, kes soovivad kaaskodanikke vähem häirida. Samuti oli neid, kelle arvates suureneb selle tõttu musta turu osakaal või leitakse mujalt odavam alternatiiv ehk see ei täidaks nagunii riigi ootusi.

Vastajatelt küsiti, kui palju ollakse nõus seadme eest rohkem maksma, kui selle hind tõuseb maksustamise tõttu. Viiendik ehk 20% ei oleks nõus seadme eest rohkem maksma. Umbes veerand ehk 27% oleks valmis maksma juurde 2 eurot, 20% 5 eurot ja 12% 10 eurot. Lisaks toodi välja kindlaid summasid, mida ollakse valmis terve komplekti eest maksma või seda, et hinnatõus pikema aja jooksul ei oma olulist rolli. Vastustest selgus, et mida vanem on vastaja, seda vähem ollakse valmis seadme eest juurde maksma. Küsimusele, mida nad teeksid, kui seadme hind tõuseb rohkem, kui nad oleksid valmis maksma, vastas 37%, et nad siiski jätkaksid e-sigareti kasutamist. 16% vastas, et nad lõpetaksid e-sigareti kasutamise, kuid ei pöörduks tavasigaretide juurde, samas 11% hakkaks tavasigarette kasutama. E-sigareti kasutamist vähendaks samuti 11% vastanutest. Muu põhjuse tõi välja 25% vastanutest. Näiteks toodi välja, et hakataks otsima muid võimalusi, kas siis ostma mujalt, ostma osadena

või mustalt turult. Mõni vastanu tõi välja, seade ei tohiks minna maksu alla või pole see lihtsalt võimalik. Seadmete maksustamise teemaga seoses käis läbi ka mõtteid, kus mõni hakkaks ise seadet kokku panema.

Sarnaseid küsimusi küsiti ka e-vedelike kohta. Sarnaselt seadmete maksustamise puhul ei oleks ka e-vedelike (10 ml) eest umbes viiendik (19%) nõus nende eest rohkem maksta, kui hind tõuseks maksustamise tõttu. Mida vanem vastaja, seda enam ei olda nõus rohkem maksta. 5% oleks nõus maksta umbes 10-30 senti rohkem. 37% oleks valmis 1 euro rohkem maksta, 9% nii 2 eurot kui ka 3 eurot, vaid 4% oleks 6 eurot rohkem maksta. 8% vastas antud küsimuse juures, et nad hakkaksid vedelikke ise kokku segama. Üks vastaja tõi välja, et kuna vedelike hinnad on erinevates kohtades väga erinevas hinnaklassis, siis ei pruugi maksu tähelegi panna. Üle poole kuni 19-aastastest ja 20-29-aastastest oleksid valmis maksta e-vedelike eest kuni 1 euro rohkem.

Kui e-vedelik tõuseks tarbijate jaoks rohkem, kui nad oleksid valmis maksta, siis 24% vastajatest hakkaks vedelikku ise kokku segama, kusjuures mõned teevad seda juba praegugi (vt joonis 4). 21% prooviks e-vedelikke teistest riikidest odavamalt osta, 19% siiski jätkaksid e-sigareti kasutamist, 16% vähendaksid tarbimist, 8% lõpetaksid e-sigareti kasutamise ja 5% lõpetaks e-sigareti kasutamise ja pöörduks tavasigareti juurde. Lisaks mainiti jälle musta turgu, samuti seda, et omatakse juba suurtes kogustes varusid, mida jagub lausa mitmeks aastaks ning seda, et ostetakse baasained eraldi. Vastusele, kui nikotiiniga e-vedelikud maksustatakse ja nikotiinita mitte, kas nad hakkaksid eelistama viimaseid, ütles 56% ei hakkaks.

Nii seadmete kui ka e-vedelike puhul on summad, mida on inimesed valmis maksta, erinevad, sest neid on erinevas hinnaklassis ehk inimesed on harjunud kas siis seadme või e-vedeliku eest maksta erinevaid summasid. Siinkohal on saadud ka kinnitus hüpoteesile, et e-sigarettide või e-vedelike maksustamisel jäädakse nende kasutamise juurde ega minda tagasi tavasigareti kasutamise juurde. Pigem otsitakse alternatiivseid ja odavamaid võimalusi, et e-sigarettide kasutamist jätkata, kui hakata uuesti tavatubakat suitsetama. See on positiivne, sest tubaka juurde tagasipöördujaid on vähe, kuid negatiivseks pooleks on musta turu võimalik elavnemine.

Joonis 4. E-sigareti kasutajate võimalik reaktsioon e-vedelike hinnatõusule

Allikas: Autori koostatud lisas 8 toodud andmete alusel

Küsimustiku lõpus oli vastajatel võimalik kirja panna omalt poolt veel mõtteid. Näiteks toodi välja, et maksustamisega seoses oleks kindlasti vaja enne selgeks teha ja defineerida, mida üldse saab maksustada ja mida mitte, sest asjatundmatu maksustamine tekitab hoopis soovimatu olukorra. Arvatakse, et üleminekut tubakalt e-sigarettidele peaks pigem soodustama, et paraneks rahva tervis üldiselt ja seega väheneksid ravikulud. Lisaks arvatakse, et antud tooteid on väga keeruline reeglitesse kirja panna, sest tegemist on juba äärmiselt keeruliste toodetega, mis pole üheselt määratletavad. Tehnoloogia areneb samuti, mistõttu ei saa uusi tooteid vanadesse raamidesse panna. Üks vastaja tõi välja, et e-sigaret on teda aidanud suitsetamisest loobumisel, mistõttu veelgi kõrgem hind vähendaks potentsiaalseid suitsetamisest loobujaid.

Küsimustikust saab järeldada, et vastajad ei tunnetanud, et e-sigaret oleks oluliselt odavam kui tavasigaret, pigem on neid, kes ütlevad, et paremad tooted on juba praegugi äärmiselt kallid. Enamik vastajatest on tubakast loobunud, mis on positiivne. Väga palju on neid, kes segavad ise e-vedelikke kokku ja hinnatõusu korral hakkaksid ka paljud teised e-vedelikke kokku segama. Antud tulemus võib olla suures osas mõjutatud vastajatest, kes on e-sigareti temalise foorumi kasutajad. Selgus, et maksustamine sunnib tarbijaid otsima odavamaid alternatiive, kusjuures tuuakse ausalt välja, et vajadusel hakatakse ostma tooteid mustalt turult.

3.2.2. E-sigarette müüvate ettevõtete müügitulu

Saamaks lähemalt aru, kuidas on läinud e-sigarette müüvatel ettevõtetel, on vaadatud sellega tegelevate ettevõtete majandusaasta aruandeid. Analüüsiti 12 e-sigarette müüvate ettevõtete, kelle kohta on infot vähemalt kahe aasta kohta, müügitulu, kasumit ja nende muutust (vt Lisa 9). See pole kindlasti lõplik e-sigarette müüvate ettevõtete arv, vaid väike osa nendest. Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK) seas pole võimalik eristada just e-sigarette müüvaid ettevõtteid, mistõttu on ettevõtted valinud endale tegevusalaks sobivaima ja lähima valdkonna (EMTAK ...).

Suurimateks e-sigarette müüvateks ettevõteteks Eestis on Nicorex Baltic OÜ ja Elgery Group OÜ (Vapour devices in Estonia, 6). Nicorex Baltic OÜ hakkas e-sigarette müüma 2013. aastal. Nende käive Eestis langes 2014. aastal 10% ning kasum 84% (toote-, tegevus- ja tööjõukulude oluline kasv). (Nicorex Baltic OÜ majandusaasta aruanne 2014, 3-5) Elgery Group OÜ alustas tegevust 2011. aastal ning nad on kaubamärgi SKYsmoke ainuomanik. Kui 2013. aastal kasvas nende käive Eestis 421% ja kasum 447%, siis 2014 langes käive 63% ja kasum 76%. (Elgery Group OÜ majandusaasta aruanne 2013, 3-5, 14; Elgery Group OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5, 15) Näiteks E-smoke OÜ puhul tõusis 2013. aastal käive märgatavalt 275%, kuid kasvas ka 2014. aastal 66% (E-smoke OÜ majandusaasta aruanne 2013/2014, 5). Viimasel juhul on käibenumbrid aga juba kordades väiksemad kui kahe eelneva ettevõtte puhul. Käive on oluliselt 2014. aastal langenud ka Cigarex technology OÜ-l, HAPP OÜ-l, RX-Muster OÜ-l ja Serbal Kaubandus OÜ-l (Cigarex technology OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; HAPP OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; RX-Muster OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; Serbal Kaubandus OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5) Sealjuures on HAPP OÜ toonud majandusaasta aruandes välja, et müügitulu vähenemise põhjuseks on seaduste rakendamine, mis raskendasid e-vedelike ja e-sigaretide turustamist ning 2015. aastaks plaaniti leida uus tegevussuund. (HAPP OÜ majandusaasta aruanne 2014, 3) 2013. aastal loodud Infracop OÜ loodi eesmärgiga hakata maale tooma ja interneti teel müüma esialgselt nikotiinita aga hiljem ka nikotiiniga e-sigarette ja e-vedelikke. Aruandes toodi välja, et ettevõtte loomise hetkel oli neile teadaolev informatsioon, et nikotiiniga e-vedelikke müüki soosiv seadus võetakse lähiajal vastu. Nikotiinita e-vedelike müük oli väike ning jätkamine ei olnud mõistlik. Seega ei jõutud uut seadust ära oodata ning 2014. aastal

valiti uus tegevussuund ning 2015. aastal lõpetati e-sigarettide müük. (Infrapop OÜ majandusaasta aruanne 2014, 3)

Seega pole seadused olnud e-sigarettide müüki soosivad. Teiseks põhjuseks, miks 2014. aastal on mõnede e-sigarette müüvate ettevõtete müügitulu langenud, võib olla e-sigarette kasutamise populaarsuse langus. Võimalik, et paljud ostsid endale alguses uue ja atraktiivse toote, kuid loobusid sellest hiljem. Ka Eurobarometeri tulemustest selgus, et 12% eestlastest on e-sigaretti proovinud, 2% kasutanud, kuid seda kasutab 1% (Attitudes ..., 77). Samas on Euromonitor Internationali uuringu andmete põhjal e-sigarette valdkonnas müük 2014. aastal kasvanud (Vapour devices in Estonia, 6)

Keegi eelpool nimetatud ettevõtetest pole kasutanud kasumiaruande koostamisel skeem 2, millest oleks näha turunduskulude muutus. Sellest joonistuks välja info, kas reklaamikulud toodetele on langenud või mitte, sest see on üks olulisi tegureid, mis võib ettevõtte müüki mõjutada. 2015. aasta alguses hakkas kehtima reklaamiseadus, mis keelas ära tubakatoodetega seonduvate toodete ning neid tooteid tähistava kaubamärgi reklaami. Samuti keelustati e-sigarette müük alaealistele. (Reklaamiseadus, § 17 ja § 27 lg 1) Seega võib see muudatus autori arvates mõjutada oluliselt ettevõtete müüginumbreid 2015. aastal, mida pole kõigi ettevõtete kohta veel teada. Maksustamise seisukohalt on oluline teada, kas e-sigarette kasutamine on endiselt tõusuteel või on erinevad keelud hakanud e-sigarette populaarsust ja kasutamist vähendama, mistõttu ei pruugigi maksustamine lähiajal üldse mõistlik olla.

3.2.3. Intervjuu E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu juhatuse esimehega

Selleks, et täpsemalt aru saada, milline on reaalne e-sigaretiturul olukord ehk mis turul ja tarbijate seas tegelikult toimub, intervjueriti ka MTÜ E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu juhatuse esimeest Ingmar Kurge. Tegemist oli struktureerimata ehk vabas vormis intervjuuga, mis viidi läbi 3. mail. Intervjuu transkriptsioon on lisan 10.

Ingmar Kurg toonitab intervjuus, et e-sigareti näol on tegemist tootega, mis on mõeldud tegelikult ainult suitsetajatele ning kindlasti ei tohiks seda suunata noortele ja mittersuitsetajatele. E-sigaret pole küll täiesti kahjutu, kuid on siiski kahjutum alternatiiv – isegi 95% kahjutum. Tihtipeale võrreldakse selle kahjulikust puhta õhuga, kuid selles osas peaks seda võrdlema just tavasigaretidega, sest on mõeldud nende asendamiseks. Tema arvates võiks riik nende kasutamist suitsetajate hulgas toetada. Kui praegu on e-sigareti kasutajad umbes 10% suitsetajatest, siis 20-30 aasta pärast võiksid näiteks pooled suitsetajad

juba e-sigaretti kasutada. Selle kasutamist on juba märksa lihtsam maha jätta kui tavasigaretit kasutamist. Samas nõustub Kurg, et e-sigaret vajab kindlasti lisaanalüüsi ja uuringuid.

Selleks, et midagi maksustada, on vaja maksustatav objekt defineerida. Hetkel peetakse piisavaks, kui pudelil on kirjas „e-vedelik“. Kõige lähemaks hetkel kasutatavaks definitsiooniks peab ta „nikotiini sisaldav vedelik“. Enne ei saa aga midagi maksustama hakata, kui pole maksustatavat läbimõeldult defineeritud. E-vedelikust umbes 90% moodustavad propüleenglükool ja glütseriin ning 10% hulgas on maitsestajad. Kõik need komponendid on vabalt kättesaadavad toiduainetööstuses ja jaekaubanduses, näiteks glütseriini saab osta apteegist. Riik sooviks neid maksustada, kuid see pole reaalne. Ainuke komponent, mida nii lihtsalt vabalt kätte ei saa, on nikotiin. Seega on see ainuke asi, mida saaks maksustada ja kontrollida.

Küsimusele, kas Eesti võiks kasutada näiteks samu maksumäärasid nagu Läti, sest siis ei pruugi hinnatõus olla tarbijale nii tuntav, vastas Kurg, et see ei pruugi olla mõistlik. Ta on isegi üllatunud, et Läti midagi sellist teeb. Riigil on alati ka maksukogumise kulu ja kuna see aktsiisimäär on nii väike, siis ei pruugi see kokkuvõttes mõistlik olla. Lisaks tõi ta välja, et maksumäärad ei jää kunagi samaks ehk ta viitas sellele, et kui need juba on kehtestatud, siis hakatakse neid pidevalt tõstma. Üldiselt arwab Ingmar Kurg, et e-sigaretide maksustamiseks on veel vara. E-sigaretide seadmed ja vedelikud pole nii odavad, kui poed neid reklaamivad. E-sigaretid on tavasigaretidega isegi samas klassis või kallimad. Kogenum e-sigareti kasutaja soovib osta võimsamaid ja paremaid seadmed, mis jäävad umbes vahemikku 30-150 eurot. Seega pole tema arvates õiglane, kui 95% ohutum alternatiiv tehakse maksustamisega kallimaks kui tavasigaretid. Maksustamiseks võiks olla nende kahe toote vahel suurem hinnavahe. Sigaretipaki hind võiks tõusta näiteks 10 euroni, alles siis saab üldse e-sigaretide maksustamise peale mõtlema hakata. Kui pole piisavat hinnavahet, siis kaob inimeste jaoks ära rahaline stiimul, et minna üle e-sigaretidele, kuid just rahaline stiimul on väga oluline.

Nikotiiniga e-vedelikke ei võinud kuni 2014. aastani müüa, samas olid need siiski kõigile kättesaadavad mustalt turult. Sellest on veel liiga vähe möödas, mistõttu tekib küsimus, kui realistlik on e-vedelikke juba maksustama hakata, sest ei tea, mis juhtub mustal turul. Lähiajal keelatakse ära e-sigaretide kaugmüük, mis looks võimaluse aktsiisi koguma hakata. E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu andmetel on nikotiiniga e-vedelike käive maksimaalselt 3,5 miljonit eurot aastas. See info on saadud müüjatelt endilt. Selle sisse pole arvestatud baasvedelikke ja väljaspoolt Eestit ostetud vedelikke.

Aktiisi kehtestamisel on oht, et hakatakse rohkem ise e-vedelikku kokku segama, kuid Kurg loodab, et massiliselt seda tegema ei hakata. Tavakasutaja tahab ise võimalikult vähe teha – võtta seadme, valada vedeliku sisse ja kohe kasutada – mitte liialt mõelda. Ingmar Kure hinnangul võib baasvedelike, mida kasutatakse ise segamiseks, käive olla umbes 10-15% e-vedelike käibest ehk mitte väga suur osa. Ohuks on muidugi see, et hakatakse sisse tooma e-vedelikke, mille päritolu ei teata ja mis ei pruugi olla kvaliteetsed. E-vedelike ise segamine pole kindlasti äriselt kasulik ka poodidele. Kure sõnul peaks kõige ohutum vedelik olema see, mis on sertifitseeritud ja kontrollitud. Seega aktiisi rakendamisel on kontroll kindlasti suurem ja e-vedelike kvaliteet parem. Samas tõi Kurg näite, kus USA-s leiti e-vedeliku maitsestaja seest aine, mis on ohtlik ja mida seal sees olla poleks tohtinud. Ettevõttel olid e-vedelikud sertifitseeritud ja ka tõestused olemas, et ohtlikku ainet nende e-vedelikes pole. Hiljem tuli välja, et see aine oli ikkagi vedelike sees ehk see on üks näide, kus sertifitseerimine ei toimi. See ongi olukord, kus inimene peab ise otsustama, kas ta usaldab sertifitseerimist või ennast ja segab oma e-vedeliku ise.

Lisaks küsiti intervjueritavalt, kas e-sigaretid võivad olla lihtsalt trendikaup, mida korraks proovitakse. Ka eelnevas alapeatükis analüüsitud e-sigarette müüvate ettevõtete käibed on langenud, mis võiks seda kinnitada, kuid Kurg ise seda ei usu. Üheks põhjuseks võib olla meedia, mis pole olnud e-sigarette soosiv, vaid pigem kajastanud neid halvast valguses. Olulisemaks põhjuseks võib olla hoopis konkurentsi suurenemine. Kurg teab, et väga paljud e-sigarette müüvad ettevõtted on asutatud alles 2015. aastal ning neid tuleb juurde. Viimaseks tõi ta välja, et on ka neid, kes on tõesti ka läinud tavasigarette pealt e-sigarette peale ja siis ka selle kasutamise lõpetanud, mis ongi ju tegelikult rahvatervise seisukohast lõplik eesmärk. Sellekohast statistikat eriti pole, kuid seda oleks kindlasti oluline teada ka maksustamise seisukohast. Kindlasti on ka neid, kes on läinud tagasi tavasigarette juurde, põhjuseks ilmselt mittesobivus või pole leitud endale sobivat seadet.

Intervjuu põhiideeks on see, et maksustamise süsteemi välja töötamisel pole õige tavasigarette aluseks võtta. Küsimusele, mida arvab Kurg poodide võrdlusest, et 10 milliliitrit e-vedelikku võrdub 7 sigaretipakiga, vastas ta, et see võrdlus pole võimalik. Tooted sisaldavad erinevaid nikotiinikoguseid ja neid kasutatakse erinevalt. Kui mõni kasutaja tegi enne näiteks ühe sigaretipaki päevas ja nüüd kasutab ära umbes 4,5 ml e-vedelikku päevas, mis tuli välja liidu poolt läbi viidud küsitlusest, siis seesuguse võrduse puhul võiks inimene praegu teha rohkem tavasuitsu. Samas nikotiinikangus on võib-olla hoopis kordades väiksem.

Teatud keskmise võib leida, kuid see pole tema sõnul adekvaatne. Seega ei tohiks maksustamise süsteemi väljatöötamisel e-vedeliku maksumäära leida tavasigaretiga põhjal, sest need on niivõrd erinevad. Ingmar Kure sõnul peaks vaatama, mis on hinnatase võrreldes tavasigaretiga. Nende vahele võiks jääda piisav hinnavahe just seetõttu, et need on erineva kahjulikkusega ning see on oluline aspekt rahvatervise seisukohalt.

3.3. E-sigaretide võimalikud maksustamise lahendused ja järeldused

Võttes arvesse teiste riikide praktikat ja tarbijate tarbimisharjumusi, tuleks leida e-sigaretide maksustamisega seoses võimalik lahendus Eestile.

Lisaks e-sigaretile peaks piisavalt täpselt defineerima ka e-vedeliku, sest hetkel selle definitsioon seaduses puudub. Eriti oluline on see juhul, kui e-vedelikku otsustatakse aktsiisiga maksustama hakata. Seda selleks, et teaks täpselt, mida maksustama hakatakse ega tekiks hiljem probleeme sellega, et puuduliku definitsiooni tõttu üritatakse maksustamist vältida. E-vedelikku ei saa aga defineerida tema koostisosade kaudu, sest kuigi on teada, mida see üldiselt sisaldab, ei koosne kõik vedelikud alati samadest koostisosadest. Neid võib olla rohkem või vähem ning erinevates kogustes (vt Lisa 3). Defineerida ei saa ka nimetuse „e-vedelik“ järgi, sest siis võidakse nime muuta ja müüa neid muu nimetuse all.

E-sigaretide maksustamisega seoses on mitu võimalikku valikut – kas jätta need maksustamata, maksustada mõõdukalt või maksustada nagu tavasigarette. E-sigareti brände ja erinevate maitsetega e-vedelikke tuleb pidevalt juurde. E-sigareti kasutajate arv maailmas on kasvanud ja kasvanud on ka toodete müük. E-sigaretide maht kasvab peamiselt praeguste sigareti suitsetajate arvelt. See tähendab seda, et tekib ebavõrdne konkurents, kus tavasigaretid on aktsiisiga maksustatud kuid e-sigaretid mitte. Viimased on võtmas üle tavasigaretide turuosa ja see võib omakorda vähendada riigieelarvesse laekuvat maksutulu. Kuigi e-sigaretid on kahjutumad kui tavasigaretid pole need täiesti ohutud, sest sisaldavad kahjulikku ja sõltuvusttekitavat ainet – nikotiini. Maksustamise poolt räägib asjaolu, et see on atraktiivne noortele, sest e-vedelikke on saadaval erinevate maitsetega ning see on uudne ja atraktiivne toode. Maksustamisega on võimalik ennetada, et noored seda kasutama hakkaksid, sest nemad on just kõige hinnatundlikum sihtrühm.

Selge on see, et seadet maksustama ei peaks. Itaalia proovis seda teha, kuid tulemusteta. Seadet ei peaks maksustama ka põhjusel, et maksustatud pole ka näiteks piipu

või vesipiipu, mida kasutatakse tubaka suitsetamiseks. Lisaks on seda äärmiselt keeruline rakendada, sest seadet saab osta küll tervikuna aga osi saab osta ka eraldi.

Seega jäävad alles e-vedelikud, mida maksustada. Erinevatel andmetel on e-vedelike müügitulu Eestis erinev. Kui Euromonitori andmetel müüdi 2014. aasta e-vedelikke 1,5 miljoni euro eest, siis E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu 2016. aasta andmetel on ainult nikotiiniga e-vedelike müük kuni 3,5 miljoni eurot aastas. Seega on oluline eelnevalt selgeks teha, mis on üldse nikotiiniga ja nikotiinita e-vedelike käive, et teaks kas ja kuidas on mõistlik neid maksustada.

Üks võimalus on maksustada kõik e-vedelikud sõltumata nikotiinisisaldusest. Tavasigarette ei maksustata samuti nikotiinisisalduse järgi. Maksumäärana saab kasutada proportsionaalset või fikseeritud määra. Proportsionaalse määra puhul võetakse aluseks e-vedeliku hind ja arvutatakse siis vastav protsent sellest aktsiisiks. Selle eeliseks on kasvav maksutulu, mis kasvab koos toodete hinnatõusuga. Samas vähendab see kvaliteeti, sest tootjad üritavad hoida hinda võimalikult madalal. Parem on kasutada fikseeritud aktsiisimäära, mis põhineb mahul või kogusel. Selle kasutamise suunas minnakse pigem ka tavasigaretide puhul. Fikseeritud aktsiisimäära sõltumata nikotiinisisaldusest kasutab näiteks Itaalia ja kavatses kasutama hakata ka Ungari ning Läti, kusjuures Läti puhul lisanduks ka aktsiisimäär eraldi nikotiinikogusele e-vedelikus. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuses on esialgseks väljapakutud aktsiisimääraks 0,293 eurot milliliitri kohta, mis on arvutatud Itaalia eeskujul. Itaalia näidet ei ole aga õige eeskujuks võtta, sest tarbimisharjumused võivad olla erinevates piirkondades erinevad. Itaalia pole üldiselt Eestiga sarnane ja jääb kaugeks. Lisaks pole teada, millal seesugune uuring läbi viidi. Ka intervjuus Ingmar Kurega tuli välja, et e-sigarette on väga keeruline ja peaaegu võimatu võrrelda kasutamise pikkuse järgi tavasigaretidega, sest juba nikotiinikangus on erinev.

Ühelt poolt pole õiglane maksustada nikotiinisisalduse järgi, sest ka tavalisi tubakatooteid selle järgi ei maksustata. Samas pole e-vedelikud tubakatooted ning nende puhul pole midagi muud võimalik aluseks võtta. Seega teiselt poolt pole õiglane e-vedelikke maksustada ühtemoodi, sest siis pole vahet kas osta kangema või lahjema kontsentratsiooniga e-vedelikku. Nikotiinita e-vedelike tarbijaid justkui karistatakse ning neid on ka oluliselt vähem, mistõttu ei peaks olema põhiorhk nikotiinita e-vedelikel.

Kui maksustada nikotiinisalduse ja tavasigaretide põhjal, siis võib olla üheks võimaluseks võtta aluseks sigarettide maksimaalne nikotiinisaldus, mis ei tohi olla rohkem kui üks milligramm sigareti kohta (Tubakaseadus, § 8 lg 2, 01.01.2016). Tavalises pakis on 20 sigaretti, seega maksimaalselt 20 milligrammi nikotiini. E-sigaretide hiliseim jõustumise ajal kehtiv minimaalne makstav summa sigarettidelt Rahandusministeeriumi kava kohaselt on 2018. aastal, milleks on 113,39 eurot 1000 sigareti kohta (Tubakaseadus, § 56 lg 11, 01.01.2016). Seega ühe sigareti aktsiis oleks 0,113 eurot ning 1 milligrammi nikotiini maksaks 0,113 eurot. Põhjusel, et puudub vingugaas ja tõrv ning tegemist on töödeldud nikotiiniga, siis võiks määr olla väiksem. Koostisosade tõttu pole e-sigaret tubakaga sarnane peale selles sisalduva nikotiini. Seega on ka kahtluse all maksumäära loomine just tavasigaretide põhjal.

Järgmisena saab vaadata teiste riikide aktsiisimäärasid. Kui kavatsetakse e-vedelikke maksustada, siis Eestil oleks mõistlik rakendada sama või vähemalt sarnast aktsiisimäära nagu Lätis. Vastasel juhul tekib samasugune olukord nagu näiteks Itaalias ja Portugalis, kus peale e-vedelike maksustamist hakati tooteid ostma naaberriikidest ja mujalt väljaspoolt kodumaad. Läti maksumäärad on pigem väikesed ja ilmselt ei tohiks need niivõrd oluliselt tarbijate ostuharjumust muuta ja mõjutada.

Maksustamata jätmise poolt on see, et e-sigaretid pole nii kahjulikud. E-sigaretide kahjulikkusega seotud uuringuid tuleb aina juurde ja mitmed on saanud tulemusi, mille põhjal saab öelda, et e-sigaret on oluliselt ohutum tavasigaretist. Näiteks Inglismaa Arstide Kuninglik Kolleegium on võtnud seisukoha, et e-sigaretide kasutamist peaks suitsetajate seas isegi soodustama, et nad lõpetaksid tubakasuitsetamise, sest see on oluliselt ohutum. Seda mitte ainult kasutajatele endile vaid ka kõrvalseisjatele, keda tavasigareti suits kahjustab tekkinud kemikaalide tõttu. Moody uuringu põhjal võiks e-sigaretide kasutusele võtmisel olla suurem sääst kui nende maksustamisel saadav maksutulu. Tubakasuitsetamisega on seotud suur hulk terviseprobleeme, mis tekitavad tervishoiukulusid. Sellega on seotud ka oluline osa tulekahjusurmasid ja tulekahjudega seotud kulud. Kõiki tubakasuitsetamisega seotud kulusid/kahjusid saaks e-sigaretidele ülemineku korral väheneda, mistõttu võibki olla saadud sääst suurem kui saadav maksutulu nende maksustamisel.

Eurobaromeetri uuringu põhjal on Euroopa Liidus e-sigaretidele kuluv summa ehk hind oluline nii praeguste suitsetajate ja nende seas, kes soovivad suitsetamisest loobuda. Viimaseid on aga e-sigareti kasutajate hulgas umbes 67%. Ka autori läbi viidud küsitluse

tulemustest selgus, et kasutamise põhjuseks on selle ohutus, soov suitsetamisest loobuda, hinnaeelis ja see, et e-sigaretiga häiritakse kaaskodanikke vähem, sest see ei eralda vingugaasi ega ebameeldivat lõhna. Maksustamisega võetakse e-sigareti kasutajatelt ära võimalus kasutada ohutumalt alternatiivi, sest hind on nende jaoks oluline. Sealjuures ei tunneta praegugi paljud, et see oleks odavam kui tavasigaret. Aktsiisiga maksustades muudetakse toode veelgi kallimaks ja kohati isegi kallimaks kui tavasigaret, mis pole kindlasti õiglane, kuna e-sigareti puhul peaks olema tegemist ohutuma lahendusega. Maksustamisega võiks oodata, et sigareti ja e-sigareti hinnavahe oleks suurem. Vastasel juhul ei pruugi olla inimesele niivõrd oluline kumba ta kasutab. Rahvatervise seisukohalt on aga vahe oluline.

Alles 2015. aastal sai hakata Eestis nikotiiniga e-vedelikke legaalselt müüma. Kuigi nende müük oli eelnevalt keelatud, olid need siiski inimestele vabalt kättesaadavad. Mustal turul oli oluline roll ning ilmselt on see nüüdseks vähenenud. Aktsiisi rakendamine e-vedelikele elavdab koheselt musta turgu. Autori läbi viidud küsitlusest selgus, et kuigi e-sigareti kasutajad jätkaksid e-vedelike maksustamise korral e-sigareti kasutamist, pole see põhjus maksustamiseks. Kasutajad otsiksid võimaluse osta e-vedelikke kuskilt odavamalt, sealhulgas mustalt turult, või kavatsesid seda ise kokku segama hakata. Itaalia ja Portugali näitel on teada, et peale aktsiisi kehtestamist e-vedelikele langes valdkonna käive järsult. Hakati ostma mujalt ja ettevõtted registreerisid end naaberriikidesse. See tähendab, et planeeritud tulu jäi osaliselt saamata.

E-sigaretid võivad olla oma populaarsust kaotamas. Näiteks Eurobarometeri uuringu järgi on e-sigarette proovinud 12%, kuid kasutab 2% ehk proovijaid on palju, kuid kasutama jäävad seda pigem vähesed. Ka ühe suurima Eestis tegutseva ettevõtte Elgery Group OÜ käive langes võrreldes 2013. aastaga oluliselt. Samas võib olla põhjuseks hoopis konkurentsi suurenemine või regulatsioonid, mis põhjustavad ettevõtetele samuti raskusi ja mille tõttu kliendibaas langeb. Seega ei pruugi oodatav maksutulu üldse soovitud summas laekuda musta turu või populaarsuse languse tõttu. Võimalik, et praegused piirangud näiteks vanusele, reklaamile ja kasutamise kohtadele on hetkel piisavad. Peaks kaaluma, kas maksustamine on kasulik või teeb see hoopis rohkem kahju ja suunab e-sigareti kasutajad tavasigareti juurde (tagasi). Kindlasti pole õige maksustada e-sigarette ainult riigieelarve täitmiseks ehk see ei tohiks olla maksustamise põhjuseks. Kui e-sigarette maksustada, siis peaks olema ka selge, mida kogutava maksutuluga tehakse. Tavasigareti puhul on arusaadav, et see on tagajärgedega tegelemiseks ehk maksutulu võib minna näiteks suitsetajate tervisekuludele.

Euroopa Komisjon pole veel e-sigarettide osas ühtset seisukohta välja toonud, mistõttu võiks Eesti nende maksustamisega oodata kuni kehtima hakkavad ühtsed reeglid kõigile. Kui aktsiisi rakendatakse riigiti erinevalt, siis ei too see soovitud tulemusi. Ootamise plussiks on ka teistelt riikidelt õppimise võimalus. Saab näha, kuidas tulevad aktsiisi kogumisega toime need, kes aktsiisi e-vedelikele on rakendanud, millised on tekkinud probleemid ja kuidas on need lahendatud.

Võttes arvesse kõike eelnevat, siis ühest küljest ei peaks valima lahendust, mis on kõige lihtsam, vaid mis oleks õigem. Kui pole otsest alust, miks peaks maksustama ka nikotiinita e-vedelikud, siis ei peaks seda ka tegema, kuni pole teada, et see on tõesti inimesele oluliselt kahjulik. Peaks olema valmis ka keerulisemateks situatsioonideks. Kõiki e-vedelikke kontrollida ei jõua, kuid kontrolle saab aeg-ajalt teha ja selleks on loodud ka lihtsad kiirtestid. Muidugi on alati olemas oht, et nikotiiniga e-vedelikke hakatakse müüma nikotiinita e-vedeliku nime all. Seesugune olukord on eriti kiire tekkima, kui e-vedelikke otsustatakse kohe jõuliselt maksustada.

Parima võimaliku lahenduse leidmiseks peaksid koostööd tegema nii riik kui ka e-sigareti kasutajad. Selleks, et ei tehtaks liiga kiirelt ennatlikke otsuseid tuleb kuulata mitmeid osapooli. Autori arvates võiks Eesti esialgu e-sigarettide maksustamisega oodata, et näha, mida on see endaga toonud kaasa teistes riikides ja kuidas on erinevates olukordades tegutsenud ja kui tulemuslik see on olnud. See oleks võimalus õppida teistelt ja tegutseda seeläbi tagajärgi ennetavalt. Praegu oleks kogutav maks niivõrd väike ega pruugi katta ka maksu administreerimisega seotud kulusid. Kui maksustada, siis teha seda sarnaselt Lätile ja maksustada samade või sarnaste maksumääradega. Parem oleks keskenduda siis just nikotiiniga e-vedelikele ehk maksustada nikotiinikoguse järgi. Seega võiks maksustamisel e-vedelikus sisalduva nikotiini maksumääraks olla sarnaselt Lätile 0,005 eurot nikotiini milligrammi kohta.

KOKKUVÕTE

Klassikaliste tubakatoodete kõrvale on ilmunud tänu tehnoloogia arengule tubakatoodetega sarnaselt kasutatavad tooted nagu elektroonilised sigaretid ehk e-sigaretid, milles kasutatavas e-vedelikus puudub tubakas, kuid, mis võib sisaldada sõltuvusttekitavat ainet nikotiini. Paljud riigid pole veel selgusele jõudnud, kuidas peaks e-sigarette määratlema ja reguleerima. Kui vanuse- ja kasutamise piirangud on neile sarnased tavasigaretide piirangutega, siis suuri probleeme tekitab küsimus, kas ja kuidas peaks neid aktsiisiga maksustama. Arvamused jagunevad kaheks, kus ühe arvamuse põhjal peaks e-sigaretide sarnasuse ja kasutamise eesmärgi tõttu tavasigaretidele maksustama neid samamoodi nagu tubakatooteid. Teise arvamuse järgi, peaks neid vaatlema tavatubakatoodetest eraldi ja neid mitte maksustama või maksustama väiksemal määral. E-sigaretide maksustamise temaatika on päevakorda kerkinud ka Eestis.

Magistritöö eesmärgiks oligi välja selgitada Euroopa Liidu liikmesriikide e-sigaretide maksustamise praktika ja pakkuda välja lahendus või võimalikud lahendusvariandid, kas ja kuidas maksustada aktsiisiga e-sigarette Eestis. Selleks toodi välja e-sigaretide maksustamise poolt- ja vastuargumente artiklitest ja uuringutest, analüüsiti e-sigaretide kasutamist ja maksustamist Euroopa Liidus, analüüsiti e-sigarette müüvate ettevõtete majandusaastaaruandeid, küsitleti e-sigareti kasutajaid ning intervjueriti E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu juhatuse esimeest Ingmar Kurge.

Töös selgus, et tavasigaretide aktsiisimäär on oluliselt tõusnud, mis on omakorda tõstnud sigaretipaki hinda. Kui enne polnud sigarettidele turult leida samaväärset alternatiivi, siis e-sigaretide näol on alternatiiv tekkinud, mis võib olla tunduvalt odavam. E-sigaretide maksustamise pooltargumentideks on kasvav turg, ebavõrdse konkurentsi teke tubakaturul, võimalik tubakaaktsiisi vähenemine, kui praegused suitsetajad lähevad üle e-sigareti kasutamisele. Samuti pole see täiesti ohutu ning sisaldab nikotiini. Lisaks kardetakse, et e-sigarette võivad kasutama hakata mitte-suitsetajad ja noored. Samas arvavad paljud, et e-sigaretide kasutusele võtmine on pigem kasulik ja nende maksustamine teeks vaid kahju. Mitme uuringu tulemusena on selgunud, et e-sigaretid on kordades ohutumad kui

tavasigaretid. Seega võiks tänu nende kasutamisele väheneda suitsetamisega seotud kulud nagu tervisekulud ja sigarettidest põhjustatud tulekahjude kulud.

Magistritööst ilmnes, et nii Itaalia, Läti kui ka Ungari aktsiisimäärad rakenduvad nii nikotiiniga kui ka nikotiinita e-vedelikele ning Portugal ja Rumeenia on maksustanud vaid nikotiiniga e-vedelikud. Läti on ainuke, kes kavatseb e-vedelikke hakata maksustama diferentseeritult nikotiinisisalduse järgi. Kõige väiksemad aktsiisimäärad on Lätil ja Rumeenial. On teada, et maksustamise tulemusena pole Itaalias ja Portugalis läinud kõik loodetult ning see on elavdanud musta turgu.

E-sigarette müüvate ettevõtete müügitulu analüüsisist selgus, et mitmel on käibed oluliselt langenud. Mõned on viidanud karmimatele regulatsioonidele, mis on muutnud tegevuse jätkamise keerulisemaks. Põhjuseks võib olla aga ka konkurentsi suurenemine või e-sigaretide kasutamise populaarsuse langus. E-sigaretide kasutajate seas läbi viidud küsitlusest ilmnes, et kuigi ollakse valmis e-vedelike maksustamise korral nende eest mõnevõrra rohkem maksma, siis Rahandusministeeriumi poolt pakutud esialgne aktsiisimäär oleks liiga suur. Kui e-vedelik tõuseks tarbijate jaoks rohkem, kui nad oleksid valmis maksma, siis hakataks seda ise kokku segama või proovitakse osta seda teistest riikidest odavamalt või isegi mustalt turult. Hüpootees, mille kohaselt e-sigaretide või e-vedelike maksustamisel jäädakse nende kasutamise juurde ega minda tagasi tavasigareti kasutamise juurde, sai uuringus kinnitust. Kuigi see võib anda signaali maksustamiseks, on suur oht, et leitakse odavamad ostukohad, sealjuures must turg.

Intervjuu Ingmar Kurega tõi selgust asjaollu, et e-sigaretide maksustamiseks Eestis võib olla liiga vara. Kõige eelneva uuritu põhjal leiabki autor, et e-vedelikke ei peaks veel Eestis maksustama, sest alles 2015. aastal tulid nikotiiniga e-vedelikud legaalselt müügile ning maksustamine elavdaks uuesti musta turgu. Samuti ei ole planeeritud maksutulu e-vedelikest kooskõlas reaalse olukorraga turul. Kui aga maksustada, võiks seda teha Läti eeskujul, mis ei pruugi olla e-sigareti kasutajatele nii tuntav ja vältimaks muid probleeme, mis tekivad jõulisest maksustamisest.

Autor leiab, et magistritöö täitis oma eesmärgi. Töös on esitatud ülevaade e-sigaretide kasutamisest ja maksustamisest Euroopa Liidus ning autor on välja toonud, mis suuna võiks võtta e-sigaretide maksustamise teemal Eesti. Tegemist pole kindlasti lõpliku lahendusega ning vajab edasist uurimist ja koostööd nii riigi kui ka e-sigareti kasutajate ja müüjate vahel.

VIIDATUD ALLIKAD

86% e-sigareti kasutajatest suitsetab nikotiiniga e-sigarette. Eesti Maksumaksjate Liit.
<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=1628>
(11.01.2016)

About the FEMA GRAS™ Program. Flavor and Extract Manufacturers Association.
<http://www.femaflavor.org/gras> (6.04.2016)

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogus 4. detsembril 2002. a – RT I, 2003, 2, 17.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogus 4. detsembril 2002. a – RT I, 30.12.2010, 6.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogus 4. detsembril 2002. a – RT I, 20.12.2012, 4.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogus 4. detsembril 2002. a – RT I, 05.11.2013, 10.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogus 4. detsembril 2002. a – RT I, 17.12.2015, 17.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus. Vastu võetud Riigikogus 4. detsembril 2002. a – RT I, 17.12.2015, 18.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus. Avaldatud 11.12.2015. Rahandusministeerium.

Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. (2015). Euroopa Komisjon.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_429_en.pdf (11.01.2016)

Boseley, S. (2015). Hon Lik invented the e-cigarette to quit smoking – but now he's a dual user. – *The Guardian*, 9.06.2015.

Callison, K., Kaestner, R. (2014). Do Higher Tobacco Taxes Reduce Adult Smoking? New Evidence of the Effect of Recent Cigarette Tax Increases on Adult Smoking. – *Economic Inquiry*, vol. 52, no. 1, pp. 155-172.

- Castaldelli-Maia, J.M., Ventriglio, A., Bhugra, D. (2016). Tobacco smoking: From 'glamour' to 'stigma'. A comprehensive review. – *Psychiatry & Clinical Neurosciences*, vol. 70, no. 1, pp. 24-33.
- Chaloupka, F.J. IV, Peck, R., Tauras, J.A., Xu, X., Yurekli, A. (2010). Cigarette Excise Taxation: The Impact of Tax Structure on Prices, Revenues, and Cigarette Smoking. – *National Bureau of Economic Research*, working paper number 16287.
- Código dos impostos especiais de consumo (CIEC) (Decreto-Lei n.º 73/2010, de 21 de Junho). Portugali Maksu- ja Tolliamet.
<http://www.dgaiec.min-financas.pt/NR/rdonlyres/D42E5CC2-B865-49CA-8AF7-AD894560A3A4/0/CIEC.pdf> (23.02.2016)
- Davey, M. The European tobacco trade from the 15th to the 17th centuries.
<https://www.lib.umn.edu/bell/tradeproducts/tobacco> (7.03.2016)
- Ebakvaliteetne või odav e-vedelik. Mis on tagajärjed? Nicorex.
<https://www.nicorex.eu/ebakvaliteetne-voi-odav-e-vedelik-mis-on-tagajarjed/>
 (25.04.2016)
- E-cigarettes and Lung Health. American Lung Association.
<http://www.lung.org/stop-smoking/smoking-facts/e-cigarettes-and-lung-health.html>
 (4.04.2016)
- E-Cigarette Taxation: Frequently Asked Questions. Tobacco Control Legal Consortium.
<http://publichealthlawcenter.org/sites/default/files/resources/tclc-fs-ecig-taxation-2015.pdf> (26.03.2016)
- E-cigarette tax hampers Portuguese market growth. ECigIntelligence.
<http://ecigintelligence.com/e-cigarette-tax-hampers-portuguese-market-development/>
 (26.03.2016)
- Electronic nicotine delivery systems: report by WHO. (2014). World Health Organization.
http://apps.who.int/gb/fctc/PDF/cop6/FCTC_COP6_10-en.pdf (9.03.2016)
- EMTAK tegevusalad. Registrate ja Infosüsteemide Keskus.
<http://www.rik.ee/et/e-ariregister/emtak-tegevusalad> (07.05.2016)
- E-sigaret. Levia.
<http://www.levia.ee/e-sigaret/> (18.03.2016)
- E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu vastus Rahandusministeeriumi E-sigaretide maksustamise eelnõu (VTK) väljatöötamise kavatsusele. MTÜ E-sigareti müüjate ja kasutajate liit.
<http://e-liit.ee/suhtlus-riigiga/14-e-sigareti-mueuejate-ja-kasutajate-liidu-vastus-rahandusministeeriumi-e-sigaretide-maksustamise-eelnou-vtk-vaeljatooetamise-kavatsusele> (25.04.2016)

- E-sigareti teemaline küsitlus. MTÜ E-sigareti müüjate ja kasutajate liit.
<https://docs.google.com/forms/d/17WKu0eChcuJhMk-LEsGuNksSa2Wj0yBic2KeYEnaFXk/viewanalytics> (3.05.2016)
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/40/EL. Vastu võetud Euroopa Parlamendis ja Euroopa Liidu Nõukogus 3. aprillil 2014. a – ELT, 29.4.2014, L127.
- Fact sheet on reduced ignition propensity (RIP) cigarettes. Euroopa Komisjon.
http://www.who.int/tobacco/industry/product_regulation/factsheetreducedignitionpropensitycigarettes/en/ (13.03.2016)
- Figueroa, D. (2015). Italy: E-Cigarette Taxation Regime.
<http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/italy-e-cigarette-taxation-regime/>
 (5.01.2016)
- Fraser, D., Weierb, M., Keanec, H., Gartner, C. (2015). Vapers' perspectives on electronic cigarette regulation in Australia. – *International Journal of Drug Policy*, vol. 26, no.6, pp. 589–594.
- Gallus, S., Lugo, A., Pacifici, R., Pichini, S., Colombo, P., Garattini, S., La Vecchia, C. (2014). E-Cigarette Awareness, Use, and Harm Perceptions in Italy: A National Representative Survey. – *Nicotine & Tobacco Research*, vol. 16, no. 12, pp. 1541–1548.
- Global Tobacco: Key Findings part 3 – Vapour Products. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/global-tobacco-key-findings-part-3-vapour-products/report> (7.03.2016)
- Gruber, J., Mullainathan, S. (2002). Do cigarette taxes make smokers happier? – *National Bureau of Economic Research*, no. 8872, pp. 1-38.
- Illegaalsete tubakatoodete tarbimine ja kaubandus Eestis 2014 (elanike hinnangute alusel). (2014). Eesti Konjunkturiinstituut.
https://www.mkm.ee/sites/default/files/illegaalsete_tubakatoodete_tarbimine_ja_kaubandus_eestis_2014_elanike_hinnangute_alusel_.pdf (20.05.2016)
- Informatsioon e-sigarettide täitmiseks mõeldud vedelike kohta. E-smoke OÜ.
<http://e-smoker.ee/index.php?route=pavblog/blog&id=15> (25.04.2016)
- Ivask, P. (2014). E-sigarettide äri tahmane pool. – *Äripäev*, 03.08.2014.
- Korduma kippuvad küsimused. Nicorex.
<https://www.nicorex.eu/korduma-kippuvad-kusimused/> (26.03.2016)
- Kurg, Ingmar. MTÜ E-sigareti müüjate ja kasutajate liidu juhatuse esimees. Helisalvestis. (03.05.2016)

- Lisko, J.G., Tran, H., Stanfill, S.B., Blount, B.C., Watson, C.H. (2015). Chemical Composition and Evaluation of Nicotine, Tobacco Alkaloids, pH, and Selected Flavors in E-Cigarette Cartridges and Refill Solutions. – *Nicotine & Tobacco Research*, vol. 17, no, 10, pp. 1270-1278.
- Mainous, A.G., Tanner, R.J., Mainous, R.W., Talbert, J. (2015). Health Considerations in Regulation and Taxation of Electronic Cigarettes. – *The Journal of the American Board of Family Medicine*, vol. 28, no. 6, pp. 802-806.
- Majandusaasta aruanne 2013. Elgery Group OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2013. E-smoke OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. ABC Smoke Eesti OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. Cigarex technology OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. DIGITAL STEAM OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. Elgery Group OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. EntireIT OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. E-smoke OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. HAPP OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. Nico Holding OÜ
- Majandusaasta aruanne 2014. Nicorex Baltic OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. RX-Muster OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2014. Serbal Kaubandus OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2015. Infrapop OÜ.
- Majandusaasta aruanne 2015. OÜ EcoMania.
- Maksu- ja Tolliameti 21.05.2016. a e-kiri.
- Marini, F. (2015). Vaping Wars in Italy. July 7h Street Protest: United Against Tax and PMI's Lobby.
<https://agivapenews.com/2015/06/30/vaping-wwars-italy-ecig-pmi-lobby-protest/>
 (26.03.2016)
- Mis on e-sigaret. SKYsmoke.
<http://skysmoke.eu/et/e-sigaret.html> (10.03.2016)

- Moody, J.S. (2015). E-Cigarettes poised to Save Medicaid Billions. Policy analysis.
<http://www.statebudgetsolutions.org/publications/detail/e-cigarettes-poised-to-save-medicaid-billions> (4.01.2016)
- Neilson, L., Mankus, C., Thorne, D., Jackson, G., DeBay, J., Meredith, C. (2015). Development of an in vitro cytotoxicity model for aerosol exposure using 3D reconstructed human airway tissue; application for assessment of e-cigarette aerosool. – *Toxicology in Vitro*, vol. 29, no. 7, pp. 1952-1962.
- Nicotine without smoke: Tobacco harm reduction. (2016). Royal College of Physicians.
<https://www.rcplondon.ac.uk/projects/outputs/nicotine-without-smoke-tobacco-harm-reduction-0> (6.05.2016)
- Nõukogu Direktiiv 2011/64/EL. Vastu võetud Euroopa Liidu Nõukogus 21. juunil 2011. a – ELT, 7.07.2011, L 176.
- Par akcīzes nodokli. Vastu võetud Lāti Parlamendis 30.10.2003. – Latvijas Vēstnesis, 14.11.2003, 161, 2926.
- Par tabakas izstrādājumu realizācijas, reklāmas un lietošanas ierobežošanu. Vastu võetud Lāti Parlamendis 18.12.1996. – Latvijas Vēstnesis, 01.07.1997, 3/4, 718/719.
- Portuguese government to tax e-cigarettes and chewing tobacco. Algarve Daily News.
<http://algarvedailynews.com/news/3701-portuguese-government-to-tax-e-cigarettes-and-chewing-tobacco> (26.03.2016)
- Reklaamiseadus. Vastu võetud Riigikogus 12. märtsil 2008. – RT I, 12.03.2015, 83.
- Rettman, A. (2016). E-cigarette tax sets scene for EU lobbying war.
<https://euobserver.com/science/132510> (8.04.2016)
- Roudik, P. (2015). Serbia: E-Cigarette Taxation Introduced.
<http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/serbia-e-cigarette-taxation-introduced/>
 (26.03.2016)
- Rüther, T., Wissen, F., Linhardt, A., Aichert, D.S., Pogarell, O., de Vries, H. (2016). Electronic Cigarettes – Attitudes and Use in Germany. – *Nicotine & Tobacco Research*, vol. 18, no. 5, pp. 660-669.
- Sadilov, M., Õun, K. (2013). Maksustamine ning aktsiisid Eestis. – Eesti Statistika kvartalikirj, no 2, pp. 56-69.
<https://www.stat.ee/dokumendid/70127> (9.03.2016)
- Seitse müüti e-sigareti kohta. Nicorex.
<https://www.nicorex.eu/seitse-muuti-e-sigareti-kohta/> (4.04.2016)
- Slama, K. (1995). Tobacco and Health. New York: Plenum Press.

Smokeless non-tobacco cigarette US 3200819 A. Google: Patents.
<http://www.google.com/patents/US3200819> (10.03.2016)

Zandera Ltd kaebus Ravimiameti 9. aprilli 2013. a otsuse nr RDH-1/2435-3 tühistamiseks ja Ravimiameti kohustamiseks jätta ravimina määratlemata Zandera Ltd tooted E-Lites Light 1,6%, E-Lites Menthol 1,6% ja E-Lites Regular 2,4% nr 3-3-1-5-15. Riigikohtu halduskolleegium. 28.04.2015.
<http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-3-1-5-15> (20.04.2016)

Taxes and categories of Nicotine. Matchless.
<http://www.matchlessecig.co.uk/blog/taxes-and-categories-of-nicotine/> (26.03.2016)

The excise duty on electronic cigarettes will be applied in Romania from 2016. (2015). Vapoblog.
<https://vapoblog.wordpress.com/2015/03/24/the-excise-duty-on-electronic-cigarettes-will-be-applied-in-romania-from-2016/> (25.03.2016)

Tremblay, M-C., Pluye, P., Gore, G., Granikov, V., Filion, K.B., Eisenberg, M.J. (2015). Regulation profiles of e-cigarettes in the United States: a critical review with qualitative synthesis. – *BMC Medicine*, vol. 13, no. 1, pp. 1-6.

Tributação de novos produtos de Tabaco. – Lei do OE/2015. Portugali Maksu- ja Tolliamet.
http://www.dgaiec.min-financas.pt/NR/rdonlyres/B5E9E284-4FE4-4451-8927-34CEEF2A913D/0/35037_2014.pdf (23.02.2016)

Trill, P.C. (2015). Italian court rejects linkage of e-cig taxation with tobacco.
<https://agivapenews.com/2015/05/20/italian-court-rejects-linkage-of-e-cig-taxation-with-tobacco-ecigintelligence-com/> (26.03.2016)

Tubakaaktsiisi analüüs. (2015). KPMG.
www.riigikogu.ee/download/49700f9a-130b-4c89-8c6c-bb289abb1235 (21.03.2016)

Tubakaseadus. Vastu võetud Riigikogus 4. mail 2005. a – RT I, 17.12.2015, 17.

Tubakaseadus. Vastu võetud Riigikogus 4. mail 2005. a – RT I, 17.12.2015, 20.

Tubakaseaduse muutmise seadus. Vastu võetud Riigikogus 17. veebruaril 2016. a – RT I 2016, 08.03.2016, 1.

Tubakaseaduse muutmise seaduse eelnõu. Algatanud Vabariigi Valitsus 4. aprillil 2016. a nr 2-6/16-00708.

Tubakatooted. Eesti Maksu- ja Tolliamet.
<http://www.emta.ee/et/ariklient/aktsiisid-vara-hasartmang/tubakatooted> (7.03.2016)

Valdre, L. (2015). Riigikohtu otsus tõi nikotiiniga e-suitsu vedelikud poelettidele.
<http://arileht.delfi.ee/news/uudised/riigikohtu-otsus-toi-nikotiiniga-e-suitsu-vedelikud-poelettidele?id=72629039> (20.04.2016)

- Vapour Devices in Estonia. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/vapour-devices-in-estonia/report> (7.03.2016)
- Vapour Devices in Hungary. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/vapour-devices-in-hungary/report> (7.03.2016)
- Vapour Devices in Italy. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/vapour-devices-in-italy/report> (7.03.2016)
- Vapour Devices in Latvia. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/vapour-devices-in-latvia/report> (7.03.2016)
- Vapour Devices in Portugal. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/vapour-devices-in-portugal/report> (7.03.2016)
- Vapour Devices in Romania. (2015). Euromonitor International.
<http://www.euromonitor.com/vapour-devices-in-romania/report> (7.03.2016)
- Vapour devices in the US. (2015). Euromonitor International.
<http://www.portal.euromonitor.com/portal/analysis/tab> (26.03.2016)
- Voigt, K. (2015). Smoking Norms and the Regulation of E-Cigarettes. – *American Journal of Public Health*, vol. 105, no. 10, pp. 1967-1972.
- Whaley, A. Exploding E-Cigs and Other Headlines Designed to Scare You.
<http://info-electronic-cigarette.com/exploding-e-cigs-and-all-those-other-headlines-designed-to-scare-you/> (6.04.2016)
- What's In a Cigarette? American Lung Association.
<http://www.lung.org/stop-smoking/smoking-facts/whats-in-a-cigarette.html>
 (14.04.2016)
- Zhu, S-H., Sun, J.Y., Bonnevie, e., Cummins, S.E., Gamst, A., Yin, L., Lee, M. (2014). Four hundred and sixty brands of e-cigarettes and counting: implications for product regulation. *Tobacco Control*. – *Tobacco Control*, vol. 23, no. S3, pp. pii3-iii9.
- Tervezet: A jövedéki adóról. Ungari Valitsus.
<http://www.kormany.hu/download/b/98/a0000/jogszabalyterv.zip#!DocumentBrowse>
 (10.04.2016)
- Statistika andmebaas: riigieelarvesse laekunud maksud. Statistikaamet.
http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/varval.asp?ma=RR01&ti=RIIGIEELARVESSE+LAEKUNUD+MAKSUD&path=../Database/Majandus/14Rahandus/08Valitsemissektori_rahandus/04maksud/&search=RIIGIEELARVESSE+LAEKUNUD&lang=2 (11.03.2016)

SUMMARY

PRACTICE OF TAXATION OF E-CIGARETTES IN EUROPEAN UNION AND THEIR POTENTIAL TAXATION IN ESTONIA

Kaili Paas

There are new increasingly popular products in tobacco market, called electronic nicotine delivery systems or electronic cigarettes, which simulate smoking and deliver nicotine to users in the form of a vapor. Many countries have not yet clarified how to define or regulate e-cigarettes. There are already restrictions on the sale and use of these products and the next frontier in e-cigarette regulation is taxation. Opinions about taxation are divided into two. Some have suggested that e-cigarettes should have the same regulations as combustible cigarettes. Others say, that e-cigarettes are not tobacco products and these should be untaxed or marginally taxed. E-cigarettes taxation has also come to a subject in Estonia.

The purpose of this Master's Thesis was to examine the practice of e-cigarettes taxation among European Union members and to propose a solution, whether and how to tax e-cigarettes in Estonia. In order to achieve the purpose of this paper, arguments for and against the taxation of e-cigarettes were brought out from articles and surveys, revenues of companies, who sell e-cigarettes, were analysed, questionnaire among e-cigarette users was conducted and Ingmar Kurg, who is the chairman of the board at Alliance of E-cigarette Sellers and Users, was interviewed.

There are reasons, why excise tax should be applied to e-cigarettes. For example, the market of e-cigarettes is growing, unfair competition in the tobacco market is emerging, revenues from tobacco excise taxes are decreasing if present smokers switch to e-cigarettes. Beside that, these new vapour devices are not harmless and these might contain nicotine, which cause addiction. Tobacco control and public health advocates are concerned that e-cigarettes might be attractive to non-smokers and young people. On the other side, some think

that switching from traditional cigarettes to e-cigarettes is rather useful and they have potential for harm reduction, which means that extending cigarettes tax to e-cigarettes hampers benefiting from the e-cigarettes adoption. Many studies have shown that e-cigarettes are many times safer than traditional cigarettes. As a result of e-cigarettes adoption, costs related to tobacco smoking and costs of fires caused by combustible cigarettes could decline.

Master's Thesis revealed that Italy, Latvia and Hungary apply excise taxes on all the fluids (also e-liquids) used in e-cigarettes and Portugal and Romania only to fluids containing nicotine. Latvia is also going to tax the nicotine by the amount. Due to the taxation, the e-cigarette market in Italy and Portugal lost some of its value and the proportion of black market increased.

Analysis of the revenues of the e-cigarette sellers, revealed, that some companies' revenues have significantly declined. Some have referred to stricter regulations, that have made continuing more difficult. Revenues might have also decreased due to the increased competition or because of the fall in the popularity of e-cigarettes. Survey among e-cigarette users revealed that even though users are willing to pay somewhat more for e-liquids used in e-cigarettes after taxation, excise tax proposed by Ministry of Finance is too high. If the price of e-liquid increases more than users are willing to pay then they might start mixing their own fluids or they try to buy it from other countries or even from the black market. The Author of this Master's Thesis set a hypothesis: e-cigarette users continue using e-cigarettes and would not start using (again) tobacco if e-cigarettes or e-liquids are taxed. Hypothesis was proven, but it would not be the reason for taxation, because as said before, users might use cheaper solutions, including black market.

Interview with Ingmar Kurg confirmed the findings that it is too early for taxing e-cigarettes in Estonia. Author suggests that excise tax on e-liquids should not yet be imposed in Estonia. E-liquids with nicotine have been legally available only one year and planned revenue from taxes is not in compliance with actual market situation. If Estonia still wants to impose excise taxes on e-liquid, it should be done similarly to Latvia to prevent problems arising from the different excise tax. There is a need for more research and cooperation between government, e-cigarette users and sellers, to find a solution, which is the best for all parties.

LISAD

Lisa 1. Fikseeritud ja proportsionaalse määra mõjude võrdlus

Fikseeritud määr	Proportsionaalne määr
Säilitab tubakatoodete kvaliteeti, sest kvaliteetsem tubakatoode ei ole oluliselt kallim kui vähemkvaliteetne.	Vähendab kvaliteeti, sest lisandub hinnale ja tootjad püüavad hinda hoida võimalikult madalal ning tarbija hakkab samuti eelistama odavamaid, kuid vähemkvaliteetset toodangut.
Vähendab odavamate brändide kättesaadavust ja tootemarkide valikut.	Säilitab enam madala hinnaga ja atraktiivsemate toodete valikut turul.
Vähendab hinnaerinevusi odavamate ja kallimate markide vahel.	Piirab tootjate võimalusi, tugevam hinnakonkurents. Atraktiivne situatsioonis, kus tootjatel on teatav monopolne võim ning tootevalik on kitsas.
Sobilik juhul, kui maksustamise üheks eesmärgiks on muuta välismõju, mis on toote väärtuse asemel pigem seotud kogusega, st ohjeldab tarbimist.	Ei vähenda tarbimist, sest arvestatakse hinna pealt ning tarbija hakkab eelistama odavamat kaupa, kuid kogus ei muutu.
Kergem hallata, võimalik füüsiliselt kontrollida.	Kontroll on keerulisem, nõudes pidevalt muutuva väärtuse hindamist.
Kogutakse tootmis-, importimis- või hulгимүүги staadiumis ning on lihtne ühikutes arvestada.	Tekitab probleeme, kui hulгимүүги tasandil rakendatakse aktsiisi, mille määr on arvestatud jaemүүги hinna põhjal, takistades jaemүүjatel kaubelda kõrgema või madalama hinnaga.
Minimeerib EL liikmesriikide vahelist piiriülest kaubandust.	Eelistatud, kui odavam bränd on kodumaise päritoluga, kaitstes kodumaiseid tootjaid.
Suurendab illegaalset kaubandust.	Piirab illegaalset kaubandust.

Allikas: (Tubakaaktsiisi analüüs, 6)

Lisa 2. Eesti riigieelarvesse laekunud tubakaaktsiis ja sigaretipaki levinuim hind (eurodes)

Aasta	Sigaretide aktsiis	Sigarillode aktsiis	Sigarite aktsiis	Muu tubakatoote aktsiis	Tubaka-aktsiis kokku	Sigareti levinuim hind
2004	..	..	..	..	58 665 880	1,05
2005	..	..	..	..	78 965 680	1,15
2006	..	..	..	..	77 213 360	1,25
2007	..	..	..	..	97 732 870	1,35
2008	..	..	..	..	97 123 590	1,41
2009	131 410 700	620 480	35 501	1 379 135	133 444 600	2,06
2010	112 138 600	604 170	24 425	1 900 891	114 668 100	2,04
2011	143 064 700	760 680	42 230	655 950	144 523 500	2,21
2012	156 763 600	912 440	50 900	527 140	158 254 100	2,43
2013	165 076 300	948 400	-27 430	624 001	166 621 200	2,62
2014	176 647 500	988 446	58 548	467 162	178 161 700	2,82
2015	181 841 900	1 069 282	57 233	499 211	183 467 600	3,00

Allikas: (Statistika andmebaas: riigieelarvesse ...; Maksu- ja Tolliameti 21.05.2016. a e-kiri)

Lisa 3. E-sigarettide kasutamine Euroopa Liidu liikmesriikides

	Kasutavad praegu elektroonilisi sigarette või sarnaseid elektroonilisi seadmeid	Kasutasid neid enne, kuid enam mitte	On neid proovinud, kuid hetkel ei kasuta	Proovijaid kokku	Pole neid kunagi kasutanud	Ei tea
EU28	2%	3%	7%	12%	87%	1%
Portugal	2%	1%	3%	6%	94%	0%
Sloveenia	0%	1%	6%	7%	93%	0%
Kreeka	1%	1%	6%	8%	92%	0%
Slovakkia	1%	1%	5%	7%	92%	1%
Rootsi	0%	1%	7%	8%	92%	0%
Saksamaa	1%	1%	6%	8%	91%	1%
Hispaania	1%	3%	5%	9%	91%	0%
Itaalia	1%	2%	5%	8%	91%	1%
Ungari	0%	2%	5%	7%	91%	2%
Belgia	1%	3%	5%	9%	90%	1%
Leedu	0%	2%	7%	9%	90%	1%
Holland	2%	3%	5%	10%	90%	0%
Austria	1%	2%	6%	9%	90%	1%
Rumeenia	0%	2%	6%	8%	89%	3%
Horvaatia	1%	2%	6%	9%	88%	3%
Luksemburg	1%	1%	10%	12%	87%	1%
Bulgaaria	1%	2%	9%	12%	86%	2%
Malta	0%	3%	9%	12%	86%	2%
Soome	1%	3%	9%	13%	86%	1%
Iirimaa	3%	3%	6%	12%	85%	3%
Tšehhi Vabariik	1%	3%	11%	15%	84%	1%
Taani	2%	5%	8%	15%	84%	1%
Läti	1%	2%	12%	15%	84%	1%
Poola	2%	2%	10%	14%	84%	2%
Ühendkuningriik	4%	3%	8%	15%	84%	1%
Eesti	1%	2%	12%	15%	83%	2%
Küpros	2%	4%	11%	17%	82%	1%
Prantsusmaa	4%	5%	12%	21%	78%	1%

Allikas: (Attitudes ..., 77)

Lisa 4. E-vedelikes kasutatavad koostisosad ja nende protsentuaalne suhe

Koostisosa	Kirjeldus
Glütserool ehk glütseriin (VG)	Farmaatsia-, toiduaine- ja hügieenitööstuses laialt kasutatav lihtne, värvitu, lõhnatu, magusamaitsealine ja viskoosne orgaaniline aine. See muudab vedeliku niiskeks auruks ehk see on kui sigaretsuitsu asendaja.
Propüleenglükool (PG)	Peaaegu maitsetu ja lõhnatu orgaaniline aine, mis on väiksema tihedusega kui glütserool. See on levinud toiduainetööstuses niiskuse säilitajana ja lahjendajana. Tegemist on baasainega lõhnatugevdaja vedeldamiseks.
Lõhna- ja maitseained	E-vedelike maitsestamiseks kasutatakse enam-jaolt tavalisi toidumaitsestajaid, kuid on olemas ka just spetsiaalselt e-vedelike jaoks kohandatud maitsestajad. Viimased on puhtamad kui toiduaine tööstuses kasutatavad.
Destilleeritud vesi	Destilleeritud vesi on vajalik õige paksuse saavutamiseks ning see teeb e-vedeliku vedelamaks.
Nikotiin	Tubakalehtede ekstraheerimise teel ehk tööstuslikult toodetud nikotiin, mis on WHO poolt klassifitseeritud ka kui nikotiinisõltuvuse raviks kasutatava toimeainena. Tegemist on toksilise ainega, mis põhjustab sõltuvust.

Koostisosade protsentuaalne suhe	Kirjeldus
Traditsiooniline: 55% PG + 35% VG + 10% vesi	Variant, mis sobib peaaegu kõikidele e-sigarettidele, optimaalse kvaliteedi ja maitsetugevusega.
Sametine pilv: 80% VG + 20% vesi	Puudub propüleenglükool, mistõttu pole maitse hästi eristatav. Antud kombinatsioon eraldab palju auru.
Jäine tera: 95% PG + 5% vesi	Puudub glütseriin, mis sobib selle suhtes allergilistele inimestele. Antud kombinatsioon ajab kõhima, paneb kurgu kipitama, sest aur on liialt kuiv.

Märkus: teised ained lahustuvad kas glütseriinis või propüleenglükoolis.

Allikas: Autori koostatud (Informatsioon ...; E-sigareti müüjate ...; Ebakvaliteetne ...; Kohtuasi 3-3-1-5-15)

Lisa 5. Küsitluse näidis

Vanus

...

Sugu

- Mees
- Naine

Kui kaua olete e-sigaretti kasutanud?

...

Mis on e-sigaretti kasutamise põhjuseks? (Võib valida mitu varianti)

- Soov suitsetamisest loobuda
- E-sigaret kahjustab tervist vähem kui tavasigaret
- E-sigaretti kasutamisel ei eraldu vingugaasi ning see ei kahjusta kaaskodanike tervist
- Võimalus suitsetada seal, kus tavasigaret on keelatud
- E-sigaret on odavam kui tavasigaret
- Muu: ...

Teie arvates ...

- On e-sigaretid täiesti ohutud
- On e-sigaretid ohutumad kui tavasigaretid
- Pole e-sigaretid ohutud

Millist e-sigaretti kasutate?

...

Millist e-sigaretti kasutate?

- Nikotiiniga
- Nikotiinita
- Nii nikotiiniga kui ka nikotiinita

Lisa 5 järg

Millisel kujul ostate e-vedelikku?

- Ostan valmis e-vedeliku
- Segan ise kokku
- Muu: ...

Kas Te tarbite ka tavalist tubakat?

- Jah
- Ei ega ole ka eelnevalt tubakat tarbinud
- Ei, kuid tarbisin enne tavalist tubakat

Kas Teie arvates on e-sigarettide maksustamine vajalik?

- Jah
- Ei

Palun põhjendage, miks te nii arvate.

...

Kui e-sigareti (seadme) hind tõuseb maksustamise tõttu, siis kui palju oleksite valmis selle eest rohkem maksma? (Valige maksimaalne summa, mida oleksite nõus rohkem maksma)

- 2€
- 5€
- 10€
- Muu: ...

Kui seadme hind tõuseb rohkem, kui olete valmis maksma, kas ...

- siiski jätkaksite e-sigareti kasutamist
- vähendaksite e-sigareti kasutamist
- lõpetaksite e-sigareti kasutamise ega pöörduks (tagasi) tavasigarettide juurde
- lõpetaksite e-sigareti kasutamise ja pöörduksite (tagasi) tavasigarettide juurde
- muu: ...

Lisa 5 järg

Kui e-vedeliku (10 ml) hind tõuseb maksustamise tõttu, siis kui palju oleksite valmis selle eest rohkem maksma? (Valige maksimaalne summa, mida oleksite nõus rohkem maksma)

- 1€
- 2€
- 3€
- 4€
- 6€
- Muu: ...

Kui e-vedeliku hind tõuseb rohkem, kui olete valmis maksma, kas ...

- siiski jätkaksite e-sigareti kasutamist
- vähendaksite e-sigareti kasutamist
- lõpetaksite e-sigareti kasutamise ega pöörduks (tagasi) tava sigarettide juurde
- lõpetaksite e-sigareti kasutamise ja pöörduksite (tagasi) tava sigarettide juurde
- hakkaksite ise vedelikku kokku segama
- proovikssite teistest riikidest odavamalt e-vedelikku osta
- muu: ...

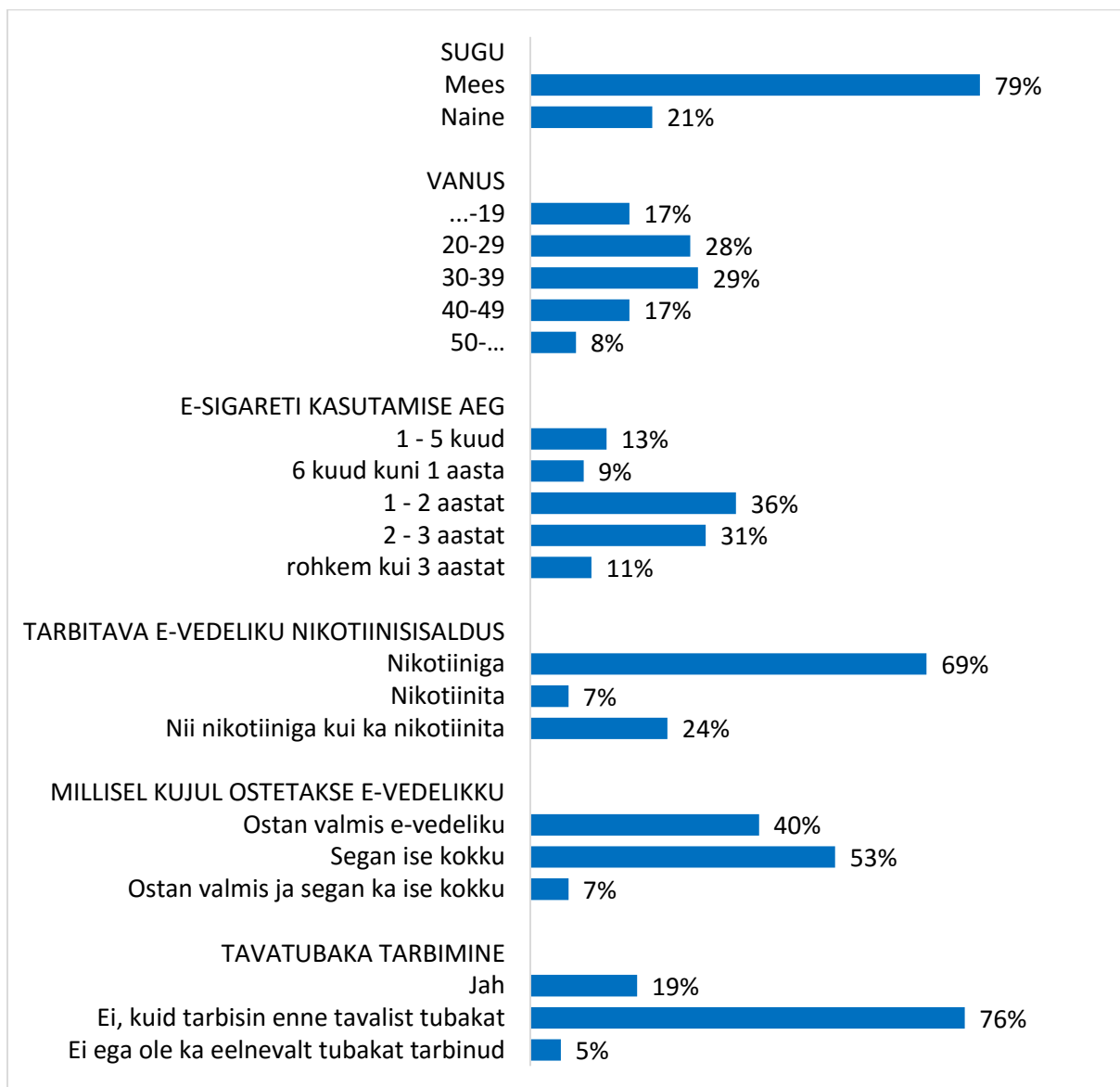
Kui nikotiiniga e-vedelikku maksustatakse ja nikotiinita ei maksustata, kas siis hakkaksite eelistama nikotiinita e-vedelikke?

- Jah
- Ei

Kas soovite veel midagi omalt poolt lisada?

...

Lisa 6. E-sigareti kasutaja profiil

Allikas: Autori koostatud

Lisa 6 järg

		Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust
SUGU	Mees	59	79%
	Naine	16	21%
VANUS	...-19	13	17%
	20-29	21	28%
	30-39	22	29%
	40-49	13	17%
	50-...	6	8%
E-SIGARETI KASUTAMISE AEG	1 - 5 kuud	10	13%
	6 kuud kuni 1 aasta	7	9%
	1 - 2 aastat	27	36%
	2 - 3 aastat	23	31%
	rohkem kui 3 aastat	8	11%
E-VEDELIKU NIKOTIINI-SISALDUS	Nikotiiniga	52	69%
	Nikotiinita	5	7%
	Nii nikotiiniga kui ka nikotiinita	18	24%
MILLISEL KUJUL OSTETAKSE E-VEDELIKKU	Ostan valmis e-vedeliku	30	40%
	Segan ise kokku	40	53%
	Ostan valmis ja segan ka ise kokku	5	7%
TAVATUBAKA TARBIMINE	Jah	14	19%
	Ei, kuid tarbisin enne tavalist tubakat	57	76%
	Ei ega ole ka eelnevalt tubakat tarbinud	4	5%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 7. E-sigareti kasutamise põhjused

E-sigareti kasutamise põhjus	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust
E-sigaret kahjustab tervist vähem kui tavasigaret	54	72%
Soov suitsetamisest loobuda	47	63%
E-sigareti kasutamisel ei eraldu vingugaasi ning see ei kahjusta kaaskodanike tervist	40	53%
E-sigaret on odavam kui tavasigaret	31	41%
Võimalus suitsetada seal, kus tavasigaret on keelatud	25	33%
Muu	14	19%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 8. E-sigareti kasutajate võimalik reaktsioon e-vedelike hinnatõusule

Vastusevariandid	Vastanute arv	Vastanute osatähtsus vastanute koguarvust
Hakkaksite ise vedelikku kokku segama	18	24%
Proovikssite teistest riikidest odavamad e-vedelikku osta	16	21%
Siiski jätkaksite e-sigareti kasutamist	14	19%
Vähendaksite e-sigareti kasutamist	12	16%
Lõpetaksite e-sigareti kasutamise ega pöörduks (tagasi) tavasigaretide juurde	6	8%
Lõpetaksite e-sigareti kasutamise ja pöörduksite (tagasi) tavasigaretide juurde	4	5%
Muu	5	7%

Allikas: Autori koostatud

Lisa 9. Eestis e-sigarette müüvate ettevõtete müügitulu ja selle muutus

Ettevõtte \ Aasta	Müügitulu, eurodes				Müügitulu muutus		
	2012	2013	2014	2015	2012/2013	2013/2014	2014/2015
ABC Smoke Eesti OÜ		4 548	69 861	pole teada	100%	1436%	
Cigarex technology OÜ		4 493	1 193	pole teada	100%	-73%	
DIGITAL STEAM OÜ		328 556	43 626	pole teada	100%	-87%	
Elgery Group OÜ	328 711	1 713 851	636 057	pole teada	421%	-63%	
EntireIT OÜ		1 078	2 724	pole teada	100%	153%	
E-smoke OÜ	15 888	59 649	99 302	pole teada	275%	66%	
HAPP OÜ		6 155	690	pole teada	100%	-89%	
Nico Holding OÜ		16 299	26 160	pole teada	100%	61%	
Nicorex Baltic OÜ		645 017	581 476	pole teada	100%	-10%	
OÜ EcoMania			768	1 576		100%	105%
RX-Muster OÜ		5 158	2 479	pole teada	100%	-52%	
Serbal Kaubandus OÜ		9 665	6 331	pole teada	100%	-34%	

Allikas: Autori koostatud (ABC Smoke Eesti OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; Cigarex technology OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; DIGITAL STEAM OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; Elgery group majandusaasta aruanne 2013, 14; Elgery group majandusaasta aruanne 2014, 15; EntireIT OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; E-smoke OÜ majandusaasta aruanne 2013/2014, 5; HAPP OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; Nico Holding OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; Nicorex Baltic OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; OÜ EcoMania majandusaasta aruanne 2014/2015, 5; RX-Muster OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5; Serbal Kaubandus OÜ majandusaasta aruanne 2014, 5)

Lisa 10. Intervjuu Ingmar Kurega MTÜ-st E-sigareti müüjate ja kasutajate liit

Intervjueeritav: Ingmar Kurg
Esindatav ettevõte: MTÜ E-sigareti müüjate ja kasutajate liit
Ametikoht: Juhatuse esimees
Toimumise aeg: 13.05.2016

Transkriptsiooni sümbolid:

(2) - pausi pikkus sekundites

((naerab)) - tegevus

rõhutamine - rõhutamine

Küsimaja tutvustab kõigepealt intervjueeritavale lähemalt töö teemat ja eesmärki.

Küsimaja: *Olen vaadanud e-sigarette müüvate ettevõtete majandusaasta aruandeid ja tundub, et nende müügitulud on langenud.*

Vastaja: On tegelikult kaks ainukest, kelle kohta sa saad majandusaasta aruanded. Teiste kohta sa ei saa, sest neid ettevõtteid ei olnudki – vaata nende registreerimisaega. Täheleb ettevõtte võib olla registreeritud, aga ta ei tegelenud siis. (3) Aga mis sa nende käibenumbritest said?

Küsimaja: *Näiteks, Elgery OÜ-l on langenud käibed ja osadel veel ja isegi päris mitmekordselt.*

Vastaja: Ma võin öelda selle avaliku numbri, mis on nagu praegu paika pandud. E-sigareti käive, (1) mm, e-sigareti vedelike käive aastas on 3,5 miljonit ja see on veel nii-öelda natuke rusikareeglina võetud, et seal ei ole nagu ...

Küsimaja: *((katkestab)) Et seal on seadmed ka sees?*

Vastaja: Mida? Ei ole, ei ole. 3,5 miljonit seadmeid ei ole, seadmed lähevad juurde. Ma ei saa sulle nii täpset numbrit öelda, sest minule on andnud poed oma käibenumbrid, sest me pidime riigile need esitama ja need anti konfidentsiaalselt ja need on kokku ainult, aga kogunumbrit ma võin sulle öelda. Ja kogu number praeguse seisuga on 3,5 miljonit aastas.

Küsimaja: *Ma mingid andmed sain sellisest uuringust nagu Euromonitor. Seal on ka e-vedelikud eraldi välja toodud, aga pole kindel, kust nad need andmed saanud on.*

Lisa 10 järg

Vastaja: Mina ei tea, kust need Statistikaametid ja ma ei tea, kust nemad, aga mina küsin nagu otse nende käest. Aga, mis selles 3,5 miljonis ei ole nagu sees on muidugi see, mis on neti teel tellitavad, väljastpoolt Eestit. Sest praegu on viimane aasta aega kõiki nikotiiniga ja kõike asju saab tellida. Mitte mingisugust piirangut ei ole. Et, praegu on nagu see aeg, kus tarbijal on nagu kõige vabam see asi. (9) Et see 3,5 miljonit eurot peaks tulema nüüd (2) see on arvestatud selle aasta esimese kolme kuu käibe põhjal. Kui kõik kuud oleksid võrdsed, et ma tean kvartali käivet ja siis arvutasin välja ja siis on 3,5 miljonit.

Küsija: *Aa, niimoodi.*

Vastaja: Ja need on nüüd ainult nikotiiniga e-vedelikud. (3) Seal sees ei ole muid vedelikke ja kui on siis mõnel tootjal, kes ei viitsinud välja nagu võtta. Ja seal sees ei ole sellist asja nagu baase, mida meie arvame, et ei saa maksustada. Et mind huvitab ka, kuidas Itaalia ja kuidas nagu teised riigid sellest nagu, kuidas nad selle maksu kätte saavad.

Küsija: *Seda ja neid numbreid ei tea kahjuks küll. Vähemalt pole neid leidnud, et mul oli päris suur probleem teiste riikide seaduste leidmisega. Neid inglise keeles ju ei ole. See on muidugi huvitav, kuidas nad on e-vedelikke defineerinud.*

Vastaja: Mhm, mhm?

Küsija: *Aga seda ma seadustes eriti ei näinud.*

Vastaja: Mitte keegi ei ole e-vedelikke defineerinud.

Küsija: *Et, teised riigid e-sigarette on reguleerinud, aga e-vedelikke eriti mitte. Lätil ka ei olnud.*

Vastaja: Et siis hetkel ongi e-vedeliku defineering, et kui ta on pudeli peal „e-vedelik“, mõeldud kasutamiseks e-sigaretis, siis ta on e-vedelik. Eestis on veel nüüd üks lisaklausel ka, et nikotiiniga. Et kui sisaldab nikotiiniga. See on nüüd aktsiisi kohta ((mõtleb)) (3) või oli see selle seaduse sees hoopis. Mul hakkab ka kaks seadust segamini minema vahepeal. Ühesõnaga on see, et 20 milligrammi kangus ja 10 milliliitrit pudeli suurus. See on nüüd see teine direktiiv, mis paneb nagu need reeglid paika. Et seal oli minu arust see kirjas, et nikotiini sisaldav vedelik. Et see on kõige lähem definitsioon, mis nagu on onju. (5) Et me riigile ka kirjutasime, et me ei, (2) me ei saa asja vastu võtta ju, kui te ei tee definitsiooni, mis on e-vedelik. Probleem on selles, et saab ka näiteks e-vedelikke ise teha täiesti algainetest. Mõlemad algained, nii PG kui ka VG, propüleenglükool ja glütseriin on kasutatavad nii-öelda toiduainetööstuses ja nii-öelda muudes tööstustes niivõrd palju. Nad on nagu jaekaubanduses

Lisa 10 järg

kättesaadavad ja nad moodustavad 90% vedeliku nii-öelda mahust onju. Ülejäänud 10% on veel maitsestajad ja need on toidumaitsestajad, mis on täpselt samamoodi kättesaadavad. Ühesõnaga riik tahab praegu maksustada asja, kus kõik kolm ... no õlle puhul on nii, et sa pead käärutama ja sul valmib alkohol, aga seal on praegu niimoodi, et valad kolm asja kokku.

Küsija: *Olen vaadanud natuke ka e-poode, et asjast üldse aru saada. Et ma näen, et seal on müügil baasid, aga kas neid aineid saab siis täiesti nagu eraldi ka veel osta?*

Vastaja: Need baasid, need noh, selle koha pealt oleneb, mis baas. Baase on ka, et kas ta on nüüd üks komponent või ta on juba kaks komponenti kokku pandud. Et e-poed müüvadki mõlemaid ka onju. Ja need baasid on tegelikult täpselt samamoodi ka apteegis müügil. Minu hinnangul võib baasvedelike käive olla umbes 10-15% e-vedelike käibest. Täpselt ei tea, aga nii võib olla. Glütseriini on apteegist saada täiesti vabalt. Me ei tea tema puhtust. Ma kardan, et e-sigareti omad on isegi puhtamad. Et need komponendid on saada ja maitse annab nii-öelda see maitsevedelik, mis on nagu morsimaitsestaja. Nad on küll e-vedelike jaoks nüüd märksa puhtamaks tehtud, aga algselt hakati neid kasutama ja neid ka praegu tegelikult kasutatakse. Ja ainuke asi, mida nüüd ei saa vabalt kätte on nikotiin. Ehk siis ainuke asi, mida nagu maksustada ja kontrollida riigil annab, on tegelikult nikotiin. Muud asja ei anna kontrollida.

Küsija: *Aga nikotiini – kuidas seda ostetakse või saadakse? Kas praegu ka näiteks e-poed müüvad seda eraldi?*

Vastaja: Seda müüakse natuke kangemana, aga alates nüüd selle uue seaduse kehtimisest ei saa seda müüa kangemana kui 20 milligrammi. Et kui me räägime 100%-lisest puhtast nikotiinist, siis see on tohutult ohtlik. Kui nüüd see asi läheb aktsiisi alla, siis mingi hetk leidub keegi, kes toob selle ise ikkagi sisse ja kes ei tea seda ohtu. Ja seal võivad need tulemused olla väga kurvad. Õnneks ma ise pole leidnud kangemat kui 50%. Et tollega on nii, et kui sa seda nüüd jooma ei kuku, siis ei ole nii hullu vast. Aga mujal maailmas on ka 100% saada. Aga see on nüüd ainuke asi, mida on võimalik kontrollida reaalselt, selle liikumist. Ma ei tea, kas nad panevad selle narkootilise aine nimekirja või mida iganes, aga see on nüüd see aine, mida igalt poolt kätte ei saa. Et see on ainuke moodus, kuidas aktsiis saaks toimida. Et nikotiini nii-öelda kontrollimiseks.

Küsija: *Aga ilmselt, kuna see e-sigaret on ikkagi tervist kahjustav aine, ta on küll vähem, aga ikkagi on ...*

Lisa 10 järg

Vastaja: ((katkestab)) Aga tead, kui palju vähem ta on?

Küsija: ((naerab)) 95% vähem? Olen lugenud.

Vastaja: Jah, aga see on väga suur vahe. Aga selle koha pealt, et see toode on mõeldud ainult suitsetajatele. Jaa, ma ei tea, kui palju sa meie lehe pealt uurisid, et tegelikult neid nikotiiniga e-sigareti kasutajaid, kes ei olnud enne suitsetajad, neid on 2%. See ei ole värv noortele tegelikult. Minu arvamus on see, et see peaks olema tegelikult riigi poolt nagu toetatud, suunatud. Ja ütleme mingi 20-30 aastaga oleks üle pool e-sigareti peal ja sealt nii-öelda e-sigareti pealt minnakse ka ära. Sest, et noh, ma näen reaalselt – inimene, kes tahab maha jätta, see jätab aastaga e-sigareti ka maha. Nikotiini kogust on ka kergem vähendada, see kaob ise ära.

Küsija: Tõsiasia on see, et need nagunii ilmselt maksustatakse kunagi, aga mis ... mis on nagu teie arvates see kõige ideaalsem variant, kui need peaks maksustama?

Vastaja: Esiteks, nende maksustamine on minu arvates, see on vara. Selleks peaks olema ... vaata nad on suitsuga praegu samas hinnas. Ei ole tegelikult odavamad. Et alguses kui nad turule tulid, siis poed nagu nii-öelda löid selle müüdi, et nad on odavamad. Reaalselt võib ka märksa kallim olla. Ütleme, et keskmiselt on umbes samas hinnas. Nüüd ongi nagu, et see on ebaloogiline kui 20 korda vähem tervist kahjustav alternatiiv tehakse kallimaks ja on samas hinnas kui see, mis on 20 korda kahjulikum onju. Et siis põhimõtteliselt peaks tubakapaki hind tõusma mingisuguse 10 euroni ja siis võiks hakata vaikselt nikotiiniga e-vedelikke maksustama.

Küsija: Ühesõnaga võiks nagu oodata veel?

Vastaja: Jah, sellepärast, et seal peaksid olema käärid. Hetkel võetakse need käärid ära, mis on nagu täiesti ebaloogiline. Et inimestele, noh, kui üks, noh, kui see 20 korda vähem kahjulik toode on 30% kallim siis, kuidas sa teed suitsetajale nüüd selgeks, et kuule, et hakka nüüd seda kasutama, et see on küll kallim natuke, aga ta on parem nagu. Et see stiimul, see rahaline stiimul on tegelikult inimestele väga oluline.

Küsija: Ma tegin ise siin ühed arvutused teiste riikide maksumääradega ((näitab paberil olevat tabelit)) ja võtsin aluseks SKYsmoke'i lehelt siis need e-vedelike hinnad 7,50 ja vaatasin, mis siis juhtub, kui ma kasutaks teiste riikide neid maksumäärasid. Ja Lätil on see nagu ee see tõus nagu kõige väiksem. Kui sellist määra kasutada nagu Lätil? See ei ole nagu nii tuntav.

Lisa 10 järg

Vastaja: Kas sa tead mõnda maksupiiri, mis jääb selle peale, mis pannakse?

Küsija: *No ilmselt ta ei jää. ((naerab)) Aga võib-olla esialgu?*

Vastaja: Teine probleem on nüüd selles, et mina ei saa aru, mispärast Läti selle asja nagu kehtestas, sest riigil on ka maksu eelkogumise kulu. Palju nagu nende mahtude juures see ...

Küsija: *((katkestab)) Et kas see on mõistlik?*

Vastaja: See ei ole majanduslikult mõistlik. (4). Selles on nagu probleem. See peaks olema ka majanduslikult nagu sellisel juhul nagu mõistlik. Aktsiisikaubal on muidugi teistsugune kontroll kui tavalisel kaubal. Ütleme, kui ma olen nagu müün (2) ma ei tea (2) mingisuguseid mobiiltelefone, siis neil on teine kontroll, tubakal on teine kontroll ja alkoholil on teine kontroll. See on aktsiisikaup ja siis Maksu- ja Tolliamet hakkab tegelema sellega. Et, ei ... tuua ta nüüd maale eesmärgiga hoida kõrvale käibemaksudest ja nii-öelda muudest maksudest (2). Et selle maale toomine läheb raskemaks, raskendub onju. See võib olla nagu ainuke pluss. Aga kui niikuinii nüüd see kaugmüügi seadus tuleb juba onju, siis noh (2), see ka ei muuda hästi midagi.

Küsija: *Aga kas see vedelike ise segamine võib olla kuidagi ohtlik? Keegi oskamatuses teeb midagi valesti või? (2) Kui nüüd maksustatakse, siis hakkavad kõik massiliselt ise segama onju.*

Vastaja: Mm, ma loodan, et ei hakka. (3) Et oleneb, et mis algained sa võtad omale. Ja oleneb, kust sa võtad need algained. Et, et ühtepidi on see, et teoorias peaks olema nagu valmis vedelik, mis on kontrollitud ja sertifitseeritud, nagu kõige ohutum, on nii. (3) Kuna see üks aine nüüd leiti USAs, mis on nagu maitsestaja sees ja mis on ohtlik. Üks firma lasi sertifitseerida. Aasta aega ütles, et nendel ei ole seda ainet sees ja näitas ka nagu tõestusi ja asju. Aasta pärast tuli välja, et neil on see sees ehk siis ongi küsimus, et keda sa nagu rohkem usaldad, kas ennast või nii-öelda sertifitseerimisi onju. Et noh, et see on ehe näide, et sertifitseerimine ei toimi nagu. Küsimus on jälle, et kust need komponendid on saadud. Neid on, ütleme seda baasained on saada puhtuse kolmel tasandil: tööstuslik, ee, siis oli vist toiduaine ja siis on *medical trade*. Et need on nagu kolme puhtusega nagu saada onju. Ja need, mis ei ole kõige puhtamad, need on, neid ei tohiks kasutada. Me ei tea, mis seal sees on, sellepärast. Võib-olla kõlbavad need ka, aga me ei tea, mis seal sees on. Et see nende baasainete puhtus on väga oluline. Ja seda ise segamist, ega seda ei taha ükski pood loomulikult reklaamida nagu, sest, sest see on ärile paha onju. Ja mida suuremaks lähevad

Lisa 10 järg

nende hindade käärid, seda rohkem tekib inimestel huvi nagu ise segama hakata. See ei ole nagu mitte kellegi huvides. Poed ei tule omadega välja siis. (3) Ja, ja ma ei ole lihtsalt, ma ei ole kuskil näinud ühtegi seadusandlust, mis suudaks nagu selle ise segamise ära keelata. Üks variant on nagu, kui see ära keelata, siis on kõik korras onju. Aga ma lihtsalt ei leia loogiliselt, kuidas seda on võimalik teha.

Küsimine: Mhm, no kes sul kontrollib, mida sa kodus teed.

Vastaja: Just onju ja kui kõik need on nagu vabalt saadaval, siis noh, me ei saa ju toidumaitsestajaid ära võtta onju. Sest praegult on niimoodi, et Rahandusministeeriumi kavas, esimeses kavas oli toidumaitsestajate või nii-öelda maitsestajate maksustamine onju. Kirjutasime ka neile ja küsisime, et kas te nagu toiduainetööstusega olete ka konsulteerinud, et sinna ka aktsiis peale tuleb ((naerab)). (3) Ühesõnaga, kui maksustada, siis nikotiini. Ja oluline on jälgida, siis ää seda nikotiinisisaldust. Noh alkoholi maksustatakse tegelikult samamoodi, et on nagu nii-öelda (2) alkoholi koguse või mis seal sees on, selle pealt nad maksavad aktsiisi onju. Et noh, meile ju kohe tuuaksegi näide, et näed tubakatööstuses ju ei ole kanguse järgi onju. Meil ongi vedelik, selles ongi vahe. Selles ongi nagu noh, alkoholis on mitu % on alkoholi, meil on, et mitu % on nikotiini. Ja mahu pealt tuleb seda maksustada, ja tuleb jälgida seda, mis on nii-öelda hinnatase tavalise suitsuga. See on nagu nüüd nii-öelda rahvatervise seisukohalt väga oluline. Kui me räägime nüüd 200 000-st suitsetajast. Et praegu hetkel e-sigaretit kasutab mingisugune 10% nagu. Ja kui vaadata neid meediaartikleid, siis ega neid väga hooga nagu juurde ei tule. Et kui tädi tuleb mulle bussipeatuses juurde ja ütleb, et see on mürgisem, kui tavaline suits, siis ma leian, et meil on natuke probleem sellega.

Küsimine: Nikotiini maksustamine – see ei mõjuta kuidagi seda tavasisigaretis olevat nikotiini?

Vastaja: Ei.

Küsimine: Et need on ikka täitsa teistsugused?

Vastaja: Need on täitsa erinevad, üks on vedeliku kujul, teine on nagu puru ja tubaka kujuna. Et seda ei mõjutaks nagu. Et see oleks nagu ainuke variant, kuidas oleks võimalik see maks kätte saada. No, ma mõtlen et, mis need lisaohud ongi need, et (2) et ee me ei tea ju, mis juhtub musta turuga. Seoses sellega, et kuni 2014. aastani oli nikotiiniga e-vedelike müük Eestis keelatud. See oli igalt poolt kättesaadav ((muigab)). Et see ei allunud ka nagu tollile, ta oli nagu ravimina. (2) Tegelikult ainult aasta on sellest möödas onju. Et, me ei kujuta ette, kui realistlik see on. Et peaks natuke suurema vahe sisse jätma nagu. Muidugi nüüd Euroopa

Lisa 10 järg

Liidu riigid kõik keelavad selle piiriülese müügi ära. Et see on nüüd nii-öelda üks pluss, mis tuleb kaasa sellega, et see maks võiks nagu paremini laekuda juhul, kui ta tuleb. (3). Aga mina leian nagu, et selle jaoks peaks tegema muidugi korraliku analüüsi selle koha pealt, et kas tervisliku seisukoha pealt on mõistlik suunata inimesi nagu suitsetajad, mitte lapsi, e-sigarettide juurde. Käisime Sotsiaalkomisjonis, et tahavad Eestis ka kaugmüügi ära keelata, et käisime ka lahenduse välja, et vaata poodidel on praegu ees, et kas sa oled 18 onju. Et me asendaks selle nüüd ID-kaardi põhise kontrolliga. Et kui see valimiste jaoks see kõlbab, siis miks ta ei võiks e-poodide jaoks nagu kõlvata, onju. Et kindlasti ei tohi seda suunata noortele, ei tohi seda suunata seda nendele, kes ei ole suitsetajad onju. Et ta on mõeldud ainult suitsetajatele. Ja ta ei ole 100% kahjulik, vaid märksa vähem kahjulik alternatiiv onju. Ja kui nüüd nagu neid aktsiisiplaane tehakse, peaks nagu arvutama ka seda, et kui paljud võivad kahjud väheneda seoses otsestest kahjust tubakast, kus on arvestatud haiguseid, põlenguid ja noh kõik, mis nagu on suitsuga seotud.

***Küsija:** Mulle tundub, et on neid, kes on e-sigaretti kasutanud ja siis nagu järele jätnud. Et kas see on selline nagu trendivärk, et populaarsus hakkab langema?*

Vastaja: mmm ((mõtleb))

***Küsija:** Sest kui ma vaatan kas või neid majandusaasta aruandeid, et käibed on langenud. Või on see hoopis reklaami mõju?*

Vastaja: Reklaamikeeld kindlasti võib mõjutada. Ee, mõjutab kindlasti see, et need, kes tahavad suitsetamist maha jätta, need on aastaga läinud. Need on aastaga maha jätnud. Sellest on palju lihtsam ilma olla. Ma arvan, et see nii-öelda tavatubaka sõltuvus tuleb ka muust keemiast, mis seal on. Ja teine põhjus, mis võib olla käibe kasvuks ... ee, kahanemiseks. Üks on see, et lähevad ära, reklaami ei saa teha, uusi peale ei tule onju. Meedia kajastab ka päris halvasti seda nagu tegelikult. Ja kolmas põhjus on see, et konkurents on tulnud.

***Küsija:** Aga ei näe, et populaarsus langeks või ...*

Vastaja: Ma ei oskagi seda nagu öelda. Poed nagu pigem ütleavad küll, et uusi kasutajad tuleb juurde. No aga vanu läheb minema ka onju. (2) Ja nüüd ongi niimoodi, et neid vanu äraminejaid on kahte sorti. Ühed on need, kes jätavad täitsa maha. Selle koha pealt, et meil oleks jube hea, kui me teaks seda infot, et see on selle asja lõplik eesmärk onju. Sellega on kõik väga hästi. Halvem on nüüd see, kui nüüd inimene läheb suitsu peale tagasi onju.

Lisa 10 järg

Et eee ... siis on, noh, mõni siis võib öelda, et talle siis ei meeldinud, ei sobinud, aga võib-olla ta siis ei proovinud piisavalt palju erinevaid seadmeid.

Küsija: *Tegin ka ise pisikese küsitluse, kus mõni vastas, et maksustamise korral ehitab ise seadme. Ma ei tea, kas see on võimalik üldse?*

Vastaja: Jaa, on küll. Aga sa pead olema fanaatik, no. See ei ole nagu tavainimene. Tavainimesele on vaja üldiselt seadet, kust ta võtab, valab vedeliku sisse ja hakkab kasutama. Et, mida lihtsam see on, seda parem see on.

Küsija: *Olen lugenud, et ee, et kui e-sigaretit peetakse odavamaks kui tavalisigaretit, siis küsitlusest tuligi välja, et inimesed nagu ei tunneta seda. Kas see siis ikkagi ei ole odavam, et need seadmed on nii kallid?*

Vastaja: Mitte ainult seadmed ei ole kallid, vaid kui sa nüüd hakkad ... Tegime aasta tagasi uuringu, et kui sa nüüd hakkad vedeliku kulusid vaatama. (2) Ütleme, kui sul kulub 10-15 ml vedelikku päevas ... vaata nüüd SKYsmoke'i juures hinda.

Küsija: *Mhm, 7,50 umbes.*

Vastaja: Jah. Nii, 10 milliliitri hind ja kui nüüd seda kulub iga päev 10 euro eest ja näiteks suitsu ei teatud enne päris pakki päevas, kumb siis nagu kallim on. See tähendaks, et e-sigareti kasutamine on 4 korda kallim. Sealt samast meie uuringust tuli välja, tollest küsitlusest, mis me aasta tagasi tegime, et ... Kindlasti seadmed lähevad koguaeg paremaks. Võtavad järjest rohkem vedelikku onju. Et selles ongi see teema, et seadmete nälg läheb järjest suuremaks onju. Ja sealt tuli välja et, kui ma mööda ei pane, siis 4,5 ml päevas vist oli keskmine tarbimine. Et kui me võtame selle 7 euri aluseks onju ...

Küsija: *Aga ma vaatasingi, et mitmes e-poes on kirjas, et keskmiselt on 10 milliliitrit, mm, võrdub 7 sigaretipakki.*

Vastaja: See on täiesti jabur. See ei ole võimalik teha niimoodi. Sest, kuidas me saame võrrelda, kui ühel on näiteks vedeliku kangus on 2 milligrammi milliliitri kohta ja kui teisel, kes tõmbab, on 18 milligrammi ehk siis 9 korda on kanguse vahe onju. Kuidas me milliliitrites üldse mingisugust nagu võrdlust saame tuua. Me saame ainult nikotiinikoguseid nagu võrrelda onju. Meie tegime ka ja arvutasime välja ja sealt tuli ka väga jabur tulemus nagu.

Küsija: *Et ühesõnaga neid ei saa nagu võrrelda?*

Lisa 10 järg

Vastaja: Ei saa võrrelda jah. Sest me saame lõppkokkuvõttes ... tegelikult me saame lõpuks mingisuguse keskmise arvutada, mida meie tegimegi onju. Ää. Ja meie keskmine tuli seal täpselt samamoodi vist ... kuna enamus on pakisuitsu suitsetajad enne olnud. Et me küsisime seda et, kui palju on suitsu ennem tehtud, on nii, ja siis selle järgi arvutasime välja, kui palju see siis võrdlus võiks olla. See on ka mingi 4,5 milliliitrit ää nagu ühele pakile suitsule. Ehk siis 4,5 milliliitrit üks pakk suitsu onju. Aga see on nagu täiesti jabur, sest kui enne tegi keegi näiteks alla suitsu paki ja nüüd peaks selle skeemi järgi tegema rohkem suitsupakke. Et see ei ole õige võrdlus. Seda on väga keeruline teha. Mingisuguse statistilise keskmise võib saada, aga see ei kajasta nagu reaalsel elu.

Küsija: *Aga siis vist ongi kõik, olen saanud vastused küsimustele, mida tahtsin.*

Vastaja: Ma ei tea, kas said midagi uut teada ka.

Küsija: *Sain ikka. Need kohad, mis olid segased said nüüd selgemaks. Aitäh.*

Vastaja: Aga palun.